

**T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MEDYA VE İLETİŞİM ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI**

**ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA MÜLTECİ
ÇOCUKLARIN ULUSLARARASI HABER
MEDYASINDAKİ TEMSİLİ: BİR GÖRSEL
ÇERÇEVELEME ÇÖZÜMLEMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

AYDIN UĞUR

İZMİR-2022

**T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MEDYA VE İLETİŞİM ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI**

**ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA MÜLTECİ
ÇOCUKLARIN ULUSLARARASI HABER
MEDYASINDAKİ TEMSİLİ: BİR GÖRSEL
ÇERÇEVELEME ÇÖZÜMLEMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

AYDIN UĞUR

DANIŞMAN: DOÇ. DR. İLKER ERDOĞAN

İZMİR-2022

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Çocuk Hakları Bağlamında Mülteci Çocukların Uluslararası Haber Medyasındaki Temsili: Bir Görsel Çerçeveleme Çözümü” adlı bu çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

06.01.2022

Aydın UĞUR

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA MÜLTECİ ÇOCUKLARIN ULUSLARARASI HABER MEDYASINDAKİ TEMSİLİ: BİR GÖRSEL ÇERÇEVELEME ÇÖZÜMLEMESİ

Aydın UĞUR

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Medya ve İletişim Çalışmaları Anabilim Dalı

Bu çalışma, uluslararası haber medyası AFP, Reuters, Sputnik ve Anadolu Ajansı (AA) tarafından servis edilen ve mülteci çocukların temsil edildiği haber fotoğraflarını çalışma kapsamında belirlenen konuya özgü görsel çerçeveler dikkate alınarak çözümlmeyi, böylece, mülteci çocukların uluslararası haber medyasında nasıl temsil edildiğini ve çocuk haklarının önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Aynı amaçla, Reuters, Sputnik ve Anadolu Ajansı (AA) ile birlikte uluslararası haber medyası BBC tarafından servis edilen mülteci çocuklara ilişkin haberler çocuk hakları bağlamında çözümlenmiştir.

Ayrıca, bu çalışmanın dört temel amacı bulunmaktadır. Birincisi, mülteci çocukların uluslararası haber medyası tarafından servis edilen haber fotoğraflarında olumlu/olumsuz nasıl temsil edildiğini belirlemektir. İkincisi, mülteci çocukların temsil edildiği haber fotoğraflarının, çalışma kapsamında belirlenen konuya özgü görsel çerçevelerin en çok hangisinde yer aldığını belirlemektir. Üçüncüsü, mülteci çocukların en çok hangi konularda (eğitim, sağlık, çocuk işçiliği, istismar vs.) ve nasıl temsil edildiğini deşifre etmektir. Dördüncüsü ise, çalışma kapsamında belirlenen konuya özgü görsel çerçeveler dikkate alınarak çözümlenen mülteci çocukların fotoğraflarında en çok hangi konularda çocuk hakları ihlali yapıldığını belirlemektir.

Bu çalışmada, mülteci çocukların temsil edildiği ve uluslararası haber ajansları AFP, Reuters, Sputnik ve Anadolu Ajansı (AA) tarafından servis edilen haber fotoğrafları ve foto galerilerde yer alan fotoğraflar, konuya özgü görsel

çerçeveler “*mağdur çocuklar*” “*sorun çıkarıcılar*” ve “*günah keçisi*” dikkate alınarak çözümlenmektedir. Çalışmanın sonuç bölümünde, çalışma sonucunda elde edilen bulgular dikkate alınarak konuya dair sorunların tespiti yapılmakta ve mülteci çocukların haber medyasında nasıl temsil edilmesi gerektiğine ilişkin önerilerde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Hakları, Mülteci Çocuklar, Birleşmiş Milletler, Görsel Çerçeveleme, Uluslararası Haber Medyası

ABSTRACT

Master Thesis

**Representation of Refugee Children in International News Media
in The Context of Child Rights:**

A Visual Framing Analysis

Aydın UĞUR

İzmir Kâtip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of Media and Communication Studies Program

This study aims to analyze the news photos served by the international news media AFP, Reuters, Sputnik and Anadolu Agency (AA) and in which refugee children are represented by taking into account the visual frames context of international child rights, thus highlighting the importance of the child rights and how refugee children are represented in the international news media. For the same purpose, the news on refugee children served by the international news media, BBC along with Reuters, Sputnik and Anadolu Agency (AA) were analyzed in terms of children's rights.

In addition, this study has four main objectives. The first one is to define how refugee children's visuals which are serviced by international news agencies negatively or positively are represented. The second one is to determine which news visuals are included the most and how they are represented, in the context of the study and study's defined framing. The third one is to decipher which of the topics (education, health, child labor, abuse) that refugee children take part most and how they are represented. The last one is to define what kinds of topics children's pictures are exposed and to find in which topics their rights are violated by the help of visual framing analysis.

In this study, news photos and photos in photo galleries refugee children are represented in and served by international news agencies AFP, Reuters, Sputnik and Anadolu Agency (AA) are analyzed by taking "victim children", "troublemakers" and "scapegoats" into consideration. In the conclusion part of

the study, considering the findings obtained as a result of the study, the problems related to the subject are determined and suggestions are made on how refugee children should be represented in the news media.

Key Words: Child Rights, Refugee Children, United Nations, Visual Framing, International News Media

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	II
ÖZET	III
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLO LİSTESİ.....	XI
GÖRSEL LİSTESİ.....	XII
ÖNSÖZ.....	XIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK HAKLARI

1.1. ÇOCUK VE ÇOCUKLUK: GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE DEĞİŞEN ÇOCUKLUK ALGISI.....	9
1.2. ÇOCUK HAKLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	11
1.3. “ÖTEKİLEŞTİRİLEN” HAK: ULUSLARARASI ALANDA ÇOCUK HAKLARI.....	13
1.3.1. Çocuk İşçiliği.....	14
1.3.2. Çocuk Askerler.....	16
1.3.3. Çocuk İstismarı.....	16
1.3.4. Çocuk Evliliği.....	18
1.3.5. Çocuğa İlişkin Diğer Haklar.....	18
1.4. ÇOCUK HAKLARININ DÜZENLEYİCİSİ OLARAK ÇOCUK HUKUKU.....	19
1.5. ÇOCUKLARA YÖNELİK ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER.....	20
1.5.1. Washington Kararları.....	21
1.5.2. Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi.....	21
1.5.3. İkinci Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi	22
1.5.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi	23

1.5.5. Çocukların Evrensel Anayasası: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi.....	24
1.5.5.1. Yaşama Hakkı	25
1.5.5.2. Sağlık Hakkı.....	26
1.5.5.3. Eğitim Hakkı	27
1.5.5.4. Aile Hakkı	29
1.5.5.5. Korunma Hakkı	30
1.5.5.6. Oyun Hakkı.....	31
1.5.5.7. Mülteci Çocuklara Tanınan Haklar	33
1.5.6. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Türkiye	34
1.5.6.1. Türk Çocuk Hakları Bildirisi	35
1.5.6.2. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Türkiye'nin Çekince Koyduğu Maddeler.....	36

İKİNCİ BÖLÜM

MÜLTECİ ÇOCUKLAR VE ULUSLARARASI HABER MEDYASI

2.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: MÜLTECİ, SİĞİNMACI, GÖÇMEN KAVRAMLARI VE FARKLILIKLAR.....	38
2.2. ZORAKİ YENİ BİR HAYAT: İLTİCA	41
2.3. EVİ OLMAYANLAR: MÜLTECİ ÇOCUKLAR.....	42
2.4. MÜLTECİ ÇOCUKLARIN RUH SAĞLIĞI.....	45
2.5. MÜLTECİ STATÜSÜ ALMAK İSTEYEN ÇOCUKLAR	46
2.6. MÜLTECİ ÇOCUKLARI KAPSAYAN YASAL DÜZENLEMELER	48
2.6.1. Mültecilerin Hukuki Durumuna Göre Sözleşme	48
2.6.1.1. Geri Göndermeme İlkesi.....	51
2.6.1.2. Sınır Dışı Etme	52
2.6.2. 1967 New York Protokolü.....	52
2.6.3. Küresel Göç Anlaşması	53

2.6.4. Mültecilere ve Sığınmacılara İlişkin Diğer Yasal ve Bilgilendirici Belgeler.....	54
2.7. MÜLTECİ ÇOCUKLARA VATANDAŞLIK VERİLMESİ.....	55
2.8. MÜLTECİ ÇOCUKLARIN MÜLTECİLİK STATÜSÜNÜN SONA ERMESİ.....	57
2.9. ULUSLARARASI HABER MEDYASININ VE ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA YAYIN İLKELERİ.....	58
2.9.1. BBC'nin Yayın İlkeleri	60
2.9.1.1. Çocuklar ve Rıza	60
2.9.1.2. Çocukların ve Gençlerin Katkıları.....	61
2.9.1.3. Kimlik Gizleme	62
2.9.2. Agence France-Presse (AFP) Yayın İlkeleri	62
2.9.3. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin Yayın İlkeleri	64
2.9.4. UNICEF'in Yayın İlkeleri	65
2.9.4.1. Altı Ülke	65
2.9.4.2. Çocuklarla Görüşme İçin Altı Ülke	65
2.9.4.3. Çocuklara İlişkin Oluşturulacak Raporlar İçin Yedi Ülke	66
2.9.5. Uluslararası Gazeteciler Federasyonu'nun (IFJ) Yayın İlkeleri	67
2.9.6. Çocuklara İlişkin Yayın İlkelerini Belirleyen Diğer Kuruluşlar.....	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI HABER MEDYASINDA

MÜLTECİ ÇOCUKLARIN TEMSİLİ:

BİR GÖRSEL ÇERÇEVELEME ÇÖZÜMLEMESİ

3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	70
3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	71
3.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	72
3.4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	73

3.5. BULGULAR.....	77
3.5.1. Çocuk Hakları Bağlamında Mülteci Çocukların Uluslararası Haber Medyasındaki Temsili.....	79
3.5.2. AFP Haber Ajansının Fotoğraflarında Mülteci Çocukların Temsili.....	86
3.5.3. Reuters Haber Ajansının Fotoğraflarında Mülteci Çocukların Temsili.....	92
3.5.4. Sputnik Haber Ajansının Fotoğraflarında Mülteci Çocukların Temsili.....	98
3.5.5. Anadolu Ajansı'nın (AA) Fotoğraflarında Mülteci Çocukların Temsili.....	104
SONUÇ.....	109
KAYNAKÇA.....	114
ÖZGEÇMİŞ.....	126

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.....	76
--------------	----

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1.....	82
Görsel 2.....	83
Görsel 3.....	84
Görsel 4.....	85
Görsel 5.....	86
Görsel 6.....	87
Görsel 7.....	88
Görsel 8.....	89
Görsel 9.....	90
Görsel 10.....	91
Görsel 11.....	92
Görsel 12.....	93
Görsel 13.....	94
Görsel 14.....	95
Görsel 15.....	96
Görsel 16.....	97
Görsel 17.....	98
Görsel 18.....	99
Görsel 19.....	100
Görsel 20.....	101
Görsel 21.....	102
Görsel 22.....	103
Görsel 23.....	104
Görsel 24.....	105
Görsel 25.....	106
Görsel 26.....	107

ÖNSÖZ

“Çocuk Hakları Bağlamında Mülteci Çocukların Uluslararası Haber Medyasındaki Temsili: Bir Görsel Çerçeveleme Çözümlemesi” adlı bu tez çalışmasında; savaş, iç savaş veya doğal afet gibi olağanüstü sebepler nedeniyle yaşadıkları bölgelerden küçük yaşta göç etmek zorunda kalan mülteci çocukların uluslararası haber ajansları AFP, Reuters, Sputnik ve AA tarafından servis edilen fotoğrafları, çocuk hakları bağlamında ve çalışma kapsamında belirlenen konuya özgü görsel çerçeveler dikkate alınarak çözümlenmiştir. Aynı zamanda, uluslararası haber ajansları Reuters, Sputnik ve AA ile birlikte uluslararası haber medyası BBC tarafından 2011-2021 yıllarında servis edilen 62 haber, çocuk hakları bağlamında çözümlenmiştir.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde büyük emeği olan, çalışmanın oluşum sürecinde desteğini ve katkısını hiçbir zaman benden esirgemeyen, çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren ve yüksek lisans eğitimim boyunca bana her konuda ışık tutan danışmanım, saygıdeğer hocam Doç. Dr. İlker ERDOĞAN’a teşekkürlerimi borç bilirim.

Ayrıca, eğitim hayatım boyunca sevgisini ve güvenini hiçbir zaman benden esirgemeyen ve her zaman desteğini arkamda hissettiğim sevgili aileme teşekkür ederim.

Aydın UĞUR

İzmir-2022

GİRİŞ

Çocuk hakları, bireyin sahip olduğu ilk haktır ve hiçbir birey bu haklardan muaf tutulamaz. Bu hakları dünyadaki tüm bireyler, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) gibi uluslararası kuruluşlara, hukuka, medyaya ve diğerlerini savunmalı ve korunmalıdır. Aynı zamanda çocuk hakları bilincine sahip olmak ve bu haklar çerçevesinde çocukları korumak bütün bireylerin de görevidir. Her birey, hayatının bir döneminde çocuk olduğu için bu hakların önemini bilmeli ve bu nedenle haklarına sahip çıkamayan tüm dünya çocukları adına bu haklara sahip çıkmalıdır.

İnsan hakları ve medya, 1970’li yıllardan itibaren büyük önem kazanmıştır (Arcan, 2011: 249). Medya, günümüzde kitleleri yönlendirmeyi ve etkilemeyi başaran en etkili araçtır. Dolayısıyla çocuk hakları konusunda toplumu bilinçlendirmek için medyaya büyük görev düşmektedir. Bu bağlamda özellikle haber medyası, çocuk hakları çerçevesinde haber yapmalı ve çocukları aşağılayıcı, küçük düşürücü ve suçlayıcı bir dil kullanmamalıdır. Erişkin olmayan küçük bireylerin kendilerini korumakta, doğruyla yanlış ayırt etmekte ve haklarına sahip çıkmakta zorlandıkları unutulmamalıdır.

Ancak, günümüzde çocukların haber medyasındaki temsiline, çocuk haklarının ve çocukların toplum nezdindeki konumuna bakıldığı zaman, başta haber medyası olmak üzere diğer kuruluşların bu konuda gerektiği önemi vermediği görülmektedir. Yapılan araştırmalarda, özellikle mülteci çocukların çocuk hakları ve haber medyasındaki temsili gibi konularda daha az önemsendiği sonucuna ulaşılmaktadır. Çocuk haklarının uygulanamaması bakımından en dezavantajlı grubun mülteci çocuklar olduğu genel kanıdır. Savaş, iç savaş ve doğal afet gibi olağanüstü durumlar nedeniyle insanlar yaşadıkları bölgelerden göç etmek zorunda kalmakta ve bu durumdan en çok çocuklar etkilenmektedir. Bu bağlamda, UNICEF ve UNHCR gibi kuruluşların

paylaştığı sonuçlar pek iç açıcı görünmemektedir.¹ Bu nedenle bu çalışma, haber medyasının çocuklar ve çocuk hakları konusundaki hassasiyetini arttırmayı ve çocukların şu anki negatif temsilinin düzeltilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Çocuklar, hemen her alanda olduğu gibi uluslararası haber medyasında da diğer bireylerden daha az temsil edilmektedir. Bu durum, çocukları çoğu konuda (taciz, eşitsizlik, göç, eğitim, yaşama hakkı vs.) dezavantajlı gruplar hâline getirmektedir. Çocukların dezavantajlı bireyler olmalarının sebebi, fiziksel ve ruhsal bağlamda kendilerini koruyacak ve haklarını arayacak yeterlilikte olmamalarından kaynaklanmaktadır. Çocuk hakları sorununun temelinde eşitsizlik yatmaktadır. Yetişkin bireyler, çocuğun zayıf ve kendini savunmaktan aciz durumda olmasını fırsat bilerek çocuğun üzerinde tahakküm kurma çabasını içerisine girmektedir (Archard, 1995). Bu nedenle çocuklar her konuda istismar edilmekte ve bu istismar olayları her geçen gün fazlasıyla yaşanmaktadır.² Eğitim, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçların dışında; psikolojik sorunlar, cinsel istismar, çocuk yaşta evlilik, çocuk işçiler, engelli çocuklar ve cinayet gibi konularda da çocuklar haber medyasında yeterince yer alamamaktadır. Medya, hem çocuk haklarını bilmemesi veya önemsememesi hem de haberlerin magazinleşmesi sonucu çocuklarla ilgili yapılan haberlerde genellikle çocukları eksik ve yanlış temsil etmektedir (Ardıç Çobaner, 2015: 28-29). Bu noktada

¹ UNHCR'nin açıkladığı verilerde, günümüzde yaşadıkları ülke toprakların ayrılmak zorunda bırakılan mültecilerin sayısının 20 yıl öncesine göre iki katına ulaştığı ve son beş yılda her beş mülteçiden dördünün yerinden edildiği görülmektedir. 2018 yılında, dünya genelindeki mülteci sayısı bir önceki yıla göre 500.000 artarak 25,9 milyona ulaşmıştır (UNHCR, 2020).

Son yıllarda artan savaşlar, çatışmalar, zulümler ve doğal afetler nedeniyle yaşadıkları ülke topraklarından göç etmek zorunda kalan mültecilerin sayısında dünya çapında artış yaşanmaktadır. UNHCR'nin 17 Şubat 2017 tarihli "Küresel Eğilimler Raporu" na göre dünya genelinde toplam 70 milyondan fazla insan, yaşadığı bölgedeki sorunlar nedeniyle göç etmek zorunda kalmıştır. Bu sayının, UNHCR'nin 70 yıllık tarihinde şahit olunan en büyük sayı olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca 2018 yılında göç eden her iki mülteçiden birinin çocuk olduğu, bunların çoğunun (111.000) refakatsiz ve ailesiz olduğu belirtilmektedir (UNHCR, 2020). Ayrıca UNICEF'in verilerine göre dünya genelinde 28 milyon mülteci çocuk bulunmaktadır. UNICEF'in 2018'de yaptığı açıklamada yaklaşık 30 milyon çocuğun çatışmalardan yerlerinden edildiğini ve bu sayının İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki en büyük sayı olduğunu ifade etmiştir (UNHCR, 2017).

² Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 2010'da yaptığı bir araştırmaya göre, çocuklara yönelik istismar tiplerini; fiziksel, cinsel, psikolojik ve ihmal olmak üzere dört kategoriye ayırmıştır. Araştırmaya katılan yetişkin bireylerin %25'i çocukluk dönemlerinde fiziksel istismara uğradıklarını, kadınların %20'sinin ve erkeklerin %8'inin'de çocukluk dönemlerinde cinsel istismara maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca DSÖ, her yıl 15 yaşından küçük 31000 çocuğun istismar nedeniyle hayatını kaybettiğini belirtmiştir (UNICEF, 2020).

medya çalışanlarına ve diğer yetişkin bireylere büyük görevler düşmekte, çocuklara ve çocuk haklarına çocuklar adına sahip çıkmaları gerekmektedir.

Dezavantajlı grup olarak mülteci çocuklar, diğer çocukların arasında daha da dezavantajlı konumdadır. UNICEF'in verilerine göre, 2019 yılı itibarıyla Türkiye'de yaşayan 1,74 milyon çocuğun sadece 680 bini okula kayıtlı ve yaklaşık 400 bininin hâlâ okullara kaydı bulunmamaktadır. UNICEF, okula gidemeyen bu çocukları "kayıp kuşak" olarak tanımlamaktadır ("UNICEF Türkiye", 2019). Her birey, hayatının bir döneminde çocuk olduğu için "kayıp kuşak" olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Çocukların medyada yer alma oranının düşük olduğu ve yer aldıkları haberlerin de çoğu zaman eksik ve yanlış olduğu bilinmektedir (Ardıç Çobaner, 2015: 28). Çocuk istismarı, çocuk yaşta evlilik, emek piyasasında çalışan çocuk işçiler, doğa ve çocuk gelinler gibi birçok konuda çocuklar haber medyasında ideal bir biçimde yer bulamamaktadır. Çocukların haber medyasındaki temsiliyle ilgili yapılan çalışmalar sonucunda, çocukların genellikle şiddet ve kaza ile ilgili konularla ilişkilendirilmekte olduğu ve en az yapılan haberlerin çocuk işçiliğiyle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Ünlülerin çocukları bile haberlerde %5,1 oranında yer bulmakta, sadece eğitimle ve sokakta yaşayan çocuklarla ilgili haberlerin ünlülerin çocuklarından %1 daha fazla yer bulduğunu göstermektedir (Gencel Bek, 2011: 25). Sosyoekonomik bağlamda avantajlı olmak bile çocukların medyada yer bulmasına yetmemektedir.

Haber medyasında diğer çocuklar olduğu kadar mülteci çocuklar da yeterince temsil edilmemektedir. Mülteci çocuklarla ilgili genellikle olumsuz yargılar içeren, suç ve şiddetle bağdaştırılan, içeriğinin genellikle negatif bir söylemle ilişkilendirildiği haberler yapılmaktadır (van Dijk, 2007: 164-167). Mülteci çocuklar, yapılan haberlerde genellikle "kaçak, uyuşturucu kaçakçısı, hırsız ve terörist" gibi olumsuz ifadelerle birlikte anılmaktadır (Friedman, 2008). Yapılan bu çalışmalar, mülteci çocukların haber medyasındaki temsilinin çocuk hakları bağlamından çok uzakta olduğunu göstermektedir. Ancak, bu çalışmaların yanında, İngiliz basını Suriyeli mültecileri negatif söylemlerden çok, pozitif söylemlerle anmaya başlamış ve bu insanların mülteci sıfatını hak

ettiğine dair haberler yapmaya başlamıştır (Ardıç Çobaner, 2015: 40). Bu durum, mülteci çocukların medyadaki temsili bağlamında umut vadetmektedir.

Yapılan çalışmaların birçoğu, çocuk haklarının yok sayılmakta ve görmezden gelinmekte olduğunu göstermektedir. Her bireyin hayatının bir döneminde çocuk olduğu göz önüne alındığında çocuk hakları, insan haklarının “ötekileştirilen” yanıdır. (Avcı, 2011: 89). “Başkası” olmadan ve bireyin hayatının sadece yetişkinlik döneminden ibaret olduğu düşünülerek tahayyül edilen bir yaşam döngüsü anlamsız olduğundan insana ve çocuğa verilen değer büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda çocuk hakları ve insan hakları, bireyin hayatını sağlıklı bir şekilde idame ettirebilmesi için hayati bir unsurdur. Çocuk hakları ise, her bireyin hayatının bir döneminde ihtiyaç duyduğu, dolayısıyla kimsenin bu haklardan izole bir hayat süremediği bir temel taşıdır.

Geçmişten bugüne kadar çocukların yaşadığı sorunlar, mağduriyetler ve yok sayılmalar, son birkaç yüzyıldır daha fazla tartışılmış ve bu süreçte çocuk haklarının çerçevesini belirlemek için hem ülkeler düzeyinde hem de uluslararası alanda adımlar atılmıştır.³ 18. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar devam eden bu süreç, nihayetinde 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu sözleşmenin en önemli yanı uluslararası bağlayıcılığının olması ve Amerika ve Somali dışında diğer bütün ülkelerin bu sözleşmeyi imzalamış olmasıdır. Amerika, bu sözleşmeyi 1990’lı yılların ortasında imzalamasına rağmen, hiçbir Amerikan hükûmeti sözleşmeyi kabul etmek için senatoya taşımamıştır. Ancak, sözleşmeye bağlı iki protokolü imzalanmıştır ve bu protokollerden birinin çocukların asker olmasını engellemektedir.

Toplamda elli dört maddeden oluşan BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların bireysel, sosyal, ekonomik, siyasi vb. Haklarının korunmasının yanı

³ Bu süreç, 1918 yılında Washington’da yapılan uluslararası bir konferansla başlamış, 1. Dünya Savaşı’ndan sonra kurulan Milletler Cemiyeti, Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi’ni hazırlamıştır. 1948 yılında, 2. Çocuk Hakları Bildirgesi kabul edilmiş ancak, uluslararası bağlayıcılığı olmayan bu bildireler nedeniyle uygulamada sorunlar yaşanmaya başlayınca Birleşmiş Milletler, Cenevre’de, 20 Kasım 1959 tarihinde Çocuk Hakları Bildirgesi’ni kabul etmiştir. Birleşmiş Milletler, bu bildirgenin kabulünün 30. yıl dönümü olan 20 Kasım 1989 tarihinde bugünkü Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni kabul etmiş ve bu sözleşmeye son şeklini vermiştir. (Zihni Mery, 2018: s.77-78).

sıra, kendi benliklerini özgür bir şekilde yaşamalarını ve bunu savunmalarını sağlamaktadır. Bu sözleşme, çocukların “yaşam hakkı”, “korunma hakkı”, “eğitim hakkı”, “sağlık hakkı” ve “katılım hakkı” temelinde biçimlenmiştir (Avcı, 2011: 91). Bu dört temel hakkın yanında, “aile hakkı” ve “oyun hakkı” da çocukların en temel hakları arasında yer almaktadır.

Çocuklarla ilgili yapılan haberlerin çocuk hakları çerçevesinde yapılması konusunda uluslararası haber medyasına ve diğer uluslararası kuruluşlara büyük görev düşmektedir. Konuyla ilgili olarak, UNICEF’in yayın ilkelerinin bulunduğu gibi, Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (IFJ), Çocuk Hakları Bilgi Ağı (CRIN), Basın Şikâyetleri Komisyonu (PCC) gibi kuruluşlar ve BBC de çocukların haber medyasındaki temsiliyle ilgili ilkeler belirlemişlerdir. Türkiye’de de Medya ve Çeşitlilik Kılavuzu, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Doğan Medya Grubu, Demirören Medya, RTÜK ve TRT gibi kuruluşlar ilkeler belirlemiş ancak, bu kuruluşlar, diğer uluslararası haber medyasına göre yayıncılık ilkelerinde çocuklarla ilgili maddelere çok az yer vermişlerdir. BBC, konuyla alakalı en kapsamlı ilkelere sahip olan medya kuruluşlarından biri olduğu bilinmektedir.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi içerisinde mülteci çocuklarla da ilgili maddeler bulunmaktadır. Mülteci çocukların korunması ve gözetilmesi için mülteci olma şartı aranmamaktadır. Zor durumda, korunmaya muhtaç, ailesinden ayrılmış ve yerinden edilmiş her çocuğun bulunduğu ülkede korunması ve yüksek yararının gözetilmesi gerekmektedir. Sözleşmede herhangi bir nedenle ailesinden ayrı düşmüş, dezavantajlı durumda olan, korunmaya muhtaç ve olumsuz koşullardaki çocukların korunmasına dair maddeler bulunmaktadır. Dolayısıyla sözleşmeye taraf ülkelerden herhangi birinde bu şartları sağlayan bir çocuğun mülteci olması veya mülteci statüsünü kazanmak istemesi bir önem arz etmemektedir (Hodgkin ve Newell, 2003: 319). BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün çocukları güvence altına almaktadır.

Türkiye, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni 1990 yılında imzalamış; TBMM, 1994 yılında bu sözleşmeyi onaylamış ve 1995 yılında Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ayrıca “çocuk hakları” terimi, 2010 yılında

yapılan bir değişlikle Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na girmiştir. Bu değişlikle her çocuğun bakım ve korunma hakkına sahip olduğu ve kendisine zarar gelmedikçe ailesiyle temas hâlinde olma ve bu teması sürdürebilme hakkına sahip olmuştur. Ayrıca çocuğa yönelik her türlü istismar ve şiddet durumunda devletin her türlü korumayı sağlama ve çocuğun topluma faydalı bir şekilde yetiştirilmesiyle yükümlü olduğu da Anayasa'da belirtilmiştir (Ardıç, Çobaner 2015: 30). Türkiye, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin bazı maddelerine çekince koymuş ve bu maddeleri kabul etmediğini belirterek sözleşmeyi imzalamıştır. Söz konusu maddeler, ırk, din, dil, etnik köken ile ilgili maddeler olup; Türkiye, bu maddelere Anayasa'ya ve 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması'na aykırı olduğu gerekçesiyle çekince koymuştur.

Dünya nüfusunun üçte biri çocuk olmasına rağmen çocuklar, medyada yalnızca %5 oranında yer bulmaktadır (Şirin, 2011: 15). BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni hemen her ülkenin imzalamasına ve çocuk haklarıyla ilgili farkındalığın gün geçtikçe artmasına rağmen bu sözleşme bağlamında çocukların medyadaki temsilinin eksik ve yanlış olduğu açıktır. Bu durum, ülkelerin ve haber medyalarının çocuk haklarına bağlı olmadığını ve imzalanan uluslararası sözleşmelere uymadığını göstermektedir. Bir ülkedeki çocuk hakları ve insan haklarının işleyişi, bize o ülkenin hukuk sistemiyle ve medyanın tekelleşmesiyle ilgili bilgi vermektedir. Medya, öncelikle yasalar çerçevesinde çocuk haklarını ihlal etmeme ve sonra toplum yararını gözetme görevi gereği, çocuk hakları ihlali gibi bir duruma dikkat çekmekle yükümlüdür (Cheviron, 2011: 187). Dolayısıyla bu konuda toplumu bilinçlendirme ve yargıyı denetleme görevi de medyaya düşmektedir.

Bu çalışmanın amacı, dünyada 30 milyonu geçen mülteci çocukların, çocuk hakları bağlamında uluslararası haber medyasındaki temsilini incelemektir. Çalışmanın, mülteci çocukları konu almasının nedeni, medyada çocukların temsilinin sınırlı düzeyde olduğu gibi literatürde de çocuklarla ilgili yapılan bilimsel çalışmaların sayısının yetersiz olmasından kaynaklanmıştır. Dolayısıyla bu çalışma, literatürdeki ilgili alana katkı yapmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde, çocuk haklarına odaklanılmıştır. Geçmişten günümüze çocuk ve çocukluğun incelemesi yapılarak dünden bugüne

değişen çocukluk anlayışları irdelenmiştir. Dünyada çocuk hakları meselesinin ortaya çıkmasını sağlayan temel sebeplerle çocuk haklarının tarihi, uluslararası sözleşmeler, yasal düzenlemeler, sözleşmelerin çocuklara tanıdığı haklar ve Türkiye özelinde çocuk haklarının kabulüne odaklanılmıştır.

Mülteci çocukların ele alındığı çalışmanın ikinci bölümünde, göç kavramının tanımı yapılmış, mülteci ve göçmen kavramlarının arasındaki farka ve uluslararası örgütler tarafından tanımlanan mülteci kavramlarına değinilmiş ve kimlerin mülteci çocuk olduğunu, mülteci statüsüne sahip olmak için hangi şartları sağlamak gerektiği, mülteci çocukların problemleri ve mülteci statüsünün sona ermesi incelenmiştir.⁴

Çalışmanın son bölümünde ise çalışma kapsamında belirlenen uluslararası ajanslarında mülteci çocuklara ilişkin servis edilen haberler fotoğrafları görsel çerçeveleme çözümlenmesi tekniği uygulanarak çocuk hakları bağlamında çözümlenmiştir. Ayrıca, söz konusu uluslararası haber ajanslarıyla birlikte uluslararası haber medyası BBC tarafından mülteci çocuklara ilişkin servis edilen haberler de çocuk hakları bağlamında çözümlenmiştir.

Mülteci çocukların haberlerdeki temsilini konu alan çalışmaların birçoğunda, haber medyasında yapılan haberler incelenmiştir. Ancak, bu çalışma yazılı haber metinlerini değil haberlerde kullanılan fotoğrafları incelemektedir. Çalışmada, uluslararası haber ajansları AFP, Sputnik, Reuters ve Anadolu Ajansı'nda (AA) 2011-2021 yılları arasında servis edilen haber fotoğrafları, çalışma kapsamında belirlenen konuya özgü görsel çerçeveler dikkate alınarak çözümlenmiştir. Ayrıca, söz konusu haber ajansları tarafından servis edilen foto galerilerdeki fotoğraflar ve aynı zamanda, bu haber ajanslarında görevli foto muhabirleri tarafından çekilerek fotoğraf yarışmalarında sergilenen fotoğraflar da çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Aynı zamanda, çalışmada, uluslararası haber ajansları Sputnik, Reuters ve Anadolu Ajansı (AA) ile birlikte

⁴ Bu bölümde, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi baz alınarak çocukların mülteci statüsüne dâhil edilmesi, mülteci çocukların hakları, hangi koşullarda mülteci statüsünün sona erdiği incelenmiştir. Ayrıca dünya genelindeki mülteci çocukların yaşadıkları sorunlar, haber medyasında nasıl temsil edildikleri, maruz kaldıkları istismarlar, eğitim haklarından yoksun olmaları, emek piyasasında çalışmak zorunda kalan mülteci çocuk işçiler ve “savaş ganimeti” gibi görülen çocuk gelinler gibi sorunlara değinilmiştir.

uluslararası haber medyası BBC tarafından 2011-2021 yıllarında servis edilen 62 çocuk hakları bağlamında haber çözümlenmiş ve çözümlenen bu haberler arasından çocuk haklarının ihlal edildiği en belirgin 4 haber çalışmaya eklenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK HAKLARI

Çocuk hakları, 18 yaşından küçük her bireyin sahip olduğu haklardır. Çocuğun en temel ihtiyaçları olan yaşama, eğitim, barınma ve sağlık gibi haklar, sağlıklı koşullarda büyüüp yetişmesi konusunda çocuğu her türlü zarardan korumaktadır. Her toplumun, geleceği olarak gördüğü çocukların, ideal koşullarda ve sağlıklı bir şekilde yetişmesi, içinde bulunduğu toplumun seyri açısından çok önemlidir (Karakoç, 2018: 110). Bu bağlamda, çocuk hakları da geleceğin inşası, sağlıklı bir toplumun oluşması ve işlerliği için büyük önem taşımaktadır.

1.1. ÇOCUK VE ÇOCUKLUK: GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE

DEĞİŞEN ÇOCUK VE ÇOCUKLUK ALGISI

Çocuk ve çocukluk algısı, geçmişten günümüze büyük değişimlere uğramıştır. Çocuklar, uzun yıllar boyunca küçük adamlar ve kadınlar olarak görülmüş; onların ayrı bir dünyalarının, ruh hâllerinin olduğu bilincine varılmamış ve biyolojik olarak yetişkin bireylere göre yetersiz olduğu göz ardı edilip yetişkin oldukları varsayılarak davranılmıştır. Hatta bazı dönemler, Batı toplumlarında yetişkinler gibi giydirilerek, yetişkinlerin yediği yemekler yedirilmiştir (Eraslan, 2019: 82). Bu bakımdan insanlar, uzun bir süre boyunca çocukluk döneminin hassasiyetini ve önemini kavrayamayarak yetişkinlikten ayırmamışlardır. Bu nedenle çocuklara dair kurgusal bir hayat inşa edilmiştir. Çocukluk, toplumsal bir kurgudur ve bu bakımdan çocuklukla biyolojik bir kategori olan bebeklik⁵ birbirinden ayrılmaktadır (Postman, 1995: 2). Biyolojik

⁵ Bebeklik, insan hayatının yapı taşıdır ve hayata dair ilk tecrübeler bu dönemde edinilmektedir. (Sağlam vd., 2015: s. 502-503).

olarak bebeklik ve çocukluk dönemleri birbirinden ayrılrsa da toplumsal bağlamda bebeklik de çocukluk kadar olmamakla birlikte toplum nezdinde kurgulanmıştır.

Yüzyıllar boyu çocukların yetişkin olmadığı için karar veremeyen, doğruyla yanlış ayırt edemeyen ve ebeveynlerinin yardımı olmaksızın herhangi bir şeyi yapabilme yetisine sahip olmadığı bir dönem çocukluk dönemi olarak görülmüştür.⁶ Bu nedenle niteliksiz, gerektiği yerde doğru kararlar alabilme mekanizmasına sahip olamayan ve yanında biri olmadan bağımsız hareket edemeyen nesillerin ortaya çıktığı bilinmektedir (Sağlam ve Aral, 2016: 46). Kendi kararlarını alamayan kişiler, kendilerini birey ve/veya özne olarak görmekten, akıl yürütmekten, alınan kararlara itiraz etmekten yoksun olabilmekte ve sürekli başkalarının yardımına muhtaç durumda olmakla karşı karşıya kalabilmektedir. Çocukluktan itibaren bu şekilde yetiştirilen bireyler, yetişkinliğe eriştiklerinde sınırlarını belirleyemeyip mahremini oluşturma ve koruma konusunda zorluk çekmekte, bu durum çocuk istismarını kolaylaştırmakta ve çocuğun cinsel obje olmasının önündeki engelleri kaldırmaktadır.

Çocuklar, tarih boyunca toplumların en dezavantajlı gruplarından biri olmuşlardır. Tarihte çocuğa ilgi ve sevgi göstermek, içinde bulunduğu ruh hâlimden anlayarak ona göre hareket etmek yerine; çocuğu daha çok küçük yaşında terk etmek, şiddet uygulamak, ağır işlerde çalıştırmak, köle olarak kullanmak ve cinsel istismarda bulunmak sık rastlanan durumlar olmuştur (Sak, 2018: 44-45). Bugün hâlâ çocuk istismarı, çocuk işçiler, çocuk yaşta evlilik gibi konular çocuklara dair en temel problemleri oluşturmaktadır.

Çocuklukla ilgili Antik Çağ'da yeterli bilginin bulunmadığı, çocuklara çok az ilgi gösterildiği ve çocukluk dönemine neredeyse hiç önem verilmediği bilinmektedir (Postman, 1995: 16). Çocuklar, 4. yüzyıla kadar kötü olduğu düşünüldüğü için cezalandırılmış ve öldürülmüştür. 4. yüzyıl ila 13. yüzyıl

⁶ Çocukluk, özellikle Orta Çağ'da çocukların sadece biyolojik bağlamda gelişme dönemi yaşadığı bir dönem olarak görülmüş, bu nedenle çocuğa ve çocukluk dönemine gerektiği kadar önem verilmemiştir. Bu dönemlerde ebeveynler çocuklarını birer birey olarak kabul etmemiştir ve dolayısıyla çocuklar, karar verebilme yeterliliğinden yoksun insanlar olarak yetişmiştir. (Sağlam ve Aral, 2016: s. 46).

arasında çocukların bir ruhu olduğu kabul edilmiş ancak, hâlâ önyargılar devam etmiştir. Bu ön yargılardan kaçmanın yolu olarak çocuklar terk edilmiştir (Sak, 2018: 48). Orta Çağ'da ise modern bir çocukluk anlayışının olmadığı, çocuklara yetişkin gibi davranıldığı ancak, çocuklara ilgi ve sevgi gösterildiği bilinmektedir (Gander ve Gardiner, 2010: 26) Çocuk ve çocuklukla ilgili kavramlar, 16. Yüzyılda belirgin bir şekilde gelişmeye başlamış, 17. yüzyılda ise çocukların saflığı ve temizliği ön plana çıkartılmaya başlanmıştır. (Taşkın, 2006: 5). 20. yüzyılda ise özellikle 2. Dünya Savaşı'nda en çok mağdur olan toplumsal kesimlerden birinin çocuklar olması, çocuklara karşı farkındalığın oluşmasını ve hassasiyetin gelişmesini sağlamıştır (Gander ve Gardiner, 2010: 33). Yüzyıllar içerisinde çocuklara ilişkin algı, olumlu yönde değişse de çocuklar, yetişkinlerin gözünde dezavantajlı bireyler olarak kalmaya devam etmiştir.

Günümüzde çocuk ve çocukluk dönemleri, bireyin hayatı boyunca yaşadığı belirli dönemlerden biri olarak görülmektedir. Artık çocuğun da toplumun bir parçası olduğu, diğer bireyler gibi duygularının olduğu ve hem çocuğun hem de çocukluk döneminin psikolojik, fizyolojik ve biyolojik olarak bir bütün hâlinde değerlendiren bir bakış açısı gelişmiştir. Günümüzde her çocuğun tıpkı diğer bireyler gibi farklı karakteristik özellikleri, istekleri, hayalleri ve hayatı olduğu düşüncesi toplumların geneline hâkim olmuştur. Antik Çağ'dan beri süregelen ve özellikle babanın, çocuğun üzerinde hakimiyet kurmayı gerektiren anlayış, 21. yüzyılla birlikte çocuğu merkeze alan ve onun da bir birey ve özne olduğunu kabul eden anlayış benimsenmiştir.

1.2. ÇOCUK HAKLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Çocuklar, tarihin hemen hemen hiçbir döneminde üzerine düşünülmemiş, ancak, 1950'li yıllardan itibaren tartışma konusu olmaya başlamış ve hem ülkeler düzeyinde hem de uluslararası alanda çocuk hakları tartışmaya açılmıştır. 15. yüzyılda İspanyol filozof Vives ve 18. yüzyılda İsviçreli eğitimci Pestalozzi, çocukların himaye altına alınması ve maddi imkânları olmayan ailelerin çocuklarının eğitimi konusundaki sorunlarını dile getirmiştir (Merey, 2018: 76). Bu dönemlerden 19. yüzyıla kadar Avrupa'da, Roma hukuku geçerli olmuştur

(Dirican, 2018: 44). Roma hukukuna göre, çocuğun gözetilmesi, beslenmesi ve korunması gibi durumlar, çocuğun değil ailenin yararına gelişmektedir. Ayrıca baba, çocuğunu istediği gibi satabilmekte ve suç işlenecek durumlarda çocuğunu kullanabilmektedir (Koschaker, 1997: 300-337). Bu durum, Roma hukukunda çocuğa bakış açısının çok olumlu olmadığı ve çocuğun öznelliğinden ve bireyselliğinden çok aileye önem verildiğini göstermektedir.

1894 yılında ilk defa Jules de Jeune⁷, uluslararası alanda çocuklara yönelik koruma kararlarının alınması fikrini ortaya atmıştır. Bunun üzerine 1912 yılında İsviçre’de ilk çalışma yapılmış ve sonrasında da Paris’te çocuk haklarına yönelik ilk toplantı gerçekleşmiştir (Dirican, 2018: 44). 1918 yılında, Washington’da yapılan bir konferans sonucu ilk kez çocukların korunmasına yönelik kararlar alınmış ve bu kararlar doğrultusunda çocukların iş hayatındaki çalışma şartlarında düzenlemeye gidilmiştir (Merey, 2018: 76-77). Bu kararlar, çocuk haklarının temelinin ve hukuki karşılığının oluşmasını sağlayarak çocukları koruma altına almıştır.

Çocuk hakları konusunda yaşanan bu gelişmeler, Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla kesintiye uğramıştır. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra barışın tesis edilmesi için Milletler Cemiyeti kurulmuştur. Çocuk haklarına dair çeşitli çalışmalar yürüten Milletler Cemiyeti, 1924 yılında Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi’ni yayımlanmıştır. Bu bildirge, uluslararası alanda çocukların korunması ve haklarının tesis edilmesi konusunda bir ilk niteliği taşımaktadır. 1948 yılında ise, 2. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi yayımlanmış ve bu bildirge de uluslararası alanda çocuk haklarının tesis konusunda devam niteliği taşımıştır (Merey, 2018: 77). Bu bildirgeler, çocuk haklarını ulusal zeminden, uluslararası zemine taşıyarak çocuk haklarının dünyadaki bütün ülkelere yayılmasını sağlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra kurulan Birleşmiş Milletler, 1950 yılında Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi’ni, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’ne göre düzenlemiştir (Dirican, 2018: 45). Bu bildirinin uluslararası bir bağlayıcılığının

⁷ 1828’de Lüksemburg’ta doğan de Jeune; avukatlık, adalet bakanlığı ve devlet bakanlığı yapmıştır. Belçika Anayasası üzerine kitap yazan de Jeune, 1911 yılında ölmüştür (Les archives de l’État en Belgique, 2020).

olmamasına rağmen Birleşmiş Milletler'e üye ülkeler bu bildiriye kabul etmiş ve bildiri ikinci defa düzenlenerek, 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi adıyla kabul edilmiştir (İnan, 1968: 205). Çocuk hakları, bu bildiriler sayesinde uluslararası alanda kabul görmeye başlamış ve çocuklara dair olumsuz algılar değişmeye başlamıştır.

Birleşmiş Milletler, bu düzenlemenin ardından 1979 yılını "çocuk yılı" olarak kutlamıştır. Aynı yıl, çocuk haklarına dair bir sözleşmenin oluşturulması amacıyla görüşmelere başlanmış ve Birleşmiş Milletler'e üye 43 ülkeden temsilciler toplanarak sözleşmeye dair çalışmaya başlamıştır. Görüşmeler sonucunda Polonya tarafından hazırlanan çocuk hakları sözleşmesi taslağı incelemeye alınmıştır. Taslak, 10 yıl içerisinde son şeklini almış ve Birleşmiş Milletler, Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 30. yılı olan 20 Kasım 1989 tarihinde BM Çocuk Hakları Sözleşmesi adı altında sözleşmeyi kabul etmiştir. 1990 yılına kadar 61 ülkenin imzaladığı sözleşme, bugün Amerika ve Somali haricinde 191 ülke tarafından kabul edilmiştir (Merey, 2018: 78). Dünyadaki en geniş katılımı yasal düzenleme olan bu sözleşme, çocuklara verilen önemi göstermektedir.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin imzalanmasının ardından 31 yıl geçmesine rağmen hâlâ günümüzde çocuk haklarının önemini yeteri kadar anlaşılmadığı ve bu yüzden çocuk haklarından uzak bir yaşam süren çocukların olduğu görülmektedir. Bu durum, uluslararası alanda çocukları ve çocuk haklarını ötekileştirmekte ve çocuk haklarının önemini ortaya çıkarmaktadır.

1.3. "ÖTEKİLEŞTİRİLEN" HAK: ULUSLARARASI TOPLUMDA

ÇOCUK HAKLARI

Çocuk hakları, insan haklarının temelini oluşturmasına rağmen uluslararası haber medyasında gerektiği kadar yer almaması nedeniyle ihlal edilen haklar bütünü olarak görülmektedir. Bu nedenle çocuklar kadar çocuk hakları da ötekileştirilmiştir. Çocuğun birey olarak görülmediği ve içinde bulunduğu dönemin hassasiyetinin anlaşılmadığı dönemlerde çocuklar hep "öteki" şeklinde temsil edilmiştir. Ötekileştirilen çocuklar, uzun yıllar boyunca

istismar, cinsel taciz, şiddet, emek piyasasında çalıştırılma köle olarak kullanılma ve çocuk yaşta evlilik gibi sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır.

Çocuk hakları, tüm bu olumsuzlukların önüne geçen, çocuğun çocukluk dönemi boyunca yaşayacağı hayatı düzenleyen, çocuğu yetişkin bireylerden uluslararası topluma kadar her kesimden koruyan ve toplumsal hayata kazandıran bir düzenlemedir. Günümüzde hâlâ salgın hastalıklar, ağır işlerde çalışmak, silahlı veya silahsız çatışmalarda çocuk asker ve canlı bomba olarak kullanılmak, yeterli beslenememek vb. gibi sorunlardan çocuk ölümlerinin yaşandığı bilinmektedir. Özellikle yeni doğan binlerce bebek çeşitli sebeplerden yaşamını yitirmektedir. 2017’de yapılan bir araştırmaya göre, beş yaş altı bebek ölümleri istikrarlı bir şekilde azalmasına rağmen her gün 7.000 yeni doğan bebek hayatını kaybetmektedir. Ayrıca bugünkü koşullar göz önünde bulundurulduğunda, 2017 ila 2030 yılları arasında 30 milyon yeni doğan bebeğin öleceği tahmin edilmektedir (UNICEF, 2020). Çocuklar konusunda uluslararası alanda yaşanan gelişmelere rağmen çocuk ölümlerinin sayısı istenilen seviyeye indirilememektedir.

1.3.1. Çocuk İşçiliği

Çocuk işçiliği, 18. yüzyılda Endüstri Devrimi’nin başlamasıyla birlikte sermayedarların ucuz işgücü arayışları sonucu çocukları istihdam etmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu dönemde çocuklar günde 16-18 saate kadar çalıştırılarak emek sömürüsüne maruz kalmışlardır. Çocuklar, Endüstri Devrimi’nden önce de sokakta ve evde çalıştırılmış, ancak, Endüstri Devrimi’yle beraber ağır koşullarda çalışmaya başlamışlardır (Efe ve Uluoğlu, 2015: 50). Çocukların meta yerine konumlandırılması ve “şey”leştirilmesi asıl olarak bu dönemde gerçekleşmiştir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), çocuk işçiliğini, çocukların fiziksel, zihinsel, toplumsal veya ahlaki açıdan gelişimini olumsuz etkileyen, eğitime devam etmelerini engelleyecek veya eğitimle ağır işleri beraber yürütmek zorunda kaldığı bir süreç olarak tanımlamaktadır. Çocuk işçiliği, küresel problemlerin ilk sıralarında olması gereken ve acilen bir çözüm gerektiren bir vaka durumundadır ve bu nedenle bazı uluslararası sözleşmeler de

imzalanmıştır. 1998’de imzalanan ILO 138 numaralı Asgari Yaş Sözleşmesi, 2001’de imzalanan ILO 182 numaralı Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi ve yine 2001’de imzalanan Avrupa Konseyi Çocuk Haklarının Uygulanmasına Dair Avrupa Sözleşmesi bunların arasındadır. ILO, 182 numaralı Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi’nin ilk 3 maddesine göre, çocuk ticareti, fuhuş, uyuşturucu kullanımı ve bunun tedarik edilmesi gibi işleri, “en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği” kategorisine koyarak bunlara acilen son verilmesi gerektiğini belirtmiştir (ILO-Ankara, 2015). Çocuk işçilerin yaklaşık yarısı bu tür işlerde çalışmakta ve sayıları toplamda 85,3 milyonu bulmaktadır (Diallo vd., 2012: 10). Bu durum, dünya genelindeki çocukların ne kadar zor ve ağır şartlarda yaşadığını göstermektedir. Bunun yanında Birleşmiş Milletler, çocuk işçiliğine dikkat etmek amacıyla 2002 yılından itibaren her yılın 12 Haziran gününü Dünya Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Günü ilan etmiştir.

Çocukların çalıştığı her iş, çocuk işçiliği bağlamında değerlendirilmemelidir. Çocuğun kendi rızasıyla çalıştığı, gelişimini olumsuz şekilde etkilemeyen hafif işler veya evde ailesine yardım etme amaçlı yaptığı işler çocuk işçiliğinin dışında değerlendirilmelidir. Aksine, bu tür işler, çocuğun üretkenliğini ve gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (ILO, 2004). Ayrıca bu tür işler çocuk haklarına aykırı olmadığı için herhangi bir sorun teşkil etmemektedir. Son yıllarda çocuk haklarına verilen önemin artması, haber medyasının bilinçlenmesi üzerine çocukların temsilinin daha doğru yapılması ve uluslararası toplumda çocuk haklarına dair farkındalığın artması sonucu çocuk işçilerinin sayısında düşüş yaşanmaya başlamıştır. 2000 yılından bu yana çocuk işçilerinin sayısı üçte bir oranında azalarak 246 milyondan 168 milyona düşmüştür. Bu sayının, 2000 yılında 171 milyon olduğu belirtilmektedir (ILO-Ankara, 2015). Emek sömürüsüne maruz kalan çocukların sayısındaki bu düşüş, geleceğe dair umut vadetmekte ve çocuklara daha yaşanılır bir dünya bırakma hayalini sürdürmektedir.

1.3.2. Çocuk Askerler

Çocuk askerler, silahlı veya silahsız çatışmaların herhangi birinde yer alan, resmî veya yasadışı herhangi bir silahlı örgüte katılan ve bu örgütün herhangi bir kolunda görev alan 18 yaşından küçük çocuklardır (Child Soldiers International Annual Report, 2018). Birleşmiş Milletler, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde, 15 yaşından küçük çocukların askere alınmasının çocuk haklarına aykırı olduğunu belirtmiştir. Birleşmiş Milletler, bu bağlamda 12 Şubat 2002 tarihinde sözleşmeye “Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmamaları Konusunda Seçmeli Protokol” ünü eklemiş ve bu protokolü 168 ülke kabul etmiştir. Bugün net bir rakam verilemese de dünya çapında 250 bin çocuk askerin olduğu tahmin edilmektedir. Ancak, son yıllarda bu rakamın düştüğü ve önceki yıllarda 300 bin çocuğun silah altında olduğu düşünülmektedir. Birleşmiş Milletler'in yaptığı bir çalışmaya göre dünyada çocuk askerlerin olduğu 50'den fazla düzenli-düzensiz ordu ve silahlı grup bulunmaktadır. Taliban, Boko Haram ve IŞİD gibi silahlı gruplar, en çok çocuk asker bulunduran gruplar olarak dikkat çekmektedir (UNICEF, 2020). Bu bakımdan, özellikle Ortadoğu ve Afrika'daki çocuklar, dünyanın diğer bölgelerindeki çocuklara göre daha ağır şartlarda yaşamaktadır.

Günümüzde hâlâ çocuk haklarından ve çocukluğun, insan hayatının bir dönemi olduğundan habersiz şekilde yaşayan toplumlar çocukları köle, cariye ve asker olarak kullanmakta ve onları birey olarak görmekten kaçınmaktadırlar. Ancak, UNICEF, UNCHR gibi kuruluşların çabaları, haber medyasında çocukların temsilinin artması ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının bu konunun üzerine eğilmesi sonucu dünya genelinde bir bilinçlenme oluşmaya başlamış ve çocukların siyasi ve askeri amaçlarla kullanılmasının önüne geçilmeye başlanmıştır.

1.3.3. Çocuk İstismarı

Çocukluk dönemi, uzun yıllar boyu toplumlarda göz ardı edilmiş, çocuklar istismara uğramış ve yok sayılmıştır. Toplumlar, çocuklara verdikleri değer oranında gelişme göstermektedirler. Bu nedenle birçok birey, çocukluk döneminde istismara maruz kalmıştır. Oysa ki çocuklar, yetişkin bireylerin

küçük bir örneği değil kendi akli, zekâsı ve düşünce dünyası olan bir bireydir (Uğurlu ve Aksoy, 2014: 2). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), çocuk istismarını fiziksel, cinsel, duygusal-psikolojik ve ihmal olmak üzere dört gruba ayırmıştır.

Fiziksel istismar, çocuğa uygulanan şiddet sonucunda çocukta fiziksel, duygusal veya psikolojik bakımdan olumsuz bir belirtinin ortaya çıkması şeklinde tanımlanmaktadır. Cinsel istismar, çocuğun onayının dışında cinsel münasebete maruz kalmasına denilmektedir. Duygusal-psikolojik istismar, çocuğun yakınındaki herhangi biri tarafından duygusal veya psikolojik bakımdan olumsuz etkilenmesi ve çocuğun bundan manevi bir yara alması şeklinde açıklanmaktadır. İhmal ise, çocuğun sağlık, eğitim, beslenme, duygusal gelişim gibi konularda göz ardı edilmesi ve bu durumun çocuğun gelişimine engel olması şeklinde tanımlanmaktadır. Yapılan araştırmalara göre, çocuklara yönelik istismarlar sonucunda çocukların ileriki yıllarda şiddete ve suça meyilli olmayla ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuğu olası tüm istismarlardan korumayı ve ona güvenli bir ortam yaratmayı hedeflemektedir.⁸

Çocukların yaşadıkları istismarlar haber medyası tarafından çoğu zaman yok sayılmaktadır. Yapılan haberlerde de çocuklar cinsel obje olarak konumlandırılmakta, mağdur çocuklar, yazılan haberin ataerkil dili ve haber fotoğrafı nedeniyle cinsel obje olarak hedef gösterilmektedir (Gencel Bek, 2011: 27). Çocukların haber medyasında bu denli yanlış ve eksik temsili, medyanın çocuk hakları konusunda ne kadar bilinçsiz olduğunu göstermektedir. Çocukların güçsüz ve savunmasız olması ve haklarını arayamaması, çocuk istismarına yol açmakta ve bu durumun da haber medyasındaki temsili eksik ve yanlış olmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukları ve çocukluk dönemini güvence altına alan ve çocukların medyadaki temsili önünü açan bir sözleşmedir.

⁸ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ndeki çocuğun yüksek yararı ilkesi, yaşama, gelişme ve koruma hakları, çocukları istismarlardan korumak için büyük önem taşımaktadır.

1.3.4. Çocuk Evliliği

Dünya genelinde çocuk evliliklerin sayısının küçümsenmeyecek kadar fazla olduğu bilinmektedir. Günümüzde 18 yaşını doldurmadan evlenen 700 milyondan fazla çocuk gelin bulunmaktadır. Bu çocuk gelinlerin 250 milyonu 15 yaşından önce evlenmiştir (UNICEF, 2020). Çocuk yaşta evlenen bireylerin cinsiyetine bakıldığında kız çocuklarının sayısı oldukça fazla olduğu anlaşılmaktadır. Çocuk yaşta evlenen erkekler de bulunmaktadır ancak, dünya genelinde kadınlar çocuk yaşta evlenmesi daha yaygındır. Yapılan bir araştırmaya göre, Nijer’de 20-49 yaş aralığındaki kadınların %77’si 18 yaşından önce evlenmişken, bu oran erkeklerde %5 civarlarındadır (Sak, 2018: 69). Çocukların, cinsiyetlerine göre istismar edildikleri alanlar farklılaşmakta, erkek çocuklar genellikle emek sömürsüne maruz kalmakta ve kız çocukları ise çoğunlukla çocuk gelin olmaktadır.

Günümüzde çocuk yaşta evlilik oranlarında dünya genelinde azalma görülmektedir. 1980’lerde 18 yaşın altındaki çocukların üçte biri evliyken, bugün bu oran dörtte birdir. Ayrıca 15 yaşın altındaki evlilikler de o döneme göre %12’den %8’e gerilemiştir (UNICEF, 2020). Bu olumlu gelişmenin nedeni 1980’lere göre günümüzde çocuk anlayışının değişmesi, çocuk hakları bilincinin oluşması, haber medyasında çocukların o dönemlere göre daha fazla temsil edilmesi ve çocuk hakları bağlamındaki temsiline daha da yaygınlaşmasıdır.

Çocukların gelin veya damat olmak yerine eğitim hayatına katılarak topluma faydalı birer birey olarak yetişmesi, içinde buldukları çocukluk döneminin hassasiyeti çerçevesinde davranılması ve çocuklara fiziksel, psikolojik, duygusal ve toplumsal bağlamda daha güzel bir hayat sunabilmek için haber medyası çalışanlarına, topluma, ülkelere ve uluslararası topluma büyük görevler düşmektedir.

1.3.5. Çocuğa İlişkin Diğer Haklar

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), 2000 yılında, yoksullukla savaşmak için 8 maddeden oluşan “Binyıl Kalkınma Hedefleri”ni belirlemiş ve dünyadaki bütün ülkelerin bu maddelere uyması gerektiğini

belirtmiştir. 2015 yılına kadar uygulanması planlanan bu 8 madde, “aşırı yoksulluğun ve açlığın bitirilmesi”, “ilköğretime kayıt oranı”, “cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlendirilmesi” ve “çocuk ölüm oranlarının azaltılması”, “anne sağlığının iyileştirilmesi”, “HIV/AIDS gibi hastalıklarla mücadele edilmesi”, “çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması”, ve “kalkınmaya yönelik küresel iş birliğinin geliştirilmesi” şeklinde sıralanmıştır (UNDP Türkiye, 2020). UNHP’nin verilerine göre “ilköğretime kayıt oranı” ve “çocuk ölüm oranı” alanlarında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Gelişme yaşanan bu maddeler çocuklarla ilgili olup bugünkü şartlara bakıldığında hâlâ azımsanmayacak sayıda okula gitmeyen ve ölen çocukların olduğu görülmektedir.

Çocuk haklarına dair yaşanan olumlu gelişmelere rağmen dünya genelindeki çocukların çocuk hakları çerçevesinde bir hayat sürdüğü söylenemez. 2016 yılı itibarıyla dünyadaki çocukların yaklaşık dörtte biri, yani 535 milyon çocuk doğal afet, salgın hastalık ve silahlı çatışma gibi sorunların yaşandığı ülkelerde yaşamaktadır (Sak, 2018: 56). Görüldüğü gibi çocuklar, çocuk hakları temelli bir ortamdan uzak bir hayat sürmektedir. Dünden bugüne çocuk haklarını ve çocuğun bireyselliğini yok sayan bir anlayış süregelmektedir. Bu anlayış, hukuka da yansımış ve çocuklar, çocuk hakları çerçevesinde “çocuk hukuku” adı altında hukukta temsil edilmişlerdir.

1.4. ÇOCUK HAKLARININ DÜZENLEYİCİSİ OLARAK ÇOCUK HUKUKU

Çocuk hukuku, genel anlamda bütün hukuk dalları içerisinde çocuğun haklarını koruyan ve düzenleyen kurallar bütününe denilmektedir. Çocuklar, buldukları toplumun birer ferdidir ve dolayısıyla hukuk kuralları, yetişkinleri olduğu kadar çocukları da korumak zorundadır. Aynı zamanda çocukların haklarını gözeten, yüksek yararını amaçlayan ve onları koruyan kurallar olmak zorundadır. Çocuklar, doğaları gereği kendilerini yetişkin bireyler gibi temsil edememekte ve koruyamamakta, bu nedenle sık sık hakları ihlal edilmekte, istismarlara ve ötekileştirilmeye uğramaktadırlar. Bu bakımdan çocuk hukuku, çocukların haklarını koruma, onlara sahip çıkma, onların da birer birey olduğunu

ve haklarının olduğunu toplumun diğer kesimlerine anlatma; diğer bireylerin, ülkelerin veya herhangi bir kuruluşun bu bağlamda hareket etmesini sağlama konusunda hayati önem taşımaktadır.

Çocukların haber medyasındaki temsili, çocuk hukukuna göre düzenlenmeli, ilke edinilecek kurallar bu hukuk çerçevesinde belirlenmelidir. Birleşmiş Milletler'in kabul ettiği ve çocukların evrensel anayasası olarak kabul edilen BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde konuyla ilgili maddeler bulunmakta ve ayrıca UNICEF de Çocuk Haberciliği Etik İlkeleri adı altında kurallar belirleyerek çocukların medyada nasıl temsil edilmesi gerektiğiyle ilgili düzenlemeler yapmıştır. Ancak, tüm bu düzenlemelere rağmen çocuklar ve çocuk hakları, haber medyasında çok az yer bulmaktadır. Uluslararası Gazeteciler Federasyonu'nun (FIJ) Medyada Çocuk Haklarını Tanımak adlı çalışmasında dünya nüfusunun yarısından fazlasını çocukların oluşturmasına rağmen yapılan haberlerin %5'inden daha az bir kısmında yer aldıklarını belirtmiştir (Ardıç Çobaner, 2015: 39). Bu durum, çocuk haklarının tarih boyunca tartışma konusu olmaması ve bu nedenle uluslararası toplumun yeteri kadar bilinçli ve sorumluluk sahibi olmamasının bir sonucudur.

Çocuk haklarının 100 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır ve 100 yıllık süreçte birçok bildiri ve sözleşme kabul edilmiştir. Ancak, bugüne kadar çocuğa ve çocuk haklarına karşı gereken farkındalık ve hassasiyet oluşmamıştır. Bu nedenle, toplumların, çocuk haklarına dair en güncel sözleşme olan ve BM tarafından kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni dikkate alarak çocukların bireyselliğini kabul etmeleri gerekmektedir.

1.5. ÇOCUKLARA YÖNELİK ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER

Tarih boyunca çocuğa ve çocukluk dönemine dair toplumsal bağlamda değişim ve dönüşüm yaşandıysa da uluslararası ve hukuksal bağlamda son yüzyılın haricinde herhangi bir gelişme yaşanmamıştır. 20. Yüzyılla birlikte bu alanda uluslararası alanda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Çocuk haklarına dair ilk somut çalışma 1918 yılında alınan Washington Kararları'yla başlamış, 1924 yılında Milletler Cemiyeti, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi'ni kabul etmiş ve 1946 yılında ise Birleşmiş Milletler, İkinci Cenevre Çocukları Bildirisi'ni kabul

etmiştir. Günümüzde çocuk haklarına dair uluslararası bağlayıcılığı olan en güncel sözleşme BM Çocuk Hakları Sözleşmesi olup, Amerika ve Somali haricinde 191 ülke bu sözleşmeyi imzalamıştır.

1.5.1. Washington Kararları

Çocuk haklarıyla ilgili yaşanan ilk somut gelişme, 1918 yılında Washington'da yapılan bir iş konferansı ile yaşanmıştır. Konferansta çocukların korunması ve iş hayatlarındaki koşulların hafifletilmesi gibi kararlar alınmıştır. Konferansta alınan kararlar şunlardır (Fazlıoğlu, 2007: 16):

- 1. 4 yaşından küçük çocukların işe alınması yasaktır.*
- 2. 15 yaşından küçüklerin geceleri işyerlerinde çalıştırılması yasaktır.*
- 3. Daha büyük yaşta çocukların çalışma saatleri günde 8, haftada 48 saatten fazla olmamalı ve az değildir şeklindedir.*

1.5.2. Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Milletler Cemiyeti, 1924 yılında Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi'ni kabul ederek çocuk haklarının uluslararası alanda yaygınlaşmasını ve çocukların yaşam, sağlık, eğitim ve savaştan korunma gibi konularda yasalarla korunmasını sağlamıştır. Ancak, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Milletler Cemiyeti'nin herhangi bir yaptırım kalmamış ve dolayısıyla bu bildiri de geçerliliğini yitirmiştir (Kurt, 2016: 104). Çocukları din, dil, ırk gibi her türlü ayrımın üstünde tutan bu bildiri, toplam 5 maddeden oluşmaktadır. Ayrıca Milletler Cemiyeti, bu bildiriye tüm ulusların kabul etmesi gerektiğini belirtmektedir (United Nations, 2020):

- 1. Çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişimi için maddi ve manevi destek verilmelidir.*
- 2. Aç çocuk doyurulmalı, hasta çocuk tedavi edilmeli, suça meyilli çocuk vazgeçirilmeli, kimsesiz ve yetim çocuğun bakımı iki katına çıkarılmalıdır.*
- 3. Olağanüstü durumlarda ilk olarak çocuklara yardım edilmelidir.*

4. *Çocuk, çalışıp kendini geçindirebilecek şekilde yetiştirilmeli ve her türlü istismardan korunmalıdır.*
5. *Çocuk, kabiliyetlerini toplum için kullanması gerektiği bilinciyle yetiştirilmelidir (United Nations, 2020).*

1.5.3. İkinci Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1946 yılında Birleşmiş Milletler kurulmuş ve savaşın yıkıcı etkisinden kurtulmak İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'ni kabul etmiştir. Bu beyannameye çocuklarla da ilgili maddeler de bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler, hem bu maddeleri bir arada toplamak hem de Birinci Dünya Savaşı'yla geçerliliğini yitiren Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi'ni tekrar hayata geçirmek için 1948 yılında İkinci Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi'ni kabul etmiştir (Müftü, 1998: 17). 8 maddeden oluşan bu bildiri, çocuğun da bir birey olduğunu vurgulamakta ve çocuğun özgürlüğünü savunmaktadır:

1. *Çocuk; din, dil, ırk ayrımının üstünde tutularak diğer tüm insan haklarına sahiptir.*
2. *Çocuğun toplumsal anlamda güvenli bir ortama ve sağlık bakımından gerekli ihtiyaçlarının giderilmesine hakkı vardır.*
3. *Çocuk; fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan özgür ve onurlu bir ortamda yaşayacak şekilde korunmalıdır.*
4. *Fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan engeli bulunan bir çocuğun eğitim hakkı bulunmaktadır.*
5. *Çocuk, her türlü istismar ve sömürüden korunmalıdır.*
6. *Din, dil, ırk ve coğrafya ayırt etmeksizin her çocuğun gelişim ve eğitim hakkı bulunmaktadır.*
7. *Her çocuk; ilgi, sevgi ve şefkate ihtiyaç duymaktadır.*
8. *Örgütler ve kuruluşlar, yardıma muhtaç ve kimsesiz çocuklara özel ilgi göstermekle yükümlüdür (Fazlıoğlu, 2007: 18).*

1.5.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi

Birleşmiş Milletler, çocuklara daha geniş haklar vermek, yeni bir savaşın başlama olasılığına karşılık önlem almak ve çocukları korumak için 20 Kasım 1959 tarihinde 9 maddelik Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi'ni kabul etmiştir. Bildiride; din, dil, ırk, cinsiyet, renk ve sosyal statü fark etmeksizin bütün çocukların bu bildiriden yararlanmasını sağlamak, çocuğu doğumdan önce ve sonra hukuki yeterlilik çerçevesinde korumak, çocuğun özgür bir ortamda kendini geliştirmesini sağlamak gibi birçok alanda maddeler kabul edilmiştir. İstisnasız her çocuk, hiçbir ayırım gözetmeksizin bu bildirideki haklardan yararlanır.

1. *Çocuğun yüksek yararı göz önünde bulundurularak, fiziksel, ruhsal ve toplumsal bağlamda sağlıklı bir ortamda gelişmesi sağlanır.*
2. *Çocuk, doğumdan itibaren vatandaşlık hakkına sahiptir.*
3. *Çocuk; beslenme, barınma, sağlık hizmetleri, sosyal güvenlik ve sağlıklı bir ortamda büyümesi için doğum öncesi ve sonrasında yeterli bakımdan yararlanma hakkına sahiptir ve annesi de bu bakımdan yararlanır.*
4. *Bedensel ve zihinsel engelli bir çocuk, özel tedavi ve eğitimden yararlanır.*
5. *Çocuk, sağlıklı gelişimi için sevgi ve şefkate ihtiyaç duyar. Mümkün olduğunca ebeveyninin sorumluluğu altında, sevgiyle ve güvenli bir ortamda büyür. İstisnai durumlar haricinde hiçbir çocuk annesinden ayrılamaz. Devlet, ailesi olmayan ve kimsesiz çocukların bakımını, gelişimini ve sağlıklı bir şekilde büyümesini sağlamakla yükümlüdür.*
6. *Çocuk, belli bir eğitim seviyesine gelene kadar ücretsiz ve zorunlu eğitim alma hakkına sahiptir. Çocuğa, genel kültürünü ve yeteneğini ilerletip, sosyal sorumluluğunu geliştirerek topluma faydalı bir birey olmasını sağlayacak eğitim verilmelidir. Bu eğitim, öncelik olarak çocuğun ailesi tarafından verilmelidir. Aile, aynı zamanda çocuğa oynama ve dinlenme fırsatı da vermelidir.*
7. *Çocuk, her türlü durumda yardım alan ve korunma sağlayan ilk birey olmalıdır.*

8. *Çocuk, her türlü ihmale ve istismara karşı korunmalıdır. Küçük yaşta istihdam edilmemeli; fiziksel, ruhsal ve ahlaki gelişimine uygun olmayan herhangi bir işte çalışması için zorlanmamalıdır.*
9. *Çocuk, her türlü ayrıcalıkların üstünde tutulmalı ve korunmalıdır. Yeteneklerini insanlığın yararına kullanabilmesi için evrensel kardeşlik, barış, sabır ve anlayış çerçevesinde yetiştirilmelidir (United Nations, 2020).*

1.5.5. Çocukların Evrensel Anayasası: Birleşmiş Milletler Çocuk

Hakları Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi'nin hukuki bağlayıcılığının olmaması, bildiriye maddelerin uygulanmasında sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Bu nedenle Birleşmiş Milletler, yeniden toplanıp çocuk haklarıyla ilgili hukuki bağlayıcılığının olduğu yeni bir çalışma yapmıştır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi'nin kabul edildiği tarih olan 20 Kasım 1959'dan tam 30 yıl sonra, yani 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşmeyi imzalama konusunda büyük katılım yaşanmış ve dünyadaki ülkelerin büyük bir çoğunluğu sözleşmeyi imzalamıştır.⁹ Bugün çocuk haklarıyla ilgili en güncel hukuki metin, 54 maddeden oluşan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi olup, dünyada Amerika ve Somali dışında 191 ülke bu sözleşmeyi imzalamıştır. Dünyadaki hemen hemen bütün ülkelerin bu sözleşmeyi imzalaması, çocuk haklarının uluslararası alanda yaygınlaşması konusunda ümit vermekte ve çocuk haklarını dünya genelinde sürdürülen bir mücadele konumuna getirmektedir (Hodgkin ve Newell, 2003: 11). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre çocuğun en temel hakları; yaşama, sağlık, eğitim, aile, korunma ve oyun hakkı şeklindedir. Sözleşmeye göre, hiçbir ayırım gözetmeden her çocuk bu haklara sahiptir.

⁹ 31 Aralık 1995 tarihine gelindiğinde toplamda 185 ülke bu sözleşmeyi imzalamış ve insan hakları konusunda o tarihe kadar imzalanan en yoğun katılımlı sözleşme olarak kayıtlara geçmiştir (Refworld, 2020).

1.5.5.1. Yaşama hakkı

Yaşama, her canlı için en temel ve en önemli haktır. Diğer haklara sahip olmak için ilk önce yaşama hakkına sahip olmak gerekir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesine göre, bütün çocuklar hiçbir ayırım gözetilmeden bu hakka sahiptir. 6 madde, yaşam hakkının her çocuğun temel hakkı olduğunu ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne bağlı ülkelerin çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için her türlü çabayı göstereceğini belirtmektedir. Bu nedenle bu maddenin ölüm oranlarını azaltarak, hastalıklarla ve yetersiz beslenmeyle mücadele ederek çocuğun yaşam beklentisini uzatma amacını güttüğü söylenebilir (Hodgkin ve Newell, 2003: 101). Dolayısıyla, sözleşmeye taraf ülkelerin, yaşama hakkını korumak için öncelikle hastalık ve yetersiz beslenme gibi sorunları çözmeleri gerekmektedir.

Hem ülkelerin hem de uluslararası örgütlerin, yaşama hakkını güvenceye almak için her türlü önlemi alması gerekmektedir. Günümüzde bir ülkenin insan haklarına verdiği değeri anlamak için yaşama hakkı en önemli ölçüt olarak görülmektedir (Kurt, 2016: 112). Ancak, hâlâ yaşanan çocuk ölümlerine bakıldığında, uluslararası toplumun insan haklarında ve dolayısıyla çocuk haklarında yeterli seviyeye gelmediği görülmektedir. Özellikle günümüzde beş yaşın altındaki çocukların ölüm oranları durumun ciddiyetini göstermektedir.¹⁰ İnsan Hakları Komitesi, 1982 yılında yaptığı bir açıklama, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne taraf devletlerin bebek ölümlerini azaltmak ve sağlıklı bir yaşam ortamı oluşturarak bu ortamın devamlılığını sağlamakla yükümlü olduğunu belirtmiştir (Uyar, 2006: 11). İnsan haklarına dair tüm belgelerde yaşama hakkı, dokunulmaz kabul edilerek güvence altına alınmıştır.

Ancak, uluslararası kuruluşların aldığı kararlar ve ülkelerin çabaları sonucu çocuk ölümlerinde düşüş yaşanmaktadır. Son 20 yılda çocuk ölüm

¹⁰ UNICEF'in 2016 yılında hazırladığı bir rapora göre, 2016'da beş yaşının altında 15 bin çocuk hayatını kaybetmiştir. Bu çocukların %46'sı -yaklaşık 7 bini- doğumdan 28 gün sonra ölmüştür (UNICEF, 2016). Ayrıca 1990-2013 yılları arasında dünya genelinde beş yaşından küçük 223 milyon çocuk ölmüştür. Her yıl bir milyon çocuk doğduğu gün, iki milyon çocuk ise doğduğu hafta ölmektedir (Sak,2018: s. 56-69). Ayrıca 2030'a kadar 68 milyonu beş yaş altı olmak üzere toplamda 119 milyon çocuğun önlenebilir nedenler ve beslenme yetersizliğinden öleceği tahmin edilmektedir (UNICEF, 2015).

oranlarının hızlı bir şekilde düştüğü görülmektedir. UNICEF'in raporuna göre, 1990 yılından bu yana beş yaş altı çocukların ölümü %50 azalmış ve 24 milyonu yeni doğan çocuklar olmak üzere toplamda 100 milyon çocuğun ölümü engellenmiştir (Sak, 2018: 58). UNDP'nin belirlediği Binyıl Kalkınma Hedefleri arasında yer alan çocuk ölüm oranlarının azaltılması, bu hedef doğrultusunda kısmen de olsa başarılı olmuştur. Ancak, 2015'e kadar başarılı olunmasının hedeflenmesine rağmen günümüzde hâlâ çocuk ölüm oranlarının yüksek olması, gereken başarıya ulaşılamadığını göstermektedir.

1.5.5.2. Sağlık Hakkı

Günümüzde vatandaşlarına sağlıkla ilgili imkânlar tanımak sosyal devletlerin görevi hâline gelmiştir. Özellikle fakir ve yardıma muhtaç bireylerin yaşadığı ülkedeki sağlık imkânlarından yararlanabilmesi kimi durumlardan hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi; BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası bağlayıcılığı olan bildiriler her bireyin sağlık hakkı olduğunu belirtmiştir.

Sağlık hakkı da yaşama hakkı gibi çocuğun hayatı boyunca ihtiyaç duyacağı haklardan biridir. Bu nedenle sağlık hakkı, çocuğun sadece sağlık imkânlarından yararlanması ve/veya sağlıklı bir ortamda yaşamasıyla sınırlı değildir. Ayrıca sağlık hakkı ve yaşama hakkı, birbiriyle bağlantılı olduğu için bu hak, yaşama hakkını genişletmiştir (Hodgkin ve Newell, 2003: 350). Aynı zamanda çocuğun sağlığını tehdit eden her türlü hastalığın tedavisi ve önlenmesi, ruh sağlığı, fiziki bütünlüğün korunması, güvenli yiyecek ve su teminatı ve çevre sağlığı gibi konular da sağlık hakkına girmektedir.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin sağlık hakkını belirten 24. Maddesi, *“Taraflar Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanıyacaklardır. Taraflar Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba göstereceklerdir.”* (UNICEF, 2020).

Bu madde hem çocuğun hem de gebelik dönemindeki annenin doğum öncesi ve sonrası her türlü sağlık imkânlarından en iyi şekilde yararlanmasını ve her türlü koruyucu önlemlerin alınmasını da zorunlu hâle getirmektedir (Dündar, 2018: 132). Dolayısıyla bu sözleşme, çocuk haklarını korumasının yanında, annenin sağlıklı bir ortamda yaşamasını da güvence altına almaktadır.

Sözleşmede belirtilen sağlık hakkı, dünyadaki bütün çocukları güvence altına almasına rağmen çocuklara sağlık hizmeti vermekten yoksun onlarca ülke ve sağlık hakkından yararlanamayan milyonlarca çocuk bulunmaktadır. Ayrıca dünya genelinde bu sorunun en çok yaşandığı bölgenin Afrika olması dikkat çekmektedir. UNICEF'in 2016 tarihli raporuna göre Sahra Altı Afrika'sında yaşamak ve gelişmek için gerekli temel ihtiyaçlardan yoksun en az 247 milyon çocuk bulunmaktadır (UNICEF, 2016). Ancak, çocukların sağlık hakkından yararlanması ve ülkelerin çocuklara her türlü sağlık hizmetlerini ulaştırması konusunda önceki yıllara göre iyileşme olduğu görülmektedir. Bu nedenle UNICEF'in 2016 tarihli bu raporu, bu durumun aşılabilir bir sorun olmadığını, çocukların bu sorunlarına dair çözümlerin bulunduğunu, eski sorunların daha güncel ve farklı yollarla ele alınması gerektiğini, daha eşitlikçi yatırımlar ve uluslararası toplumun bu sürece katılımı sonrası bu sorunun çözüleceğini belirtmiştir.

1.5.5.3. Eğitim Hakkı

Eğitim, bireyleri ve toplumları geleceğe taşıyacak olmazsa olmaz unsurlardan biridir. Birleşmiş Milletler eski Genel Sekreteri Kofi Annan, eğitimin toplumsal değişimin itici gücü olduğunu; yoksullukla mücadele, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çocuk istismarı, ekolojik dengenin korunması, insan hakları ve demokrasinin geliştirilmesi gibi konularda en önemli etmen olduğunu söylemiştir. Her ülke, hiçbir fark gözetmeksizin bütün vatandaşlarına iyi bir eğitim imkânı sunarak vatandaşlarını ve dolayısıyla toplumunu geleceğe taşımakla görevli olduğunu söylemiştir.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, dünyadaki bütün çocukların sağlıklı bir eğitim alabilmesi için eğitim hakkının olduğunu ifade etmektedir. Sözleşmenin 28. maddesi, sözleşmeye taraf devletlerin çocukların eğitim hakkını kabul

ettiğini ve fırsat eşitliği temeli üzerinden eğitim alması gerektiğini belirtmektedir. Bu madde, aynı zamanda ilköğretimin zorunlu ve ücretsiz olduğunu, gerekli durumlarda çocuklara maddi yardım yapılması, eğitim ve meslek seçimi gibi konularda çocuklara rehberlik hizmetlerinin verilmesi gerektiğini, çocukların okula devamının sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi gerektiğini belirtmektedir. 29. maddede ise taraf devletlerin, çocukların zihinsel ve bedensel yeteneklerinin geliştirilmesi, insan hakları, kültür, dil, din, etnik köken, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konularda saygı gösterilmesi yönünde eğitim vermesi gerektiği ifade edilmektedir (UNICEF, 2020). Bu bakımdan 29. madde, çocuğun eğitim hakkını korumakla birlikte, çocuğu her türlü farklılığa saygı gösterecek şekilde eğitmek gerektiğini de belirtmektedir.

Dünya genelinde çeşitli sebeplerden okula gidemeyen ve eğitim hakkından yararlanamayan milyonlarca çocuk bulunmaktadır.¹¹ Ancak, çocukların daha bilinçli, üretken ve farkındalığının yüksek bir şekilde yaşaması ve için ilköğretim başta olmak üzere ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında eğitimlerini tamamlamaları gerekmektedir. Dolayısıyla hem çocuk hem de toplumsal refah açısından eğitim hakkı, çocuğun kendini yetiştirip ileride nitelikli bir birey olabilmesi için son derece önemli bir haktır.

Ülkeler, Birleşmiş Milletler ve UNICEF gibi uluslararası kuruluşlar, dünya genelindeki eğitim problemini çözmek için çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Bu bağlamda çocuklara eğitim materyalleri, okullara ve dershanelere eğitim desteği vermiştir.¹² UNICEF'in 2016 tarihli raporuna göre 1990 yılından bugüne kadar çocukların okullaşma oranı konusunda önemli gelişmeler yaşanmakta ve 129 ülkede eşit sayıda kız ve erkek çocukların okula

¹¹ UNICEF'in 2018 yılında yaptığı bir çalışmada, doğal afetler nedeniyle 5-17 yaş arasındaki 104 milyon çocuk ve genç, toplamda 303 milyon çocuk okula gidememekte/devam edememektedir (UNICEF, 2018). Ayrıca günümüzde ortaokul çağındaki 63 milyon çocuk okula gidememekte ve mevcut şartlar böyle gitmeye devam ederse, Afrika'daki 30 milyon çocuğun hiçbir zaman okula gidemeyeceği öngörülmektedir (Ramazan Sak, 2018: 61).

¹² UNICEF ve ortakları, 2016 yılında başlatılan bir çalışma gereği, 15,7 milyon çocuğa eğitim materyalleri, 39 bin okul yönetimine planlama ve yönetme gibi konularda eğitim desteği ve 330 binden fazla dershaneye de eğitim malzemesi tedarik etmiştir. Çocukların eğitim hakkının korunması ve okullaşma oranının artması için çeşitli politikalar yürüten ülkelerin sayısı da 2013'te %31'ken 2016'da %52'ye yükselmiştir (Ramazan Sak, 2018: 62).

gittiği görülmektedir (UNICEF, 2016). Ancak, bugüne gelindiğinde yapılan çalışmalar ve çocukların eğitim hakkının korunması konusundaki hassasiyet hâlâ yeterli seviyede olmadığı görülmektedir. Bugün yaklaşık 124 milyon çocuk okula gidememekte ve okula giden çocukların önemli bir kısmının da okulda öğrenme fırsatına erişemediği görülmektedir (UNICEF, 2016). Hem bireylerin hem de toplumların refaha ulaşabilmesi için sözleşmeye taraf ülkelerin eğitim hakkının öneminin farkına varması ve eğitim hakkı konusunda gerekli hassasiyeti göstermesi gerekmektedir.

1.5.5.4. Aile Hakkı

Aile, bir bireyin karakterinin, kişiliğinin gelişmesi, topluma faydalı bir birey olarak yetişmesi ve bu doğrultuda sağlıklı bir hayat yaşaması için hayati önem taşımaktadır. Her bireyin, kişisel gelişimi için hayatının bir dönemini ailesiyle geçirmesi gerekmektedir. Birey için özellikle çocukluk döneminde ailenin değeri daha da önem kazanmaktadır. Bu yüzden BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, özel durumlar haricinde her çocuğun daha sağlıklı bir hayat yaşaması için ailesiyle yaşaması gerektiğini belirtmektedir. Sözleşmenin başlangıç kısmında, çocuğun kişiliğinin tam ve uyum için gelişebilmesi için sevgi dolu bir aile hayatına ihtiyaç duyduğunu belirtilmiştir

Sözleşme gereğince sözleşmeye taraf devletler, çocuğu her türlü durumda ve her koşulda korumakla yükümlüdür. Aynı zamanda, çocuğun ailesinin de çocuğun sağlıklı bir hayat sürmesi için devletten her türlü desteği alma hakkı vardır. Bu bağlamda, çocuğun ailesinin toplum içindeki işlerliğini sağlamak ve sürdürmek amacıyla aileye yardım ve koruma desteği verilmesinin zorunlu olduğu da ifade edilmiştir. Aynı zamanda, sözleşmenin 18. maddesi, çocuğun yetiştirilmesinde ailesi kadar sözleşmeye taraf devletlerin de her türlü sorumluluğu almakla yükümlü olduğunu belirtmektedir (UNICEF, 2020). Dolayısıyla bir çocuğun sağlıklı bir şekilde yaşayıp kişisel gelişiminin olumlu yönde ilerlemesi için çocuğun ailesi kadar ülkelerin de sorumluluğu bulunmaktadır.

Çocuk, ilk önce ailenin veya bazı istisnai durumlarda vasilerin, sonra da devletin sorumluluğu altındadır. 19. madde gereğince çocuk kimin

sorumluluğundaysa, çocuğa karşı istismar, ihmal, şiddet, tecavüz ve kötü muamele gibi durumlarda her türlü hukuki, idari ve toplumsal önlemi almakla yükümlüdür. Çocuğa refakat eden kim olursa olsun, çocuğun yüksek yararını gözetmek zorundadır. Sözleşmenin 20. maddesi, bu gibi durumlarda karşılaşan çocuklar için gerekli korumayı sağlamaktadır. Sözleşmeye taraf olan devletler, geçici veya sürekli olarak ailesinden yoksun kalan çocukların devlet koruması altında olduğunu ifade etmektedir. Bu gibi durumlarda çocuğun bağlı olduğu devletin ulusal yasaları çerçevesinde koruma sağlanacağı ve çocuğun etnik, kültürel ve dil kimliğine saygı gösterileceği belirtilmektedir (UNICEF, 2020). Çocuk, ailesi veya kendisine refakat eden kişi/kişiler olmadığı takdirde tamamen bulunduğu ülkenin ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin güvencesi altındadır.

Aile hakkı, çocuğun en temel ve en ihtiyaç duyduğu haklarından biridir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, hiçbir ayırım gözetmeksizin her çocuğun ailesiyle yaşaması gerektiğini belirtmiştir. Ancak, bugün geline nokta dünya genelinde ailesinden mahrum yaşayan yüzbinlerce çocuk bulunmaktadır. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi (IFRC), 2018 yılında yayımladığı "Yalnız ve Kimsesiz" raporuna göre, dünya genelinde 300 bin çocuğun ailesinden ayrı ve refakatsiz durumda olduğunu belirtmiştir (Anadolu Ajansı, 2018). Aile sevgisi ve şefkatinden uzak yaşayan her çocuğun hayatının bir parçasının her zaman eksik kalacağı unutulmamalıdır. Gelişimini daha sağlıklı bir şekilde sürdüren bireylerin ve bu bireylerin oluşturduğu toplumların var olması için hiçbir çocuğun aile hakkından ve ailesinden mahrum kalmaması gerekmektedir.

1.5.5.5. Korunma Hakkı

Çocuklar, yaşları itibarıyla kendilerini korumakta zorlanan ve her türlü olumsuzluğa karşı savunmasız bireylerdir. Bu nedenle bütün çocukların her türlü şiddet, istismar ve ihmal gibi durumlardan korunma hakkı bulunmaktadır. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 32. maddesi, çocukları her türlü sömürüye, tehlikeli işlere; çocuğun gelişimini engelleyecek toplumsal, ahlaksal, ruhsal, bedensel ve zihinsel durumlara karşı korunma hakkının bulunduğunu belirtmektedir. 37. maddede de çocuğun her türlü işkence, zalimce ve insanlık

dışı davranış ve cezaya karşı korunması gerektiği ve özgürlüğünün elinden alınmaması gerektiği ifade edilmektedir (UNICEF, 2020). Bu bağlamda sözleşmeyi imzalayan bütün taraf ülkeler, çocukları her türlü olumsuzluğa karşı korumakla yükümlüdür.

Sözleşmede çocuklara koruma hakkı tanıyan 32. ve 37. maddenin sağlanması için öncelikle çocukların aile hakkını güvence altına alan 19. maddenin sağlanması gerekmektedir. 19. maddenin sağlanması için de ifade hakkını kapsayan 12. madde ve savunmasız durumdaki çocuklara özel koruma hakkı tanıyan 20., 22. ve 23. maddelerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ndeki maddelerin birçoğu birbiriyle bağlantılı ve iç içe geçmiş maddelerdir. Sözleşmeye taraf devletlerin, çocuğun bir hakkını koruması için diğer haklarını da koruması gerekmektedir.

1.5.5.6. Oyun Hakkı

Çocuklar, yaşları gereği sık sık oyun oynama ihtiyacı hissetmektedirler. Oyun oynamak, çocuklar için sosyal bir ihtiyaçtır. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 31. maddesi, çocukların boş zamanlarını dinlenme ve yaşlarına uygun eğlence aktiviteleriyle geçirme hakkını tanımaktadır. Ayrıca çocuğun sanatsal ve kültürel faaliyetlere katılma hakkına saygı duyulduğu ve boş zamanlarında bu tür faaliyetlerle ilgilenmek ve oyun oynamak için fırsat eşitliğinin sağlanması gerektiği ifade edilmektedir (UNICEF, 2020). Buna göre, sözleşmeye taraf ülkeler, çocuğa boş zaman sağlamayla ve çocuğun bu zamanlarını yaşlarına uygun oyuna, kültürel ve sanatsal faaliyetlere ayırmayla yükümlüdür. Ancak, bu konuda, çocuklar vaktinin büyük bir kısmını ailesiyle geçirdiği için ülkeler kadar ailelere de görev düşmektedir. Aileler, çocuğa sağlıklı gelişimini destekleyecek ve yaşına uygun görevler vermeli ve arta kalan zamanlarda da çocuğun hem dinlenip hem de eğlenirken öğreneceği faaliyetler ayarlamalıdır.

Oyun oynamak, çocukların en doğal haklarından biri olmasına rağmen günümüzde birçok çocuk bu haktan yararlanamamaktadır. Çocuk işçiler, çocuk yaşta evlilik ve çocukların askere alınması gibi çocuğun doğasına ve çocukluk dönemine aykırı durumlar bunun en büyük sebeplerinden bazıları olarak

gösterilebilir. Çocuk işçiler; eğitim, sağlık gibi temel haklardan yoksun bir şekilde emek piyasasında mücadele etmektedirler (Özdemir ve Yücesan Özdemir, 2005: 8). Oyun hakkından yararlanamayan erkek çocukların bir kısmı emek piyasasında çalışmakta, kız çocuklarının bir kısmı da erken yaşta evlendirilmektedir. Araştırmalara göre, çocukların evlenmesi konusunda herhangi bir önlem alınmazsa önümüzde 10 yıl içinde çocuk gelinleri sayısı 100 milyonu bulacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca insan kaçaklığı da çocuk haklarını ihlal eden bir sorundur ve bu yolla emek piyasasında zorla çalıştırılan çocukların olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırmalar, 2,5 milyon kişinin insan kaçaklığı sonucu zorla çalıştırıldığını ve bunların %22-50'sini çocukların oluşturduğunu göstermektedir (Şener Taplak vd., 2014: 66). Dolayısıyla çözülmesi gereken bu problemler, çocukların sağlıklı gelişimi için son derece önemli olan oyun hakkını engellemektedir.

Yapılan bu çalışmalar, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin imzalanmasının ardından 31 yıl geçmesine rağmen çocukların hâlâ birçok haktan mahrum kaldığı gibi oyun hakkından da mahrum kaldığını göstermektedir. Oyun hakkı, yaşama hakkından sonra geldiği için öncelikle çocukların yaşamlarının güvence altına alınması gerekmektedir. UNICEF'in 2018 tarihli verilerine göre, 15 yaşından küçük 6,2 milyon çocuk açlık, sağlıksız beslenme ve salgın hastalıklar gibi sorunlar nedeniyle yaşamını yitirmiştir. Çocuk ölümlerinin en yüksek olduğu bölgenin Sahra Altı Afrika'sı olması dikkat çekmektedir (UNICEF, 2018). Çocuk ölümlerinin özellikle Afrika'da bu denli yüksek olduğu bir dünyada çocuklara oyun hakkını sağlamadan önce yaşam hakkını sağlamak gerekmektedir. Dolayısıyla, önümüzdeki yıllarda da dünya genelindeki çocukların boş zamanlarını değerlendirecek oyunlar oynayabilmesi ve kültür-sanat faaliyetlerine zaman ayırabilmesi hususunda istenilen seviyeye gelinemeyeceği açıktır.

Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de çocuk haklarının sağlanması ve uygulanması konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Türkiye, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni ulusal çıkarları gereğince bazı maddelere çekince koyarak imzalamış ve sözleşmeye taraf 191 ülkeden biri olmuştur. Sözleşmenin imzalandığı günden bu yana çocuk haklarında çeşitli gelişmelerin yaşandığı

Türkiye, hâlâ birçok ülke gibi sözleşme çerçevesinde istenilen noktaya gelememiştir. Birleşmiş Milletler, 2030 yılına kadar ülkelerin birçoğunun sözleşmeye tam anlamıyla sadık kalamayacağını ifade etmiştir.

1.5.5.7. Mülteci Çocuklara Tanınan Haklar

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde mülteci çocuklara da yer verilmiş ve 22. madde de mülteci çocukları korumaya yönelik önlemler alınmıştır. Ayrıca, mülteci çocuklar, sözleşmedeki yaşam, eğitim, sağlık, aile, korunma ve oyun hakları başta olmak üzere diğer bütün haklardan da yararlanabilmektedir. Sözleşmede taraf ülkelerin kendi ülkelerindeki çocuklarla mülteci çocuklar arasında hiçbir ayırım gözetmemesi ve diğer çocuklara tanınan hakların mülteci çocuklara da tanınması gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu madde şu şekildedir (UNICEF, 2020).

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü almaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kuralları ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer uluslararası sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı ve onunla iş birliği yapan sivil toplum örgütleri ve hükümetler arası yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla iş birliğinde bulunacaklardır. Herhangi bir nedenle kendi ailesinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa, bu sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin diğer üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

1.5.6. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Türkiye

Türkiye, 20 Kasım 1989 tarihinde imzalanan ve 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe giren BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni, 14 Eylül 1990 tarihinde imzalayarak sözleşmeye taraf ülkelerden biri olmuştur. Sözleşme, 27 Ocak 1995 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları İzleme Komitesi, Sözleşme'ye taraf ülkelerin çocuk haklarına uygun kurumsal, kültürel ve toplumsal yapısı olduğuna dair bir rapor istemiş ve Türkiye bu raporu 1999 yılında Birleşmiş Milletler'e göndererek ülke olarak bu sözleşmeye hazır olduğunu göstermiştir. Ayrıca "çocuk hakları" terimi, 2010 yılında yapılan bir değişiklikle Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na girmiştir. Bu değişiklikle her çocuğun bakım ve korunma hakkına sahip olduğu ve kendisine zarar gelmedikçe ailesiyle temas hâlinde olma ve bu teması sürdürebilme hakkına sahip olmuştur.

Türkiye, ayrıca bu sözleşmeye ek olarak hazırlanan ve 25 Mayıs 2000 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen "Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol" ü ve "Çocukların Silahlı Çatışmalara Katılmalarına İlişkin İhtiyari Protokol" ünü imzalamıştır. Bu protokoller, New York'ta düzenlenen Birleşmiş Milletler Binyıl Zirvesi kapsamında kabul edilmiş ve Türkiye, 8 Eylül 2000 tarihinde bu protokolleri imzalamıştır. Protokoller, sırasıyla 19 Eylül 2002 ve 4 Mayıs 2004 tarihlerinde ülkemizde yürürlüğe girmiştir (Merey, 2018: 79-80). Türkiye, bu protokoller aracılığıyla çocuğun ve çocuk haklarının korunması için gereken adımları atmıştır.

Türkiye, çocuk haklarını korumak için BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni imzalamasına rağmen, aradan geçen 25 yılda dünya genelinde yaşanan, çocukları birey olarak görmeme, çocuğun ve çocukluk döneminin hassasiyetini kavrayamama ve çocuk haklarına saygı duymama gibi sorunların yaşandığı ülkelerden biri olmaya devam etmiştir (Fazlıoğlu, 2007: 44). Türkiye'nin çocuk haklarında istenilen seviyeye gelememesi, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel sebeplerden kaynaklandığı görülmektedir. Türkiye'de çocuklara dair en çok çocuk işçiler, çocuk yaşta evlilik, istismar ve ihmal gibi sorunlar yaşanmaktadır.

TÜİK'in Mart 2020 tarihinde yaptığı bir çalışmaya göre, 5-17 yaş aralığında çalışan çocuk işçi sayısı 720 bini bulmuştur (TÜİK, 2020). Çocuk yaşta evlilik ise başka bir sorun olarak baş göstermekte ancak, son yıllarda çocuk yaşta evliliklerin ve çocuk gelinlerin sayısının %57 oranında azaldığı görülmektedir.¹³ Bu durum, çocuklar adına sevindirici olmakla birlikte Türkiye'nin son 10 yıl çocuk hakları konusunda kat ettiği mesafeyi göstermektedir. İstismar sorunu da bütün dünyadaki çocuklar gibi Türkiye'de yaşayan çocukların da sıkça yaşadığı bir sorun olduğu bilinmektedir.

Türkiye'nin, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni imzalamasının ardından 25 yıl geçmesine rağmen çocuk hakları bağlamında sevindirici gelişmeler yaşansa da hâlâ istenilen noktaya gelinemediği görülmektedir. Bu durum, sadece Türkiye'yle sınırlı kalmamakta ve dünyanın birçok ülkesinde aynı sorunların yaşandığı bilinmektedir. Türkiye, sözleşmeyi imzalamadan önce ulusal çıkarları gereği bazı maddelere çekince koymuştur. Bu maddeler, Türkiye'nin ulusal yapısına ve ulus-devlet anlayışına ters düşmektedir.

1.5.6.1. Türk Çocuk Hakları Bildirisi

- *Türk Çocuk Hakları Bildirisi, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi kapsamında Türk çocuklarının haklarının belirlenmesi amacıyla 28 Haziran 1963 tarihinde UNESCO Türkiye Millî Komisyonu 7. Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir (Kurt, 2016: 105). 6 maddeden oluşan bu Bildiri, herhangi bir engeli bulunan ve özel gereksinime ihtiyaç duyan çocukları korumakla birlikte, çocuklara eğitim, aile, istismar ve yetiştirilme gibi konularda da güvence sağlamaktadır. Bildirideki maddeler şu şekildedir (Kurt, 2016: 106):*
- *İyi bakım, iyi yetiştirilme ve çocuğa uygun bir eğitim, her yerde ilgi, sevgi ve yardım görme her Türk çocuğunun hakkıdır. Resmî, özel her kurum, her yurttaş bu çocuk hakkını tanımak, eldeki olanaklarla onu*

¹³ Yapılan araştırmalar, Türkiye'de çocuk yaşta evlenen kız çocuklarının sayısının, erkek çocukların sayısına göre 20 kat daha fazla olduğunu göstermektedir. 16-17 yaşlarında evlenen kız çocuklarının sayısı, 2009'da 47 bin iken, 2019'da 20 bine gerileyerek %57 düşüş göstermiştir (Anadolu Ajansı, 2019).

gerçekleştirmek yükümlülüğündedir. Sıkıntı içinde bulunan çocuğun kurtarılmasına öncelik verilir.

- *16 yaşından önce hiçbir çocuk resmî öğrenimden alıkonularak özel işlerde çalıştırılmaz. Hiçbir şekilde sömürülemez. Her ana baba; çocuğuna bakmak, onu bilgili, becerili ve en iyi şekilde yetiştirmekle yükümlüdür. Orta dereceli öğrenime devam etmeyenlerin, edemeyenlerin gerekli bilgi ve becerileri kazanmaları için devlet kurslar açar. Ana babanın yeterli olmadığı durumlarda bu görev, çocuğun birinci derece yakın akrabalarına ve devlete düşer.*
- *İlköğrenimden sonra orta dereceli okullara devam etmeyenler, edemeyenler için teknik, tarımsal bilgi ve beceri kazandıran kurslar açılması ve bu kurslardan çocukların yararlanması için Millî Eğitim Bakanlığı, Belediye Başkanlığı ve muhtarlar iş birliği yapmakla yükümlüdür.*
- *Sakat ve uyumsuz çocukların iyileştirilmeleri, yaşama zorluğu çeken çocukların kurtarılmaları, durumlarına uygun bir meslek için kendi yaşamlarını kazanacak derecede başarılı ve güçlü yetiştirilmeleri ana baba ile birlikte devletin ve bu amaçla kurulmuş örgütlerin ödevidir.*
- *Çocuğun korunması ile ilgili yasalar öncelikle hazırlanıp çıkarılmalı, geciktirilmeden uygulanmalıdır.*

1.5.6.2. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Türkiye'nin

Çekince Koyduğu Maddeler

Türkiye, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin bazı maddelerine çekince koymuş ve bu maddeleri kabul etmediğini belirterek sözleşmeyi imzalamıştır. Söz konusu maddeler, ırk, din, dil, etnik köken ile ilgili maddeler olup; Türkiye, bu maddelere Anayasa'ya ve 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması'na aykırı olduğu gerekçesiyle çekince koymuştur (Elibol Brönneke, 2017: 328). Türkiye, Resmî Gazete'de bu maddeler ile ilgili olarak, "ihtirazi kayıt" adı altında, şu açıklamayı yapmıştır (Resmî Gazete, 1995).

“Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 17, 29 ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır.”

Söz konusu maddeler şu şekildedir:

- *Madde 17: Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik edeceklerdir.*
- *Madde 29: Çocuğun ana babasına, kültürel kimliğine, dil değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkilerden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi.*
- *Madde 30: Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve bu dini uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz (UNICEF, 2020).*

İKİNCİ BÖLÜM

MÜLTECİ ÇOCUKLAR VE

ULUSLARARASI HABER MEDYASI

Dünyadaki mültecilerin neredeyse yarısını mülteci çocuklar oluşturmaktadır (UNICEF, 2019). Bu çocuklar, ülkelerinden göç etmiş olmaları, sosyal, ekonomik ve ailevi nedenler gibi birçok sorunlardan diğer çocuklara göre daha da dezavantajlı durumdadır. Ayrıca, UNHCR'nin 2018 sonunda yayımlanan raporuna göre, dünyada 20 milyon 400 bini UNHCR'nin yetki alanında olmak üzere toplamda 25 milyon 900 bini geçmiş durumdadır ve bunların yaklaşık yarısını çocuklar oluşturmaktadır (UNHCR, 2019). Bunun yanında mültecileri ve mülteci çocukları güvence altına alıp sağlıklı bir gelecek inşa etmek için son 70 yıldır çeşitli uluslararası bildiriler ve sözleşmelerle yasal mevzuat oluşturulmuş ancak, aradan geçen 70 yılda mülteci sayısının azalması beklenirken özellikle doğal afetler ve silahlı çatışmalar nedeniyle bu sayı artarak devam etmiştir.

2.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: MÜLTECİ, SİĞİNMACI,

GÖÇMEN KAVRAMLARI VE FARKLILIKLAR

Mülteci ve göçmen kavramları farklı anlamlara gelmesine rağmen sıklıkla birbiriyle karıştırılmaktadır. Mülteci; ırk, din, dil, etnik köken, salgın hastalık, doğal afet veya savaş gibi nedenlerle kendi iradesi dışında buldukları ülkelerden göç etmek zorunda kalan ve ülkesine dönemeyen bireylerdir. Uluslararası hukukta bu koşulları karşılayan bireylere mülteci statüsü verilmektedir. Aynı zamanda, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde mülteci çocuklarla ilgili bir madde bulunmakta ve uluslararası bildirilerle mültecilerin

hakları korunmaktadır. Bir mültecinin, uyruk, din, dil, ırk, siyasi ideoloji gibi nedenlerle kendi ülkesinde acımasız olaylarla karşılaşma ve bu durumdan kaynaklı yaşadığı korku nedeniyle birey merkezli mülteci anlayışı da ortaya çıkmıştır (Loescher vd, 2008: 11). Dolayısıyla mülteci olmak için toplu şekilde göç etmek zorunda kalınmamakta, bireyler tek başına göç ederek de mülteci statüsü alabilmektedir.

1951’de imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi’nin ilk bölümünün birinci maddesinde mülteci tanımı, “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs” şeklinde yapılmıştır (Danıştay, 2020). Bu tanıma göre mülteci, elinde olmayan sebeplerle kendi isteği dışında göç etmek zorunda kalan birey olduğu anlaşılmakta ve aynı zamanda bu tanıma uyan topluluklar da mülteci olarak tanımlanabilmektedir.

Mülteciler, kendi iradeleri dışında göç ettikleri için “zorunlu göçmen” de denilmektedir. Ancak, bu tanımın uluslararası hukukta bir karşılığı yoktur. Göçmen ve mülteci kavramlarının hukuktaki karşılığı açık ve nettir ve ülkeler bu konuda kendilerine düşen hukuki yükümlülüklerini kabullenmektedir. Mültecilere zorunlu göçmen demek, ülkelerin mülteciler için kabul ettikleri bu hukuki yükümlülükleri dağıtarak anlam karmaşasına yol açmaktadır. Bu durumdan en çok zararı mülteciler görmekte ve mültecilerin de anlam karmaşası yaşamasına neden olmaktadır.

Sığınmacı, çeşitli nedenlerle ülkesinden göç etmek zorunda kalıp gitmek istediği ülkeye mülteci statüsü almak için başvuran ve başvurusu işleme alınan kişidir. Her mülteci sığınmacıdır ancak, her sığınmacı mülteci değildir. Birleşmiş Milletler, 1951 yılında 1,5 milyon mültecinin olduğunu belirtmiş ve bu sayı 2001 yılında 15,2 milyonu aşmıştır. Bunun yanında, mülteci olmak için ülkelere başvuran ve başvurusu değerlendirilen 9,5 milyon sığınmacının olduğunu ifade etmiştir (Nyers, 2006: 4). UNHCR’nin 2018 tarihli raporuna

göre, dünya genelinde 70,8 milyon mülteci ve sığınmacı bulunmaktadır. Ayrıca raporda, 20 yıl öncesine göre bugün iki kat fazla mülteci ve sığınmacının bulunduğu belirtilmiştir (UNHCR, 2018). Bu durum, mülteci sorununu daha da derinleştirmekte ve sorunun çözümünü güçleştirmektedir.

Göçmen ise, ekonomik refaha ulaşmak, sosyal bağlamda rahat bir hayat yaşamak veya başka bir amaçla ülkesini gönüllü olarak terk edip başka bir ülkeye legal veya illegal yollarla giriş yaparak orada yaşayan bireylerdir. Göçmen, isterse kendi ülkesinde kalarak hayatına devam edebilir. Göçmenin durumu, mülteciye göre daha keyfi kalmakta ve mülteci ise göçmene göre daha mağdur durumda bulunmaktadır. Göçmenin göç etmesinin en büyük sebeplerinden biri, gitmek istediği ülkede ekonomik refaha ulaşma arzusudur. Göçmen olmak isteyen birey, göç etmek istediği ülkeye başvurur ve başvurusu o ülkenin ulusal hukuk sistemine göre değerlendirilip ya kabul edilir ya da reddedilir.

Mülteci ile göçmen arasında rıza, amaç ve imkân gibi farklar bulunmaktadır. Mülteci, bulunduğu ülkeden kendi rızası dışında, mal varlığını ülkesinde bırakarak göç ederken, göçmen ise daha rahat bir hayat yaşama amacıyla kendi rızasıyla göç etmektedir. Mülteci, ülkesini istemeden terk etmek zorunda kaldığı için gittiği ülkelerde daha iyi şartlarda yaşaması çok zordur. Göçmen, bulunduğu ülkenin siyasi, toplumsal ve ekonomik konjonktürü nedeniyle ülkesinde daha fazla yaşamak istemediği için başka bir ülkeye göç ederek daha iyi yaşama imkânına sahip olabilir. Bu nedenle göçmen, gittiği ülkede mülteciye göre daha avantajlı durumdadır. Ayrıca Uluslararası Mülteci Örgütü (IRO), bir mülteci istemeden hiçbir şekilde kendi ülkesine gönderilemeyeceğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2018: 7). Göçmen ise istediği zaman ülkesine geri dönüş yapabilmektedir. Dolayısıyla her mülteci göçmendir ancak, her göçmen mülteci olamamaktadır.

Mülteci, sığınmacı, göçmen ve iltica gibi kavramların uluslararası hukuktaki karşılığı net olmasına rağmen toplumda bu konuda kavram karmaşası yaşanmaktadır. Hepsi kavramsal olarak birbirine yakın anlamlı olması nedeniyle iç içe geçmiştir. Bu kavramların her birinin hukuki statüsü bulunmaktadır. Ancak, bireyin durumuna ve ülkelerin hukuk sistemine göre bireyin kazanacağı

statü değişmektedir. Bu bağlamda mülteci, iltica filinden türemiştir ve iltica prosedürüne herkes erişim sağlayabilir ancak, herkes mülteci statüsünü kazanamamaktadır.

2.2. ZORAKİ YENİ BİR HAYAT: İLTİCA

Mülteci olmak isteyen sığınmacının, mülteci olarak yaşamak istediği ülkeye mülteci statüsü almak için başvurmasına uluslararası hukukta “iltica” denilmektedir. Göç etmek isteyen kişi, göç edeceği ülkeye iltica başvurusunda bulunarak göç işlemlerini başlatabilir. Ancak, bu başvurunun kabul edilip edilmeyeceği o ülkenin hukuksal düzenlemelerine göre değişmektedir (Ziya, 2012: 232). Yaşamak istediği ülkeye iltica başvurusu yapan mülteci adayının başvurusu kabul edilmemesi hâlinde mülteci adayı, isterse başka ülkelere başvuru yapabilmektedir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 13. maddesi, herkesin başka bir ülkeye iltica başvurusu yapıp, istediği hâlde ülkesine yeniden dönebileceğini ifade etmektedir (UNICEF, 2004). Bütün ülkeler, bu gibi durumlarda iltica başvurusu almakla yükümlüdür ve bireyin yüksek yararı gözetildiği için hiçbir ülkenin iltica etmek isteyen kişilerin iltica başvurusunu almama gibi durumu söz konusu olamaz.

Mülteci çocuklar, iltica yolunda ölüm, aileden ayrılma, kaybolma ve istismar gibi birçok tehlikeyle karşı karşıya kalmaktadır. Dünya genelinde evlerinden ayrılmak zorunda kalan mülteci çocukların sayısı yaklaşık 28 milyonu bulmakta ve 50 milyon çocuk ise iltica etmek için göç yollarında yeni bir hayat arayışına devam etmektedir. Çocuklar, bu süreçte birçok tehlikeli deneyimler yaşamaktadır. Sadece 2018 yılında 15 bin mülteci çocuk, deniz yoluyla İtalya'ya ulaşmış ve 400 çocuk, iltica etmek isterken Orta Akdeniz'de yaşamını yitirmiştir. Ayrıca bu yolculukta binlerce çocuk istismar, sömürü ve kölelik gibi olumsuz durumlarla karşılaşmıştır. Buna rağmen her yıl binlerce çocuk, güvenli ve yasal bir göç güzergâhı olmadığı için ölümü göze alarak Orta Akdeniz gibi son derece tehlikeli bir göç güzergâhını kullanmaktadır (UNICEF, 2018). Her ne kadar çocukların ve mültecilerin haklarını koruyan birçok yasal düzenleme yapılmış olsa da yeni bir hayata başlamak için ölümü göze olarak bu

tehlikeli yollara giren çocuklar, kendilerine fiilen verilen değerin çok uzağında yaşamaya çalışmaktadır.

2.3. EVİ OLMAYANLAR: MÜLTECİ ÇOCUKLAR

Mülteci çocuklar, fiziksel ve ruhsal açıdan yetişkinlere göre yetersiz olmaları nedeniyle yetişkin mülteciler arasında en dezavantajlı toplumsal kesimlerden biridir. Bu durum, mülteci çocukların yetişkin mültecilere nazaran daha fazla korunması gerektiğini göstermektedir. Gerek BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde gerekse mültecileri korumayı amaçlayan diğer uluslararası metinlerde mülteci çocuklara dair maddeler bulunmakta ancak, uluslararası bağlayıcılığı olan bu bildiri ve sözleşmelere rağmen silahlı çatışmalar veya hastalık sonucunda ölen, istismara uğrayan ve ailesinden ayrı yaşamak zorunda kalan çok sayıda mülteci çocuk bulunmaktadır.¹⁴

Tarih boyunca dini, siyasi, salgın hastalık ve doğal afet, bir sosyal gruba aidiyet, baskı ve zulüm gibi sebeplerden göç etmek zorunda kalan insanlar yanlarında çocuklarını da yanlarında götürmek zorunda kalmış ve bu nedenle mültecilik, çocukların çok uzun yıllardır karşılaştıkları sorunlardan biri olmuştur. Günümüzde bu tür sorunların hâlâ devam etmesi dünya genelindeki mülteci sayısını daha da arttırmış ve mülteci sorununu küresel bir krize dönüştürmüştür. Bu krizin temel sebeplerinden birinin, Ortadoğu, Afrika ve Güney Asya bölgelerinde yaşanan silahlı çatışmalar olduğu bilinmektedir. UNICEF'in 2016 tarihli "Köklerinden Koparılanlar" raporuna göre, UNHCR koruması altında olan mülteci çocukların %45'inin Suriye ve Afganistan kökenli olduğunu belirtmektedir. Raporda, dünyada "köklerinden koparılmış" 50 milyon çocuğun olduğu ve bu çocukların 10 milyonu mülteci çocuk olmak üzere 28 milyon çocuğun ülke içi ve ülkeler arası silahlı çatışlar ve şiddet sebebiyle evlerini terk etmek zorunda kaldığı belirtilmektedir. Ayrıca 2015 yılından beri, ailesiz ve refakatsiz 100 binden fazla çocuğun 78 ülkeye sığınma başvurusu

¹⁴ UNCHR'nin "Küresel Eğilimler Raporu"na göre, dünya genelindeki mültecilerin %46'sını 18 yaşından küçük çocuklar oluşturmaktadır. Ayrıca 2012'de ailesinde ayrılmış ve refakatsiz 21,300 çocuk, sığınma başvurusu yapmıştır. Bu sayı, UNHCR tarihindeki en yüksek sayı olarak kayıtlara geçmiştir (UNCHR, 2017).

yaptığı, bu sayının geçen yılın üç katı olduğu ve dünya genelinde bir milyon sığınmacı çocuğun, mülteci statüsü almak için beklediği ifade edilmektedir (UNICEF, 2016). Bu tablo, “vatansız” yaşamak zorunda kalan mülteci çocukların çocuk haklarından ne kadar uzak bir hayat sürdüğünü ve mülteci krizinin ne kadar derinleştiğini göstermektedir.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 22. maddesi, mülteci çocukların haklarını koruyarak ve güvence altına almaktadır. Söz konusu madde şu şekildedir:

- 1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana-babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.*
- 2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla iş birliği yapan hükümetler arası ve hükümet dışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla iş birliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır (UNICEF, 2020).*

Ayrıca BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 30. maddesi azınlıkta kalan çocukların din, dil ve kültür konusunda güvence altında olduğunu; dinini, kültürünü yaşama ve anadilini konuşma konusunda özgür olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte bu sözleşmedeki diğer bütün haklar, mülteci çocuklar için de geçerlidir. Aynı zamanda, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü gibi uluslararası metinler de mültecilerin haklarını

savunarak onların daha iyi bir hayat yaşamasını amaçlamaktadır. Ancak, mülteci krizinin kontrol altına alınması için bu uluslararası metinlerin yeterli olmadığı; salgın hastalık, silahlı çatışma, açlık ve doğal afet gibi küresel sorunlara daha fazla dikkat çekilerek bu sorunların minimum seviyeye indirilmesi gerektiği açıktır.

Mülteci çocukların haklarının korunması, dünya genelinde mültecilere karşı oluşan olumsuz algının ortadan kalkması ve toplumların bu konuda bilinçlendirilmesi konusunda uluslararası haber medyasına da büyük görevler düşmektedir. Bu bağlamda haber medyası, çocukları ilgilendiren konularda çocuk hakları çerçevesinde haber yapmalı ve çocuğun yüksek yararını gözetmelidir. Uluslararası haber medyasına ait bazı yayın organları konuyla alakalı yayın ilkeleri belirlemiş ve çocukları konu alan haberlerin bu ilkeler doğrultusunda yapılacağını ifade etmiştir. Ayrıca BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde de çocukların haber medyasındaki temsiliyle ilgili maddeler bulunmaktadır. Mülteci çocuklar da hiçbir ayırım gözetmeksizin diğer bütün çocukların sahip olduğu bu haklara sahiptir. Ancak, tüm bu etik ve yasal düzenlemelere rağmen birçok medya kuruluşu, çocuklarla ilgili yapılan haberlerde gerekli hassasiyeti göstermeyerek çocukların ve özellikle mülteci çocukların uluslararası toplumda en dezavantajlı gruplardan biri olmasının nedenlerinden biri olmuştur.

Yapılan haberlerin yanında haber fotoğrafları da haber ajanslarının politikası doğrultusunda kamuoyunda mülteci çocuklara dair algı oluşturma bağlamında büyük önem taşımaktadır. Her fotoğrafın bir hikâyesi vardır ve haber ajansları, mülteci çocukları konu alan haberler için çekilen fotoğraflarla bu çocukları haber ajansının politikası doğrultusunda toplumsal bir hiyerarşi çerçevesinde konumlandırmaktadır. Mülteci çocuklar ve çocuk hakları gibi konularda haber ajanslarının servis ettiği haberler ve haber fotoğrafları, uluslararası toplumda oluşacak algıyı büyük oranda belirlemektedir. Bu bağlamda bu konumlandırmanın çocuk hakları çerçevesinde olup olmadığı büyük önem taşımaktadır.

Mülteci çocuklar, diğer çocuklarla eşit haklara sahip olmasının yanında mülteci statüsünün getirdiği bazı haklardan da yararlanmaktadır. Ancak, mülteci

statüsünü kazanamayan çocuklar bu haklardan mahrum kalmaktadır. Günümüzde çoğunlukla yaşanan silahlı çatışmalar nedeniyle başka ülkelere iltica başvurusu yapan çocuk sayısında hayli artış olduğu bilinmektedir. Bu artış, uluslararası toplumun sığınmacılar özelinde mülteci statüsü almayı bekleyen çocuklara vermesi gereken önemi göstermektedir.

2.4. MÜLTECİ ÇOCUKLARIN RUH SAĞLIĞI

Savaş, salgın hastalık ve iklim gibi sebeplerle ülkelerinden göç etmek zorunda kalan mülteciler, psikolojik olarak olumsuz etkilenmekte ancak, mülteci çocuklar, çocukluk döneminin hassasiyeti nedeniyle göç karşısında yaşadıkları travmayı daha derinden hissetmektedir. Mülteci çocuklar, zorunlu göç sürecinde ailelerinden ayrılma; refakatsiz, savunmasız ve aciz durumda olma ve sosyal uyumsuzluk gibi sorunlar nedeniyle ruh sağlığı bağlamında en zor durumda olan bireyler arasında yer almaktadır. Mülteciler, aynı zamanda göç etmeden önce ülkelerinde yaşadıkları sorunlar nedeniyle de psikolojik sorunlar yaşamaktadır. Dolayısıyla, başta mülteci çocuklar olmak üzere diğer bütün mülteciler yaşadıkları bu olumsuz süreçte psikolojik sorunlara karşı daha savunmasız olmaktadır. Bu psikolojik sorunların, geleceğe dair kaygı, tehlikelere açık olmanın yarattığı korku ve endişe, umutsuzluk, üzüntü ve depresyon gibi olumsuz durumlar olduğu bilinmektedir. Bu durum, bütün mültecilerin sonraki hayatlarında ruh sağlığının bozulmasına ve yaşadıkları olumsuz sürecin travmasını uzun süre yaşamalarına neden olmaktadır.

Mülteci çocukların yaşadığı bu problemler, temel olarak bu süreçte yaşadıkları kayıplar ve bu kayıpların sonrasında tuttukları matemle ilgilidir. Evinden taşınmak zorunda kalmak, aileden ayrılmak gibi can ve mal kayıpları ve yeni bir ülkede yaşamak zorunda kalmak, göç sürecinin çok zorlu geçmesi, bu süreçte barınma ve gıda gibi konularda sorunların yaşanması ve sosyal entegrasyonla ilgili problemler, bu çocukları çaresizlik, umutsuzluk, endişe, saldırganlık ve bilişsel sorunlarla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır.

Ailesinden ayrılmış, refakatsiz ve koruma altına alınmayan mülteci çocuklar istismar, emek sömürüsü ve istismar gibi sorunlara karşı savunmasız hâle gelmektedir. Özellikle yapılan bir çalışmaya göre, dünyada en fazla mültecinin

yaşadığı Türkiye'deki mülteci çocukların tarım işçiliğinde çok ağır şartlarda çalışmak zorunda kaldığı, çocukların %70'inden fazlasının izin kullanmadan günde 12 saat çalıştığı ve iş ortamında sözlü ve fiziksel saldırıya uğradığı ortaya çıkmıştır (Hayata Destek Derneği, 2016). Yaşanan tüm bu olumsuzluklar, göç gibi zorlu bir sürecin sonunda eğitim ve sağlıklı yaşam hakkından yararlanamayarak küçük yaşta birçok sektörde ağır şartlarda çalışmak zorunda kalan, istismara ve tecavüze uğrayan mülteci çocukların ruh sağlığında kapanması zor olan derin yaralar açmaktadır.

Özellikle göç gibi kritik ve hassas bir konunun, çocukları ilgilendiren kısımlarına çocuk odaklı yaklaşmak ve mülteci çocuklara bu sürecin her aşamasında BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ve 1951 Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde koruma sağlamak büyük önem arz etmektedir. Bugün mülteci çocukların ruhsal ve fiziksel bağlamda sağlıklı bir hayat yaşaması, önümüzdeki yıllarda hem sağlıklı bireylerin hem de sağlıklı toplumların var olmasını sağlayacaktır.

Ülkesinden göç etmek zorunda kalan bu çocukların, daha sağlıklı bir hayat yaşaması için öncelikle sığınmacı statüsünden mülteci statüsüne alınması gerekmektedir. Çünkü uluslararası hukukta sığınmacılık statüsünün, mültecilik statüsüne göre güvencesi daha zayıf ve geleceği belirsiz olmaktadır. Bu bağlamda iltica başvurusu alan ülkelerin, sığınmacı çocuğun yüksek yararını göz önünde bulundurarak çocuklara mültecilik statüsü vermesi beklenmektedir. Bu nedenle uluslararası topluma büyük görevler düşmektedir.

2.5. MÜLTECİ STATÜSÜ ALMAK İSTEYEN ÇOCUKLAR

Mülteci statüsünün belirlenmesi, ulusal ve uluslararası hukuka göre çeşitli nedenlerle bir ülkeye sığınmak isteyen bireyin mülteci olarak tanınıp tanınmamasına karar verildiği süreçtir. Bu süreç, sığınmacı çocuğun başvurduğu ülkenin iç hukukuna göre olumlu veya olumsuz bir şekilde ilerlemektedir. UNICEF'in 2015 tarihli bir raporuna göre, Avrupa'ya sığınmak için başvuru yapan mülteci çocuk sayısı günlük 700 bini bulmaktadır. Bu sayının rekor düzeyde olduğu ve 2015'ten bu yana mülteci çocukların sayısında sürekli artış olduğu belirtilmektedir. (UNICEF, 2015). Aynı zamanda, 2015-2016 yılları

arasında 200 bin sığınmacı çocuk, refakatsiz bir şekilde göç ederek 80 ülkeye sığınma talebinde bulunmuş ve 100 bin refakatsiz çocuk ise, Amerika-Meksika sınırında yakalanmıştır (UNICEF, 2017). Her ülkenin iç hukuku farklı olduğundan bu süreçte iltica başvurusu yapan sığınmacı çocukta aranan şartlar da ülkeden ülkeye değişmektedir. Bu sürecin sonunda mülteci statüsü alan çocuk, o ülkenin koruması altına girerek mültecilerin talep ettiği haklardan yararlanmaya başlayabilir. Ayrıca, birden fazla vatandaşlığı olan ve adı, yaşanan bir olayla birlikte anılmasına rağmen suçsuz olan ancak, ülkesinin baskı ve zulmüne uğrayan çocuklar da başka ülkelere sığınma başvurusu yapabilir.

Sığınmacı bir çocuğun göç etmek istediği ülkeden mülteci statüsü alması, geleceğini güvence altına alması açısından son derece önemlidir. Aksi hâlde sığınmacı çocuk, sığınmak istediği ülkeye giremeyerek her an tehlike altında olacak ve her türlü istismara açık hâlde gelecektir. Böyle bir durumda ırkı, dini, dili, tabiiyeti, sosyoekonomik konumu ve statüsü ne olursa olsun, her zaman mağdur ve savunmasız olan çocuk olacak ve uluslararası toplumun ivedilikle bu soruna çözüm bulması gerekecektir. Ancak, gelinen noktada sadece mülteci statüsü almaya çalışan çocukların değil mülteci çocukların da bu çözümden uzak olduğu görülmektedir.

Mülteci ve sığınmacı çocuklar, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ndeki tüm haklardan yararlanmasına rağmen bu çocukların buldukları olağanüstü durum nedeniyle bu sözleşme birçok konuda yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle mültecilerin hukuki durumunu belirleyen ve onlara koruma sağlayan bazı uluslararası sözleşmeler ve bildirimler hazırlanmıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü, bunlar arasında yer almaktadır. Ancak, sığınmacı çocuklar, mülteci statüsüne sahip olma konusunda bu uluslararası metinlerden kaynaklı bazı sorunlar yaşamıştır. Söz konusu sorun, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin ve 1967 New York Protokolü'nün mülteci tanımıyla ilgilidir. Tanım şu şekildedir:

“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından

yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen...”

Bu tanıma göre, yaşanan doğal afetler nedeniyle yaşadıkları bölgelerden ayrılmak zorunda olan çocuklar, savaş ve iç savaş gibi nedenlerle ayrılmadıkları için mülteci statüsü alamamaktadır. Bu durum, çocukların mülteci statüsü almasını zorlaştırmakta ve mağdur çocuk sayısını arttırmaktadır. Ancak, zamanla ortaya çıkan sorunlar sonucunda, mülteci statüsünün tanımı genişletilerek bu mağduriyete son verilmiştir. Bu sorunların, mültecilere ilişkin yasal düzenlemelerle çözüme kavuşturulması amaçlanmış ve bu bağlamda mültecilerin hukuki statülerini belirleyen, onlara koruma ve güvence sağlayan çeşitli anlaşmalar yapılmıştır. Bu anlaşmalar, mülteci çocuklar için yapılmamakla birlikte anlaşmalardaki bütün haklar mülteci çocukları da kapsamaktadır. Ancak, çocuklara ve çocuk haklarına gereken hassasiyeti göstermeyen ve çocuk haklarını ihlal eden ülke sayısının hayli fazla olması, mülteci çocuklara ilişkin yasal düzenlemelerin oluşturulması ihtiyacını doğurmuştur.

2.6. MÜLTECİ ÇOCUKLARI KAPSAYAN YASAL

DÜZENLEMELER

Çeşitli nedenlerle kendi iradesi dışında ülkesinden kaçarak güvenliği ve geleceği tehlike altına giren mültecilerin ve sığınmacıların korunması için birçok uluslararası anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmalar, mülteci çocuklara ilişkin maddeler içermemekte ancak, söz konusu maddelerin hepsi çocukları da kapsamaktadır. Ayrıca, mülteci çocuklara ilişkin eğitim, sağlık, sosyal hizmetler ve ayırım görmeme gibi konularda da yasal düzenlemeler yapılmıştır. Mültecilerin hukuki statüsüyle ilgili oluşturulan bu yasal düzenlemelerin uluslararası bağlayıcılığı bulunmaktadır.

2.6.1. Mültecilerin Hukuki Durumuna Göre Sözleşme

Birinci Dünya Savaşı, milyonlarca insanın evinden, ülkesinden ve ailesinden koparılmasına neden olmuştur. Bu durum, savaştan sonra mültecilerin

hukuki durumunu belirleyen ve onları koruyan uluslararası metinlerin oluşturulmasını sağlamıştır. Birleşmiş Milletler, 14 Aralık 1950 tarihinde mültecilerin haklarını güvence altına alma amacıyla yasal bir düzenleme oluşturmuştur. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme de denilen, 1951 Cenevre Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilerek 1951 yılında yürürlüğe girmiştir. Günümüzde mülteci hukukunun temeli olarak bilinen bu sözleşme, aynı zamanda mülteci statüsünün uluslararası hukukta yer edinmesini de sağlamıştır. 46 maddeden oluşan ve günümüzde 144 ülkenin imzaladığı bu sözleşmenin uluslararası bağlayıcılığı bulunmakta ve günümüzde mülteci çocukların korunması konusunda en kayda değer anlaşma olma özelliğini taşımaktadır. Ayrıca Amerikalı delegeler, bu sözleşme aracılığıyla 16 yaşından küçük olan ve ailesini kaybetmiş, kimsesiz kalmış, ülkesi tarafından korunmayan veya korunmak istemeyen ve ülkesinin dışında bulunan çocuklara “*refakatsiz çocuklar*” denilmesini ve sözleşmeye bu çerçevede bir maddenin eklenmesini istemiş ancak, delegelerin bu isteği reddedilmiştir.

1951 Cenevre Sözleşmesi, mültecilerin hakkını korumak, mültecilikle ilgili uluslararası bir bilinç oluşturmak ve bu bilinç çerçevesinde ülkelerin iş birliği içerisinde olması amacıyla ortaya çıkmıştır (UNHCR, 2011). Ancak, sözleşmede sadece mülteci tanımının yer alması, sığınmacıların bu haklardan yararlanamamasına neden olmuştur. Bunun üzerine Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, (BMGK) Ülkesel Sığınma Bildirisi’yle bu sorunu kısmen de olsa gidermiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesi gibi bu Bildiri’nin de uluslararası bir bağlayıcılığının olmaması, bu soruna net bir çözüm kandıramamıştır.

Uluslararası sözleşmelere göre mülteci statüsünü alan her çocuk, sığındığı ülkeden koruma ve yardım görme, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve ayırım gözetmeme gibi haklara sahiptir. 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin 1. Bölümünün D maddesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun sağladığı koruma ve yardım görme hakkından yararlanamayan her mültecinin bu sözleşme çerçevesinde koruma ve yardım görme hakkının bulunduğunu belirtmektedir (1951 Cenevre Sözleşmesi, 2020). Ayrıca UNHCR’nin de sağladığı yardım ve korumadan yararlanamayan mülteci çocuklar, bu sözleşmenin koruması altındadır. Ancak,

bu kurumlar tarafından koruma sağlanan ve yardım gören mülteciler, bu sözleşmenin sağladığı bu haktan yararlanamamaktadır.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin mülteci çocuklara tanıdığı en önemli haklardan biri eğitim hakkıdır. Sözleşmenin 22. maddesi, taraf devletlerin mültecilere temel eğitim hakkı tanıdığını belirtmektedir¹⁵. Ayrıca 4. maddeye göre, mülteci çocuklar, hangi dini inanca sahip olursa olsun, dini eğitimlerini alabilecek ve dini vecibelerini yerine getirme konusunda özgür olabileceklerdir (1951 Cenevre Sözleşmesi, 2020). Dolayısıyla bu sözleşme, mülteci çocukların sadece okul eğitimlerini değil dini eğitimlerini ve ibadetlerini de güvence altına almaktadır.

1951 Cenevre Sözleşmesi, mülteci çocukları sağlık ve sosyal hizmetler bağlamında da korumakta ve güvence altına almaktadır. Sözleşmenin 23. maddesi, taraf devletlerin, mülteci çocuklara sosyal yardım ve iane gibi konularda kendi vatandaşlarına uyguladığı muamelenin aynısını uygulayacağını belirtmektedir (1951 Cenevre Sözleşmesi, 2020). Mülteci çocuklar, hiçbir ayırım yapılmaksızın mülteci statüsü aldığı ülkenin her türlü sosyal hizmetler, yardım ve sağlık gibi haklarından yararlanmaktadır.

Mülteci çocukların eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi haklarının yanında önemli bir diğer hakkı da ayırım görmeme hakkıdır. 1951 Cenevre Sözleşmesi, mülteci çocuklara tanıdığı hakların hiçbirinde taraf devletlerin mülteci çocuklarla vatandaşları arasında bir ayırım yapmasını kabul etmemektedir. Taraf devletlerin vatandaşlarının sahip olduğu bütün haklar, mülteci çocuklar için de geçerlidir. Sözleşmenin 14. maddesi, bir mültecinin, sığındığı ülkenin vatandaşlarına sağlanan korumadan yararlanması gerektiğini ifade etmektedir. 16. maddede ise, her mültecinin adli yardım ve mahkemelere başvuru gibi konularda sözleşmeye taraf ülkelerin vatandaşlarına tanıdıkları haklardan yararlanacağını belirtmektedir (1951 Cenevre Sözleşmesi, 2020). 1951 Cenevre Sözleşmesi, birçok maddesinde mülteci çocukların sahip olduğu tüm haklarda taraf devletlerin kendi vatandaşları gibi muamele göreceğini belirtmektedir.

¹⁵ 1951 Cenevre Sözleşmesi'yle mülteci çocuklara eğitim hakkının güvence altına alınmasına rağmen UNHCR'nin 2019 tarihli bir raporuna göre, dünyada okul çağındaki 7,1 milyon mülteci çocuktan 3,7 milyonunun, yani yarısından fazlasının okula gidemediği görülmektedir (UNHCR, 2019).

2.6.1.1. Geri Göndermeme İlkesi

İltica eden mültecinin iltica ettiği ülkeden kendi rızası dışında gönderilmeme hakkı bulunmaktadır. Mültecilere yasal haklar getiren Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme de denilen Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesi,

“Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü, tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir”

31. maddesi

“Taraf Devletler, hayatlarının veya özgürlüklerinin, madde 1'de gösterilen şekilde tehdit altında bulunduğu bir ülkeden doğrudan gelerek izinsizce kendi topraklarına giren veya bu topraklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasadışı girişlerinin veya bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla, yasadışı yollardan girişleri veya bulunuşlarından dolayı ceza vermeyeceklerdir.” (1951 Cenevre Sözleşmesi, 2020). Bu maddeler, “geri göndermeme ilkesi” adı altında mültecilerin hayatını ve güvenliğini güvence altına almaktadır. Mülteciler arasında en çok güvenlik ihtiyacı hisseden ve dolayısıyla bu maddeye en çok ihtiyaç duyan toplumsal kesimlerden biri mülteci çocuklardır. Bu bakımdan 31. ve 33. madde, mülteci çocuklar için hayati önem taşımaktadır.

Geri göndermeme ilkesi, bireylerin hayatını güvence altına almak için 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1963 New York Protokolü'yle birlikte insan haklarıyla ilgili birçok uluslararası yasal düzenlemelerde de konu edinilmiştir. UNHCR, geri göndermeme ilkesini ülkelerin geleneği olması gerektiğini belirtmiştir. Ancak, günümüzde hem bu sözleşmelere taraf ülkelerin hem de diğer ülkelerin, başta mülteciler olmak üzere güvenliği tehlike altındaki bireylerin güvenliğini ve dolayısıyla bu ilkeyi dikkate almadığı görülmektedir.

2.6.1.2. Sınır Dışı Etme

Sözleşmeye taraf ülkeler, 33. madde gereğince, millî güvenliğin ve kamu düzeninin tesisi gibi hususlar haricinde ülkelerindeki mültecileri sınır dışı edemeyeceklerdir. Ancak, ülkelerin, millî güvenliğin ve kamu düzeninin tehlikeye girmesi durumunda kendi mevzuatları doğrultusunda mültecileri gönderme hakkı bulunmaktadır. Ülkelerin mültecileri sınır dışı etme süreci, yine 1951 Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde gerçekleşmesi gerekmektedir. Mültecilerin iltica ettikleri ülkede yaşaması, yaşamak istediği ülkeye kaçak yollarla girmesi ve/veya sınır dışı edilmesi gibi süreçler, her zaman 1951 Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde mültecilerin güvenliği göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmektedir.

2.6.2. 1967 New York Protokolü

1951 Cenevre Sözleşmesi'nden sonra mülteci tanımının genişlemesiyle birlikte bu sözleşmenin mültecileri kapsama bağlamında yetersiz kalması sonucu Birleşmiş Milletler tarafından yeni bir yasal düzenleme yapma ihtiyacı doğmuştur. Bunun üzerine 1967 New York Protokolü imzalanmıştır. Bu protokol, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne ek olarak imzalanan ve mültecilerin haklarını güvence altına alan bir diğer anlaşmadır. 11 maddeden oluşan 1967 New York Protokolü'nün de uluslararası bağlayıcılığı bulunmaktadır.

1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü bugüne kadar milyonlarca mültecinin hayatını kurtarmıştır. Günümüzde göç ve mülteci gibi konularda başvuru insan hakları anlaşmalarından biridir ve bu nedenle mültecilerin güvenliği ve geleceği açısından kilometre taşı sayılmaktadır. Bu anlaşmalar, mülteci çocukları doğrudan kapsamamasına rağmen çocuğun yüksek yararı gözetilerek yaş sınırlaması konulmamakta ve mülteci çocukları da ilgilendirmektedir. Bu çerçevede en savunmasız ve mağdur kesimlerden biri olan mülteci çocuklar, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin yanında mülteci hukukuna ilişkin bu tür anlaşmalarla da korunmaktadır.

2.6.3. Küresel Göç Anlaşması

Mültecilerle ilgili en güncel ve göçle ilgili ilk uluslararası yasal düzenleme olan Birleşmiş Milletler Küresel Göç Anlaşması, 10-11 Aralık 2018 tarihlerinde Fas'ın Marakeş kentinde düzenlenen konferansta kabul edilmiştir. 34 sayfadan oluşan bu Anlaşma'nın 23 maddesi, mültecilere ve göçmen işçilere karşı tutumu uluslararası standartlara bağlamayı hedeflemektedir. Ancak, anlaşmanın uluslararası bağlayıcılığı olmadığı için taraf ülkelerin anlaşmaya uyma zorunluluğu bulunmamakta, sadece ülkelerin, anlaşmanın getirdiği yükümlülükleri yerine getirmesi istenmektedir.

Anlaşma'nın 7. maddesi, mülteci ve göçmen çocukların göç sürecindeki güvencesiz durumlarının ortadan kaldırılması gerektiğini belirtmektedir. 8. madde, kaybolan mülteci ve göçmenlerin bulunması için ülkeler arası bilgi alışverişi aracılığıyla iş birliği yapılması, 9. madde ise, insan ticareti ve kaçakçılığın maruz kalan mültecilere yardım edilmesi gerektiğini ifade etmektedir (SAÜ DİAM, 2020). Anlaşmadaki bu maddeler aracılığıyla, mülteci ve göçmen çocukların her türlü olumsuz durumlardan korunarak bu çocuklara daha güvenli bir gelecek sağlanması hedeflenmektedir.

Anlaşmaya 164 ülke taraf olmuş ve Amerika hariç, Birleşmiş Milletler'e üye ülkelerin hepsi Anlaşma'nın geliştirilmesi için katkıda bulunmuştur. Ancak, anlaşmada 258 milyon insanın savaş, nüfus artışı, iklim değişikliği ve eşitsizlik gibi sebeplerle mülteci ve sığınmacı olarak yaşadığı ve bu sorunların ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığı için göçün devam edeceği ve artacağı ifade edilmektedir. Bu bağlamda bu anlaşma, göçü ve eşitsizliği ortadan kaldırmaktan ziyade göç ve mülteci krizinin daha da derinleşmesine, gelişmiş ülkelerin göç eden insanları ucuz iş gücü olarak kullanmasına ve emek sömürsünün önünü açmasına imkân tanıdığı iddia edilerek eleştirilmektedir. Bu nedenle, Amerika başta olmak üzere, Avusturya, İsrail, Şili ve Polonya gibi ülkeler, bu anlaşmanın egemenliklerine zarar vereceği gerekçesiyle anlaşmadan çekilme kararı almış; İsviçre, İtalya, Bulgaristan ve Slovenya ise anlaşmayı imzalamada konusunda kararsız kalmışlardır (SAÜ DİAM, 2020).

Küresel Göç Anlaşması, yasadışı ve düzensiz göçün önüne geçmeyi ve mültecilerin göç için kullanacakları daha güvenli ve yasal göç güzergâhlarının oluşturulmasını amaçlamaktadır. Aynı zamanda bu insanların iltica ettikleri ülkelerde nasıl korunacağı, mültecilerle ev sahibi toplumun sosyal entegrasyonu ve mültecilerin ülkelerine gönderilmesi gibi konular da bu Anlaşma çerçevesinde şekillenmektedir. Bu sayede mültecileri istismar, insan kaçakçılığı ve her türlü sömürü gibi olumsuzluklardan koruyarak mültecilerin insan ve çocuk hakları çerçevesinde yaşamalarını hedeflemektedir.

2.6.4. Mültecilere ve Sığınmacılara İlişkin Diğer Yasal ve

Bilgilendirici Belgeler

Mülteci ve sığınmacılara ilişkin zamanla yaşanan sorunlar ve mülteci krizinin derinleşmesi sonucu mevcut yasal düzenlemeler yetmemeye başlamış ve yeni anlaşmalara gerek duyulmuştur. Birleşmiş Milletler, bunun üzerine mülteci ve sığınmacılara ilişkin uluslararası anlaşmalar yapmaya devam etmiştir. Koruma Gündemi ve Mültecilere İlişkin Küresel Mutabakat bunlar arasında yer almaktadır. Bu iki yasal düzenleme, günümüzde mülteci sorununa çözümler bulmayı amaçlamakta, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü'ne dayanmakta ve bu anlaşmaları desteklemektedir.

Koruma Gündemi, göç ve mülteci krizinde ortaya çıkan yeni sorunlar nedeniyle ve mülteci hukukunun “temel taşı” kabul edilen 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin tek başına yeterli olmaması üzerine ortaya çıkan bir anlaşmadır. Hükûmetler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve UNHCR arasında 2000 yılında başlayan ve 18 ay boyunca devam eden “Uluslararası Korumaya Dair Küresel İstisareler” adı altında görüşmeler yapılmış ve Koruma Gündemi kabul edilmiştir. Koruma Gündemi, “Tarafların Beyannamesi” ve “Eylem Planı” adı altında iki bölümden oluşmaktadır. Yapılan görüşmeler sonunda 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü'ndeki ilke ve maddelerin geçerliliği yeniden kabul edilmiş ve bu anlaşmaların gerektirdiği yükümlülükleri uygulama konusunda devam kararı alınmıştır (Koruma Gündemi, 2003: 1-3). Bu anlaşmada, mültecilerin korunması, mülteci kadın ve çocukların gereksinimlerinin karşılanması, ülkelerin üstüne düşen yük ve

sorumluluğun eşit şekilde paylaşılması ve mülteci sorununa kalıcı çözümler için daha fazla çaba sarf edilmesi gibi kararlar alınmıştır.

Mültecilere İlişkin Küresel Mutabakat, Birleşmiş Milletler tarafından mülteci kriziyle mücadele şeklini değiştirme ve bu sayede hem mültecilere hem de ev sahibi ülkelere daha fazla yarar sağlama amacıyla ortaya çıkmıştır.¹⁶ 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne dayanarak oluşturulan bu mutabakatın uluslararası bağlayıcılığı bulunmamakta ancak, ülkeler arası iş birliğine katkı sağlaması amaçlanmaktadır. 2 yıldan uzun bir süre görüşmelerin sürdüğü ve 17 Aralık 2018 tarihinde, yani Dünya Göçmenler Günü'nden bir gün önce 150 ülkenin katılımıyla kabul edilen bu mutabakat sayesinde hem kamu hem de özel sektörden gelecek maddi destekle mülteci krizinin çözülmesi hedeflenmiştir (UNHCR, 2018). Bu mutabakatın gerçekleşmesinde 2007 yılında başlatılan Küresel Göç ve Kalkınma Forumu'nun ve 2013-2016 yılları arasında düzenlenen BM Genel Kurulu Uluslararası Göç ve Kalkınma Üst Düzey Diyalog Toplantıları'nın katkıları da bulunmaktadır. Mülteciler, iltica ettikleri ülkelerde bu anlaşmalar aracılığıyla eğitim ve sağlık gibi konularda o ülkenin vatandaşlarıyla eşit haklara sahip olmakla birlikte, vatandaşlık alma konusunda da bazı haklara sahip olmuşlardır.

2.7. MÜLTECİ ÇOCUKLARA VATANDAŞLIK VERİLMESİ

Mülteci çocuklar, reşit olana kadar iltica ettiği ülkeden vatandaşlık alma hakkı bulunmamaktadır. Ancak, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ve 1951 Cenevre Sözleşmesi başta olmak üzere birçok anlaşmalarla koruma altına alınmıştır. Bu süreçte 1951 Cenevre Sözleşmesi temelinde, iltica ettikleri ülkede o ülkenin vatandaşları gibi eşit şartlarda yaşamakta ve o vatandaşlarla aynı haklara sahip olmaktadır. Ancak, iltica edilen ülkenin vatandaşı olmadıkları için oradaki yaşamları belli bir süreyle sınırlandırılmıştır. Yapılan anlaşmalar gereği, vatandaşı oldukları ülkelerdeki gelecek ve güvenlik kaygısı ortadan kalktığı zaman ülkelerine geri dönmeleri kararlaştırılmıştır.

¹⁶ Dünyadaki her 10 mültecinin 9'u gelişmekte olan ülkelerde yaşamakta ve bu nedenle bu ülkelerde eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi alanlarda büyük sorunlar yaşanmaktadır (UNHCR, 2018).

1951 Cenevre Sözleşmesi ve Koruma Gündemi mültecilerin iltica ettikleri ülkenin vatandaşı olma yolunu da açmaktadır. Bu bağlamda 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 34. maddesi, mültecilerin iltica ettikleri ülkeden vatandaşlık alması konusunda her türlü kolaylığın sağlanacağını belirtmektedir. Söz konusu madde, *“Taraflar Devletler, mültecileri özümlemeyi ve vatandaşlığa almayı her türlü imkân ölçüsünde kolaylaştıracaklardır. Vatandaşlığa alma işlemlerini çabuklaştırmaya ve bu işlemlerin masraf ve resimlerini her türlü imkân ölçüsünde azaltmaya özel çaba göstereceklerdir”* şeklindedir. Koruma Gündemi'nin “kalıcı çözümlere yönelik arayışın iki misline çıkarılması” bölümünün 4. maddesi ise, *“Devletler, belirli bir derecede sosyo-ekonomik bütünleşme sağlamış mülteciler için, sonradan iltica ülkesinin vatandaşı olma fırsatını da içerebilecek güvenli hukuki statü ve ikamet haklarının verilmesini nerede, ne zaman ve nasıl geliştireceğini inceleyecektir”* ifadesiyle mültecilere sığındıkları ülkenin vatandaşı olma hakkını tanımaktadır (Koruma Gündemi, 2003: 31).

UNCHR, ekonomik, sosyal ve kültürel entegrasyon bağlamında vatandaşlık hakkının önemli olması nedeniyle mültecilere vatandaşlık verilmesi konusuna büyük önem vermektedir. Bu bağlamda, birçok Avrupa ülkesi, vatandaşlık almak isteyen mültecilere net bir tavır sergilemekte ve aranan kriterlere uyulması hâlinde vatandaşlık verme konusunda mültecilere zorluk çıkarmamaktadır (Mültecileri Korumak, 2017: 17-18). Ayrıca iltica ettiği ülkeden vatandaşlık alan mülteciler, diğer bütün hakların yanında oy kullanma, yurt dışına çıkma ve seyahat gibi haklardan da yararlanmaktadır.

İltica ettiği ülkeden vatandaşlık alamayan ve aynı zamanda ülkesine geri dönemeyen mülteciler için Avrupa Komisyonu tarafından “geçici koruma statüsü” oluşturulmuştur (European Commission, 2018). Mültecilere ve özellikle mülteci çocuklara geçici de olsa koruma sağlayan bu statü, mültecilik statüsünün ortadan kalkmasıyla son bulur.

2.8. MÜLTECİ ÇOCUKLARIN MÜLTECİLİK STATÜSÜNÜN

SONA ERMESİ

Yasalar çerçevesinde hiçbir mülteci, ömür boyu mülteci statüsüyle hayatına devam edememektedir. Çünkü mültecilik, bireyin hayatının bir döneminde yaşadığı, ülkesindeki herhangi bir sorun nedeniyle başka bir ülkeye sığınarak gelecek ve güvenlik kaygısı hissetmemesi için sahip olduğu bir statüdür. Şartlar mültecinin lehine değiştiği zaman mültecilik statüsü de ortadan kalkmaktadır. Çünkü birey, mülteci statüsü nedeniyle asgari ihtiyaçlarının dışında, iltica ettiği ülkenin vatandaşlarıyla tamamen aynı haklara sahip olamamaktadır. Bunun yanında, mülteci ve sığınmacıların bu statüyle hayatına belirsiz bir şekilde devam etmesi, ucuz iş gücü olarak kullanılma, fuhuş yaptırılma, istismar ve insan kaçakçılığı gibi birçok olumsuz durumun yaşanmasına neden olabilmektedir. UNICEF'in 2017 tarihli bir raporuna göre çocuklar, tüm dünyadaki insan ticareti mağdurlarının yaklaşık yüzde 28'ini oluşturmaktadır. Aynı zamanda, insan ticareti için kaçırılan çocukların %64'ü Sahra Altı Afrika'sında ve %62'si ise, Orta Amerika ve Karayipler'de toplanmaktadır (UNICEF, 2017). Maruz kalınan tüm bu olumsuzluklar, çocukların çoğunlukla sığınmacı ve mülteci olduğu süreçte yeteri kadar güvenli ve sağlıklı bir ortamda korunamaması sonucu yaşanmaktadır. Bu nedenle mülteci çocukların bu olumsuz ve belirsiz durumlarının sona ermesi için ya geldikleri ülkedeki tehlike ortamının ortadan kalkması hâlinde ülkesine geri dönmesi, ya da bulunduğu ülkeden vatandaşlık alarak o ülkede kalmaya devam etmesi gerekmektedir. Bu durumlardan herhangi birinin yaşanması hâlinde mültecilik statüsü sona ermektedir. Mültecilerin vatandaşlık alması veya ülkelerine dönmesi, kendi gelecek planlamaları için de oldukça önemlidir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1/C maddesine göre bireylerin mültecilik statüsü sona ermektedir (1951 Cenevre Sözleşmesi, 2020):

- *Vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi isteğiyle tekrar yararlanan,*
- *Vatandaşlığını kaybettikten sonra kendi arzusuyla tekrar kazanan,*

- *Yeni bir vatandaşlık kazanan ve vatandaşlığını yeni kazandığı ülkenin korumasından yararlanan,*
- *Kendi arzusuyla terk ettiği veya zulüm korkusuyla dışında bulunduğu ülkeye kendi arzusuyla tekrar yerleşmek üzere dönen,*
- *Mülteci sayılmasını gerektiren şartlar ortadan kalktığı için vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmaktan kaçınmaya devam edemeyecek olan ve*
- *Tabiiyetsiz olup da mülteci sayılmasına yol açan şartlar ortadan kalktığı için normal ikametgâhının bulunduğu ülkeye dönebilecek durumda olan*

2.9. ULUSLARARASI HABER MEDYASININ VE ULUSLARARASI

ÖRGÜTLERİN ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA YAYIN

İLKELERİ

Medya, toplumları etkileme ve yönlendirme bağlamında çok etkili bir araç olduğundan medya çalışanlarının insan hakları çerçevesinde haber yapması gerekmektedir. Çocuklar, medyada çoğu zaman ırk, din, dil, ekonomik ve sosyal statü, etnik köken gibi farklılıklar nedeniyle medyada dezavantajlı bir şekilde temsil edilmektedir. Özellikle mülteci çocuklar, yaşadıkları olumsuzluklar nedeniyle medyadaki temsil bağlamında diğer çocuklara göre daha dezavantajlı bir konumda bulunmaktadır. Bu temsil çerçevesinde yapılan haberler, gazetecilik etik ilkelerinden uzakta olabilmektedir. Bu bakımdan çocukları konu alan haberlerde, gazetecilik etik ilkelerinin¹⁷ yanında çocuk hakları çerçevesinde

¹⁷ Gazetecilik etik ilkeleri, genel olarak şu şekildedir:

- Doğru, gerçek ve tarafsız haber yapmak,
- Kaynağın doğruluğundan emin olmadan haber yapmamak,
- Din, dil, ırk, etnik köken, cinsiyet ve cinsel yönelim gibi farklılıkları nedeniyle ayrımcı bir dil kullanmamak,
- İnsan ve çocuk hakları çerçevesinde haber yapmak,
- 18 yaşından küçüklerin isimlerini ve fotoğraflarını yayımlamamak,
- Masumiyet karinesi ilkesini benimsemek (Erimli, 2014: s. 23-34).

hareket edilmeli ve çocuğun yüksek yararı gözetilmelidir. Bu nedenle medya çalışanlarına büyük görevler düşmektedir.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. maddesi çocuğun katılım hakkının olduğunu, 13. maddesi ifade özgürlüğünün güvence altına alındığını ve 17. maddesi ise, kitle iletişim araçlarının çocuğun dil gereksinimlerine özel ilgi göstermesi ve medyada çocuğun esenliğine zarar verecek yayınlara karşı korumacı politikaların geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu bakımdan mülteci çocuklar da dâhil olmak üzere bütün çocuklar, medyadaki temsil konusunda BM Çocuk Hakları Sözleşmesi çerçevesinde korunmaktadır. Ancak, mülteci çocukların içinde bulunduğu olumsuz koşullar nedeniyle bu haklara diğer çocuklardan daha fazla ihtiyaç duyduğu açıktır.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin mülteci çocukları haber medyasındaki temsili konusunda güvence altına almasına rağmen dünya genelinde birçok haber medyası bu sözleşmeye uymamakta ve gazetecilik etik ilkelerinin dışında haber yapmaktadır. Konuyla alakalı yapılan çalışmalar, mülteci çocuklarla ilgili yapılan haberlerde çoğunlukla ırkçı ve nefret söylemi içeren bir haber dilinin kullanıldığını ve çocukların suç, şiddet, tehlike gibi tek tipleştirilmiş ve olumsuz algılar yaratacak bir dille temsil edildiğini göstermektedir (Ardıç Çobaner, 2015: 39-40). Bu durum, özellikle mülteci çocuklara karşı toplumlarda olumsuz bir bakış açısının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Uluslararası haber medyası ve uluslararası kuruluşlar, insan hakları ve çocuk hakları çerçevesinde haber yapılması ve bu durumun gazetecilik etik ilkeleri hâline gelmesi için yayın ilkeleri oluşturmuşlardır. Bu ilkeler, masumiyet karinesi ve çocuğun yüksek yararı göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. British Broadcasting Corporation (BBC), uluslararası haber medyasında en geniş kapsamlı yayın ilkelerine sahip kuruluş olarak bilinmektedir. Ayrıca haber medyasının yanında UNICEF, Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (IFJ) ve Çocuk Hakları Bilgi Ağı (CRIN) gibi kuruluşlar da haber medyası için çeşitli yayın ilkeleri belirlemişlerdir.

2.9.1. BBC'nin Yayın İlkeleri

BBC, uluslararası haber medyası alanında dünyaca ünlü bir İngiliz yayın kuruluşudur. En kapsamlı yayın ilkelerine sahip kuruluşlardan biri olan BBC, bu alanda diğer yayın kuruluşlarına örnek olmaktadır. Bu bağlamda, Yayın İlkeleri Kılavuzu'nda çocuklar için ayrı bir başlık açan BBC, çocuğu "15 yaşın altındaki birey" olarak tanımlamakta ve 15, 16 ve 17 yaşındaki bireyleri de genç olarak nitelirmektedir. Ayrıca kılavuzda bu tanımlamaların hukuki olmadığı da belirtilmektedir. Çocuk ve genç bireylerin refahının her şeyin üstünde olduğunu belirten BBC, yaş, din, dil, etnik köken cinsiyet veya cinsel yönelim gibi farklılıklara bakılmaksızın tüm çocukların ve gençlerin zarar ve istismardan korunma hakkına sahip olduğunu ifade etmektedir. BBC'nin çocuklara ilişkin yayın ilkeleri şu şekildedir:

- *18 yaşın altındakilerin, özellikle 15 yaşından küçük çocukların fiziksel ve duygusal gönencinin ve onurunun, programların yapımı ve yayını sırasında ve internet ortamında, ebeveyn, veli ya da vasileri tarafından herhangi bir konuda rıza verilmiş olmasına bakılmaksızın, korunmasını sağlanmalıdır.*
- *Programlara katılmanın ve programların yayınlanmasının çocukları ve gençleri gereksiz endişe ve sıkıntıya sürüklememesini sağlanmalıdır. Programda yer almalarının haklı editöryal gerekçeleri olmalı ve gerektiğinde destek sağlanmalıdır.*
- *Çocukları ve gençleri uygun olmayan içerikten koruma sorumluluğumuzu onların ifade özgürlüğü ve bilgi edinme özgürlüğüyle dengelememiz gerekir (BBC Yayın İlkeleri, 2009: 88).*

2.9.1.1. Çocuklar ve Rıza

BBC, 18 yaşından küçük bireylerle mülakat yapma veya bu bireyleri yayınlarda kullanma konusunda bazı ilkeler belirlemiştir. Bu ilkelere göre, söz konusu birey 18 yaşından küçükse herhangi bir mülakat veya yayından önce hem kendisinin hem de ebeveyninin veya ebeveyn sorumluluğu olan kişilerin rızasının olması gerekmektedir.

Çocukların ve gençlerin yer aldığı yayınların yapımcıları şunları yerine getirmesi gerekmektedir:

- *Çocuğun ve gencin rızasını almak ve katılmayı reddetmeleri halinde bu karara saygı göstermek. Çocuğun rıza gösterip gösteremeyeceğine karar verirken gelişmişlik derecesi, kavrama kabiliyeti ve yaşı göz önüne alınmalıdır.*
- *Rıza gösterilmesini sağlamak için çocuğa ya da ebeveynine/velisine mali teşviklerde bulunulmamalıdır. Makul ve meşru olduğu sürece masrafların ödenmesi kabul edilebilir.*
- *Bir çocuğun kişisel bilgilerini, örneğin çocuğun istismar edildiğinden kuşkulanıldığında, rıza olmaksızın üçüncü kişilere verme önerisi üst düzeyde bir editöre ya da bağımsız yapımcılar söz konusuysa, onları görevlendiren editöre danışılmalı, onlar da gerekiyorsa Yayın Politikası Daire Başkanına ve Program Hukuk Danışmanlığına başvurmalıdırlar (BBC Yayın İlkeleri, 2009: 90).*

2.9.1.2. Çocukların ve Gençlerin Katkıları

- 18 yaşından küçük bireyler, herhangi bir yayına çıkma konusunda heveslenmektedir. Ancak, bu bireylerin çoğu, bu durumun yaşamlarını uzun vadede nasıl etkileyeceğini düşünecek olgunlukta değildir. Bu nedenle BBC yayıncılarının, sadece çocuğun isteğine bağlı olarak çocukları yayına çıkarmaması gerekir.
- *Çocuklarla ilgili istismar, uyuşturucu kullanımı ve zorbalık gibi psikolojik bağlamda bireyi olumsuz etkileyen ve yasa dışı faaliyetleri konu alan görüşmeler yapılırken nasıl yapılması gerektiği ve çocukların yaşayacağı sorunları nasıl en aza indirilmesi gerektiği konusunda uzmanlara danışılması gerekir.*
- *Çocuklara söz hakkı verilmesi gerekmektedir ancak, çocukların konuyla ilgili mübalağa, dedikodu ve çarpıtma gibi durumlara karşı dikkat edilmeli, varsa çocuğun suç niteliği taşıyan ve antisosyal davranışları sorgulanmalıdır (BBC Yayın İlkeleri, 2009: 90-91).*

2.9.1.3. Kimlik Gizleme

- *Haklı bir editöryal gerekçe yoksa, antisosyal davranışları olan veya suça bulaşmış emin değilse daima üst düzeyde bir editörün ya da bağımsız bir yapımcıları görevlendiren editörün tavsiyesine başvurmak gerekir.*
- *Hakkında mahkeme tarafından Antisosyal Davranış Hükümü (ASBO) verilmiş bir çocuğun kimliğini açıklamanın mümkün olup olmadığı Program Hukuk Danışmanlığı'na sorulmalıdır.*
- *Anne babaları antisosyal davranış gösteren ya da suç işleyen çocuklarla çalışma, onları konu etme ya da kimliklerini açıklama kararını ancak, çocuğun gönencini olumsuz etkilemeyecekse ve haklı editöryal gerekçeler varsa verilmesi gerekir. Bu durum, çocuklar risk altındaysa örneğin alkolik bir anne/babayla oturuyor ya da uyuşturucu kuryeliği yapmaya zorlanıyorsa daha da önem kazanır (BBC Yayın İlkeleri, 2009: 91).*

2.9.2. Agence France-Presse (AFP) Yayın İlkeleri

AFP, Fransız merkezli uluslararası haber ajansı alanında dünyanın en eski yayın kuruluşlarından biridir. Çalışanları için gazetecilik etik ilkeleri hazırlayan AFP, bu ilkelerine çocuk hakları bağlamında çocuk odaklı habercilik ilkesini de katmıştır. “AFP Yayın Standartları ve En İyi Yöntemler” adı altında 8 maddeden oluşan bu ilkelerin ilk maddesi “Yol Gösterici On İlke” başlığıdır ve bu başlığın 8. maddesinde çocuklara da yer verilmiştir. İlgili madde şu şekildedir:

- *“AFP gazetecileri, mağdurla veya mağdurun yakınlarıyla görüşürken dikkatli ve hassas davranmalı ve bu kişilere özel önem vermelidir. Çocuklarla görüşme yaparken veya çocukların fotoğrafı çekilirken dikkat edilmeli ve mümkünse ebeveynlerinden izin almalıdır” (AFP Editorial Standarts and Best Practices, 2016: 4).*

Bu ilkelerin 3. maddesi “İlgi Alanları” başlığı altındadır ve bu başlıkta “Çocuklar” bölümü bulunmaktadır. Bu bölüm şu şekildedir:

- *Medyaya karşı hazırlıksız olan çocuklarla görüşme yapılırken ve fotoğraf çekerken dikkatli ve anlayışlı olunmalıdır. Çocuklarla görüşmeden, fotoğraf ve video çekmeden önce tercihen yazılı bir şekilde ebeveyninden, okul müdüründen veya başka bir sorumlu kişiden izin alınmalıdır.*
- *Savaşlar ve son dakika haberleri aktarılırken olayın haber değerine göre bir karar verilmelidir.*
- *Mağdurların, faillerin veya görgü tanıklarının medyada yer alması konusunda yetişkinliğin yasal tanımını bilmek gerekir (AFP Editorial Standarts and Best Practices, 2016: 4).*

AFP'nin yayın ilkelerininin 7. maddesi, Türkçeye “yurttaş gazeteciliği” olarak da çevrilen ve profesyonel gazeteci olmayanların dijital araçlar yardımıyla haber üretmesine imkân tanıyan “Kullanıcılar Tarafından Oluşturulan İçerik (UGC)/Görgü Tanığı Medyası” adı altındadır. Bu maddede yine “Çocuklar” başlığıyla profesyonel medya çalışanı olmayan bireylerin çocuklarla ilgili haber yaparken dikkat etmesi gereken hususlar bulunmaktadır. İlgili başlık şu şekildedir:

- *UGC’de çocukları betimleyen içeriklerde dikkatli olunmalıdır. Normal koşullarda çocuklarla konuşmadan, fotoğraf ve video çekmeden önce çocuktan ve ebeveyninden izin alınmadır ve bu durum, UGC’de de geçerlidir. Savaş, afet gibi haber değeri taşıyan önemli olayların haber yapılması için uzman bir editöre danışılması gerekir. Ayrıca 18 yaşından küçüklerin, akıllı telefonlar aracılığıyla çektiği görüntüleri kullanırken dikkat edilmelidir. Bu tür durumlarda hukuki danışmanlığa ihtiyaç duyulabilir gerekir (AFP Editorial Standarts and Best Practices, 2016: 20).*

“Resimler, Fotoğraflar ve Video” adı altındaki son madde olan 8. maddenin “video” başlığında da çocukları korumaya yönelik bir madde bulunmaktadır. Bu madde şu şekildedir:

- *Birçok ülkede 18 yaşından küçük bireyler, hukuk çerçevesinde korunmaktadır ve bu bağlamda haber üreticilerinin de yasalara uyması gerekir. Bu nedenle çocukların videosu çekilmeden önce ebeveyninden*

veya diğ er sorumlu kişilerden izin alınması gerekir. Ancak, bu durum, savaş, doğ al afet ve son dakika haberleri gibi durumlarda her zaman mümkün olmayabilir. Böyle bir durumda editöryal olarak akıl yürütmek ve gerektiğ inde editöre danışmak gerekir gerekir (AFP Editorial Standarts and Best Practices, 2016: 25).

2.9.3. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin Yayın İlkeleri

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Türkiye'de yayın yapan medya kuruluşlarının haber yaparken uyması için "Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi" adı altında yayın ilkeleri belirlemiştir. Bu yayın ilkeleri içerisinde çocuk odaklı haberciliğ e de yer veren Türkiye Gazeteciler Cemiyeti; Reuters ve AFP gibi uluslararası haber ajanslarıyla karşılaştırıldığında çocuklara daha az yer verdiğ i görülmektedir. Bunun yanında, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, basın sektöründen, akademisyenlerden ve sivil toplum kuruluşlarından yardım alarak "Medya ve Çeşitlilik Kılavuzu" nu hazırlamış ve burada basın kuruluşlarına çocuk odaklı habercilik bağlamında daha fazla bilgi verilmiştir.

Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde yer alan çocuk odaklı haberciliğ e ilişkin maddeler şu şekildedir:

- *Suç a itilmiş çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda 18 yaşından küçük olan suç faili ya da mağdurların kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapılmamalı, fotoğraf, görüntü ve çizim kullanılmamalıdır.*
- *Çocuğ un kişiliğ ini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğ ünün veya çocuktan sorumlu bir başkasının izni olmaksızın çocukla röportaj yapmamalı veya görüntüsünü almaya çalışmamalıdır.*
- *Çocuklarla ilgili haberlerde soruna dikkat çekmek, kamuoyunda yaratacağ ı etki ve yarar dikkate alınmalıdır (TGC, 2019).*

2.9.4. UNICEF'in Yayın İlkeleri

UNICEF, haber medyası haricinde çocukların medyadaki temsiliyle ilgili en kapsamlı yayın ilkeleri hazırlayan kuruluştur. Bu bağlamda, "Altı İlke", "Çocuklarla Görüşme İçin Altı İlke" ve "Çocuklara İlişkin Oluşturulacak Raporlar İçin Yedi İlke" başlıkları altında üç tür yayın ilkesi oluşturmuştur. Birçok haber ajansından daha geniş kapsamlı gazetecilik etik ilkelerini hazırlayan UNICEF, haber ajanslarının çocuklarla ilgili haberlerin bu etik ilkeler çerçevesinde yapılması gerektiğini belirtmektedir. Söz konusu ilkeler şu şekildedir:

2.9.4.1. Altı İlke

- *Çocukla görüşme yapılırken çocuğun mahremiyet ve gizlilik hakkına dikkat edilmesi ve ona zarar verecek herhangi bir durumdan kaçınılması gerekir*
- *Çocuğun menfaatleri göz önünde bulundurulması ve çocuk haklarını geliştirecek şekilde savunulması gerekir.*
- *Çocuğun bir konudaki görüşü alınırken, çocuğun yüksek yararı ilkesi çerçevesinde fiziksel ve ruhsal olgunluğuna dikkat edilmesi gerekir.*
- *Yapılacak bir görüşmenin politik, sosyal ve kültürel sonuçları için konuyla alakalı uzman kişilere danışılması gerekir.*
- *Bilgiler değiştirilse bile çocuğun, akranlarının ve ebeveyninin hayatını tehlikeye atacak görsel ve video belgelerin yayımlanmaması gerekir.* (UNICEF, 2005).

2.9.4.2. Çocuklarla Görüşme İçin Altı İlke

- *Çocuğun kültürel değerlerine karşı duyarsız davranmaktan, yaşadığı travmatik olayları yeniden hatırlatmaktan ve çocuğa karşı yargılayıcı bir dil kullanmaktan, aşağılamaktan kaçınmak gerekir*
- *Din, dil, ırk, cinsiyet, cinsel yönelim veya fiziksel özellik gibi farklılıklara bakarak görüşme yapmak için çocuk seçmemek gerekir.*

- Çocukla görüşme yaparken ondan bir hikâye anlatmasını ve olmayan bir şeyi söylemesini istemeyin.
- Görüşme esnasında çocuğun, ebeveynin veya ebeveyn sorumluluğundaki kişinin bir gazeteciyle konuştuğunu bildiğinden emin olun. Görüşmenin amacını ve nerede kullanılacağını belirtin.
- Görüşme, video ve fotoğraf gibi belgeler için çocuktan ve ailesinden izin alınmalı ve bu izin, mümkün olduğunca yazılı olmalıdır. İzin alınırken çocuğa ve veliye baskı uygulanmamalıdır. Görüşmenin yerel veya global çapta yayılabileceği bilgisi verilmelidir. Bu bilgi, çocuğa kendi dilinde ve çocuğun güvendiği bir kişinin yanında verilmelidir.
- Çocukla nerede ve nasıl görüşme yapılacağına dikkat edilmelidir ve görüşme yapacak kişi sayısı sınırlı olmalıdır. Çocuğun rahat bir şekilde kendini ifade edebildiğinden ve baskıdan uzak olduğundan emin olunmalıdır. Görüşmede çocuğun hayat hikâyesinin verildiği arka planın ne gibi mesajlar içereceğine dikkat edilmelidir. Ayrıca çocuğun yaşadığı yerle ilgili bilgi verileceği zaman çocuğun hayatının tehlikeye girmeyeceğinden emin olunmalıdır (UNICEF, 2005).

2.9.4.3. Çocuklara İlişkin Oluşturulacak Raporlar İçin Yedi İlke

- Çocuğun yaşadığı toplumda karşılaştığı psikolojik ve fiziksel sorunları, taciz, istismar gibi olayları hatırlatacak açıklamalardan kaçınmak gerekir.
- Çocuğun hikâyesini dinleyebilmek için doğru iletişim kurulmalıdır.
- Her zaman çocuğun adı değiştirilmelidir ve şu şekilde tanımlanan çocuğun kimliği gizlenmelidir:
 - ◆ Cinsel istismar ve sömürü kurbanı çocuk
 - ◆ Fiziksel veya cinsel istismar faili çocuk
 - ◆ HIV veya AIDS hastası, yasadışı bir olayla suçlanan veya mahkûm çocuk
- Risk altında ve/veya olası bir durumda zarar görebilecek olan ve şu şekilde tanımlanan çocuğun kimliği gizlenmelidir:

- ◆ *Silahlı çatışmalara katılmış ve halen katılmakta olan çocuk*
- ◆ *Ülke içinde evinden olmuş, göçmen ve mülteci çocuk*
- *Bazı durumlarda (çocuk, muhabirle görüşmek istediğinde, ifade özgürlüğü ve fikirlerini duyurma hakkını kullanmak istediğinde, bir sosyal seferberlik projesinin parçası olduğunda ve adının geçmesinin sağlıklı gelişimi için gerekli olduğunda) çocuğun kimliğini açıklamak çocuğun yararına olabilir. Ancak, yine de çocuk, güvenlik nedeniyle korunmalıdır.*
- *Çocuğun söyledikleri, başka bir çocuk veya bir yetişkin aracılığıyla ve tercihen ikisiyle doğrulanmalıdır.*
- *Bir çocuğun risk altında olup olmadığından emin olunmadığı zamanlarda, çocuğun anlattıkları ne kadar önemli olsa da sadece söz konusu çocuk için değil bütün çocuklar için durumun bildirilmesi gerekir (UNICEF, 2005).*

2.9.5. Uluslararası Gazeteciler Federasyonu'nun (IFJ) Yayın İlkeleri

Uluslararası alandaki bütün gazetecileri bir çatı altında toplayarak etik ve mesleki standartları koruyan Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (IFJ), bağımsız gazetecilik çerçevesinde BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin önemini vurgulamak için her alanda bilgi yaymaya çalışan bir uluslararası sivil toplum kuruluşudur. Çocuk haklarına dair ihlallerin tartışılmasını ve çocukların en temel haklarının konuşulmasını savunan IFJ, çocuk odaklı habercilik bağlamında on bir maddelik bir yayın ilkesi hazırlamıştır. Söz konusu ilkeler şu şekildedir:

- *Çocuklarla ilgili konuları haber yaparken doğruluk ve hassasiyet açısından mükemmeli hedeflemelidir;*
- *Program ve yayınlarda çocuklar için zararlı görüntülerin çocukların medya alanına girmesini engellemelidir;*
- *Çocuklarla ilgili haber malzemelerinde kalıp yargıların ve sansasyonel sunumların kullanılmasından kaçınılmalıdır;*

- *Çocuklarla ilgili her türlü malzemenin yayınlanmasının doğuracağı sonuçları dikkatlice değerlendirmeli ve çocuklara verilebilecek zarar en aza indirilmelidir;*
- *Bariz bir şekilde kamu yararı olmadığı sürece çocukların görsel olarak ya da başka bir şekilde kimliklerinin ortaya çıkmasını engellemelidir;*
- *Mümkün olduğu yerlerde, herhangi bir baskı olmadan kendi görüşlerini ifade edebilmeleri için çocuklara medyaya erişim hakkı vermelidir;*
- *Çocuklar tarafından verilen bilgileri bağımsız bir şekilde doğrulamalı ve bu doğrulamayı yaparken ihbarda bulunan çocuklar riske atılmamalıdır;*
- *Çocukları cinsellikle ilişkilendiren görüntüleri kullanmaktan kaçınmalıdır;*
- *Çocukların fotoğraflarını çekmek için adil, açık ve dürüst yöntemler kullanılmalı ve mümkün olduğunda bu fotoğrafları çocuğun veya ondan sorumlu bir yetişkinin, velinin veya vasinin rızasını alarak elde etmelidir;*
- *Çocuklar adına konuşan veya çocukların yararını temsil ettiğini söyleyen her türlü kuruluşun sicili teyit edilmelidir;*
- *Açıkça çocuğun yararına olmadığı sürece, çocukların refahını ilgilendiren malzemeler için çocuklara, ebeveynlere veya velilere ödeme yapılmamalıdır (Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamaları, 2010: 62).*

2.9.6. Çocuklara İlişkin Yayın İlkelerini Belirleyen Diğer Kuruluşlar

Çeşitli kurum ve kuruluşlar, medya kuruluşlarının çocuk hakları çerçevesinde haber yapması için yayın ilkeleri oluşturmuştur. Çocuk Hakları Bilgi Ağı (CRIN), bu sivil toplum kuruluşlarından biridir. Çocuk hakları alanında çalışmalar yapan bu kuruluş, çocukların bağımsız savunucusu olarak önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda, hazırladığı 12 maddelik yayın ilkesi aracılığıyla çocuk odaklı haberciliği yaymayı ve desteklemeyi hedeflemektedir. Bu ilkeler, genel olarak yapılan haberlerde çocuğun güvenliğini sağlamayı ve teşhir edilmesinin önüne geçmeyi hedeflemektedir (Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamaları, 2010: 64-65).

İngiltere merkezli Basın Şikâyetleri Komisyonu da (PCC) yayın ilkeleri hazırlayan kuruluşlardan biridir. PCC, oluşturduğu yayın ilkeleri çerçevesinde

çocuklara da dört maddelik bir bölüm ayırmıştır. Genel olarak çocukların güvenliği ve özel hayatın gizliliğiyle ilgili maddelerin bulunduğu bu bölümde, çeşitli suçlara karışan çocukların kimliğinin açıklanması için gerekli yaşın 17 ve üstü olması gerektiğini belirtmiştir. Ancak, PCC, İngiltere bazlı bir kuruluş olup, uluslararası bir statüsü bulunmamaktadır. Bu bağlamda, çocuk hakları çerçevesinde yayın ilkeleri hazırlayan ulusal ve uluslararası birçok kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bu kurum ve kuruluşlar ve haber ajansları tarafından hazırlanan yayın ilkelerine rağmen çocukların medyadaki temsili çoğu zaman sorunlu bir şekilde yapılmıştır. Özellikle mülteci çocuklar, bu temsil sorunundan daha fazla zarar görmekte ve bu zararı toplumsal yaşamlarında da hissetmektedirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI HABER MEDYASINDA

MÜLTECİ ÇOCUKLARIN TEMSİLİ:

BİR GÖRSEL ÇERÇEVELEME ÇÖZÜMLEMESİ

Mülteci çocukların haber medyasındaki temsiline dair bilimsel çalışmalar günden güne artmaktadır (Akbaş, 2019; Boztepe, 2017; Ardıç Çobaner, 2015, 2016; Göker ve Keskin., 2015; Gölcü ve Dağlı., 2017; Kusumawardhani, 2021; Ramasubramanian ve Miles, 2018; Tok vd., 2019). Ancak, bu çalışmalar, genellikle mülteci çocuklara dair haberlere odaklanmakta ve haber dili ile birlikte bu çocukların haberdeki temsiline odaklanmaktadır. Bu araştırmalarda, mülteci çocukların haber fotoğraflarındaki temsiline odaklanan çalışmalara ise çok az rastlanmıştır (Gülaçtı, 2018; Kedra ve Sommer, 2018).

Görsel çerçeveleme çözümlemesi, zaman zaman araştırmaların yapıldığı bir alan olmasına rağmen haber çözümlemesinin aksine bu alanda yeteri kadar çalışma bulunmamaktadır (Silcock, 2008: 157). Ancak, son yıllarda görsel çerçeveleme alanında yapılan çalışmaların sayısında artış gözlemlenmiştir (Brantner vd., 2011; Rodriguez ve Dimitrova, 2011, Parry, 2011; Corrigan-Brown ve Wilkes, 2012). Görsel çerçeveleme, yeni bir kuram inşa ederek ileride yapılacak akademik çalışmalara ışık tutmaktadır (Coleman: 2010, s. 233). Bu çalışmada çocuk hakları bağlamında mülteci çocukların haber fotoğraflarındaki temsiline ilişkin görsel çerçeveleme çözümlemesi yapılarak soruna dair tespitler ortaya konulmuş ve öneriler sunulmuştur.

3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu çalışmanın konusu, dünya genelindeki milyonlarca mültecinin yarısına yakınına oluşturan mülteci çocukların haber fotoğraflarında nasıl temsil edildiğini çözümlmek, çözümlme sonucunda, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'yle çocuklara tanınan hakların önemini ortaya koymak ve bu hakların haber medyasındaki eksiliğini vurgulayarak soruna dair çözüm ve öneriler sunmaktır.

Dünyadaki birçok çocuğun, içinde bulunduğu statülerden bağımsız olarak haber medyasında temsili yeterli sayıda değildir. Söz konusu mülteci çocuklar olunca bu sayının daha da düştüğü görülmektedir. Çocuk hakları, haber medyasında üretilen haberlerin içinde %2 oranında bile yer almamaktadır (Erdoğan Tosun, 2007, s. 190). Haberlerde temsil edilen çocuklar ise genellikle suçla ilişkilendirilmekte ve çocuklar, olumsuz temsil biçimleriyle temsil edilerek damgalanmaktadır (Serdaroğlu, 2014, s. 95-96).

Çocukların, haber medyasındaki temsilinin yetersiz olması ve mülteci çocukların durumlarının bu konuda daha sorunlu olması bu çalışmanın konusunu belirlemiştir. Bu çalışma, çocuk hakları bağlamında mülteci çocukların haber fotoğraflarında nasıl temsil edildiğine odaklanarak görsel çerçeveleme alanında literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, bu çalışmayı diğer çalışmalardan farklı kılan özelliklerden biri de söz konusu haber fotoğraflarının uluslararası haber ajanslarının fotoğraflarından oluşmasıdır.

Aynı zamanda, bu çalışmada, uluslararası haber ajansları Reuters, Sputnik ve Anadolu Ajansı (AA) ile birlikte uluslararası haber medyası BBC tarafından 2011-2021 yılları arasında servis edilen mülteci çocuklara ilişkin haberler de çocuk hakları bağlamında çözümlenmiştir. Böylece, literatürde yer alan Türk haber medyasının mülteci çocukları nasıl temsil ettiğinin yanında, uluslararası haber ajanslarının haber fotoğraflarında nasıl temsil ettiği ve çalışma kapsamında belirlenen uluslararası haber ajansları ile birlikte uluslararası haber medyası BBC tarafından servis edilen haberlerde de nasıl temsil ettiği konusunun, bu çalışma aracılığıyla literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın iki temel amacı bulunmaktadır. Birincisi, dünya genelindeki mülteci çocukların, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi çerçevesinde uluslararası haber ajanslarının fotoğraflarında nasıl temsil edildiklerini çözümleyerek çocuk haklarının önemini ortaya koymaktır. İkincisi ise, haber fotoğrafları aracılığıyla, toplumsal olarak mülteci çocuklara dair algının oluşmasının devletlerin/hükümetlerin, sivil toplum örgütlerinin veya Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşların kontrolünden ziyade, gazetecilerin ve editörlerin inisiyatifinde olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu çalışma, mülteci çocuklara ilişkin görsel çerçeveleme çözümlemesi yapan ilk çalışmadır, ya da ilk çalışmalardan biridir.

Çalışmada aşağıdaki şu sorulara cevap aranmıştır:

- 1) Mülteci çocuklar, uluslararası haber ajanslarının yayımladıkları fotoğraflarda olumlu/olumsuz nasıl temsil edilmiştir?
- 2) Mülteci çocukların temsil edildiği haber fotoğrafları, çalışma kapsamında belirlenen konuya özgü görsel çerçevelerin en çok hangisinde yer almıştır?
- 3) Mülteci çocuklar, en çok hangi konularda (eğitim, sağlık, çocuk işçiliği, istismar vs.) ve nasıl temsil edilmiştir?
- 4) Konuya özgü görsel çerçeveler dikkate alınarak çözümlenen mülteci çocukların fotoğraflarında en çok hangi konularda çocuk hakları ihlali yapılmıştır?
- 5) Mülteci çocuklar, uluslararası haber medyası tarafından servis edilen haberlerde en çok hangi temalarla temsil edilmektedir?

3.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Çalışma boyunca, uluslararası haber ajansları Reuters, Anadolu Ajansı, AFP ve Sputnik'in 2011-2021 yılları arasında internet sitelerinde servis edilen haberlerinde yayımladıkları haber fotoğrafları ve foto galerilerde yer alan 560 fotoğraf, araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Aynı zamanda, uluslararası haber ajansları Reuters, Sputnik, ve Anadolu Ajansı (AA) ile birlikte uluslararası haber medyası BBC'nin 2011-2021 yılları arasında servis ettiği

mülteci çocuklara ilişkin 62 haber de araştırmanın sınırlılıklarına dâhil edilmiştir. Doğal afet, iç savaş ve iklim krizi gibi olağanüstü durumlar nedeniyle zorunlu göçlerin son yıllarda artması, çalışma kapsamında belirlenen fotoğrafların ve haberlerin 2011-2021 yıllarıyla sınırlandırılmasına neden olmuştur. Ayrıca, çalışma kapsamında örnekleme dâhil edilen fotoğraflar ve haberler, çocuk haklarının en yoğun şekilde ihlal edildiği örneklerden oluşmaktadır.

Bu çalışmada, mülteci çocukları temsil eden haber fotoğrafları, çalışma kapsamında belirlenmiş “*mağdur çocuklar*”, “*sorun çıkaranlar*” ve “*günah keçisi*” olmak üzere konuya özgü üç görsel çerçeve dikkate alınarak çözümlenmiştir. Görsel çerçeveleme çözümlenmesinde, mülteci çocukların fotoğraflarının her biri, bu üç çerçeve dikkate alınarak ayrı ayrı incelenmektedir. Mülteci çocuklara ilişkin haber fotoğrafları, analiz birimi olarak kullanılmıştır. Yapılan literatür taraması sonucunda mülteci çocuklara ilişkin servis edilen haber fotoğraflarının çözümlendiği bir çalışmaya rastlanmamış ve bu nedenle bu çalışmada fotoğrafların çözümlenmesi için belirlenen konuya özgü görsel çerçeveler, mülteci çocukların haber medyasındaki temsil biçimleri dikkate alınarak belirlenmiştir.

Ancak, belirtilen tarih aralıklarında söz konusu haber ajansları tarafından mülteci çocukların yer aldığı sayısız haber fotoğrafı servis edildiği için maliyet ve çalışmanın süresinin sınırlı olması nedeniyle örnekleme dâhil edilen haber fotoğrafları, çalışma kapsamında belirlenen konuya özgü üç görsel çerçeve kapsamında belirlenmiştir. Ayrıca, çalışma genelinde ağırlıklı olarak, Suriyeli mülteci çocukların temsili incelenmiş olsa da bu durum, diğer mülteci çocukların temsilinin incelenmediği anlamına gelmemektedir.

3.4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Çerçeveleme, bir sorunu tanımlayıp sebeplerini ortaya koyarak ahlaki yargılarda bulunmak ve çözüm üretmektedir (Erdoğan, 2014: 4). Haber medyası, bir gerçekliği toplumsal normlar bağlamında yeniden üretmek için haber üretim pratikleri aracılığıyla yapılan haberleri, ideolojik yanlılıkla çerçeveleyerek oluşturmaktadır (Güran ve Özarslan 2013, s. 300). Bu bağlamda,

gazeteciler de haber konusunda çerçeveleme işlemi gerçekleştirmekte ve bu işlemi belirleyen faktörler arasında; gazetecinin siyasi ve/veya ideolojik yönelimleri, toplumsal kalıp yargılar, çalıştığı gazetenin baskıları, devletin/hükûmetin baskıları ve gazetecilik rutinleri olarak gösterilebilir (Scheufele, 1999: 109). Çerçeveleme eylemi, bir basın çalışanının, herhangi bir haber fotoğrafını yayımlamasına karar vermesiyle gerçekleşmektedir (Coleman, 2010: 237).

Görsel çerçeveleme kavramı, fotoğrafların incelenmesi konusunda yeni bir analiz yöntemi olarak ortaya çıkmıştır (Parry, 2010: 71). Görsel çerçeveleme, son yıllarda araştırmalarda kullanılan bir yöntemdir. 1990'lı yılların başında, üretilen haber metinlerini çözümlmek için ortaya çıkan bu yöntem, sadece haberlerin değil fotoğrafların da çözümlenmesine olanak sağlamıştır (Akmeşe, 2020: s. 38). Görsel çerçeveleme alanındaki araştırmalar, çoğunlukla savaş, çatışma ve terör saldırısı gibi olağanüstü durumlara ilişkin haber içeriğini çözümlenmektedir (Fahmy vd., 2007: 547). Haber medyası bağlamında ise görsel çerçeveleme, bir haber görselini belirli kriterlere göre seçme sürecidir. Bu süreç; belirlenecek haber için olayların/olgunların seçilmesi; fotoğrafın nasıl çekileceğine dair ön yargılar, tutumlar, öznenin açısı ve perspektifin belirlenmesiyle devam etmektedir. Sürecin devamında, söz konusu fotoğrafların ayıklanarak içeriğe dâhil edileceğine ve hangi fotoğrafın/fotoğrafların servis edileceğine karar verilmektedir. Sürecin son adımı ise haber merkezinde gerçekleşmektedir. Burada, fotoğrafın/fotoğrafların boyutu ve sayfada bulunacağı konuma dair kararlar alınmaktadır (Perlmutter ve Wagner, 2004; Schwalbe, 2006: 269).

Bu çalışmanın metodolojisi, haber fotoğrafları bağlamında niceliksel içerik çözümlenmesi ile görsel çerçeveleme çözümlenmesidir. Görsel çerçevelemeyi metodolojik bağlamda kullanan çalışmalardan önce, iletişim alanında bilimsel çalışmalar yapan araştırmacıların çalışmaları çoğunlukla kuramsal olmamakla birlikte, haber görselleri yetersiz sayıda niceliksel yöntem kullanılarak çözümlenmiştir. Ayrıca, çözümlenen bu görsellerle ilgili çok sayıda bilimsel çalışma, göstergebilim veya yapısalcılık gibi disiplinler üzerine kurulmuştur. Ancak, bu disiplinler, görsel çözümlenme bağlamında niceliksel yöntemler için

gereken kriterlere uymamıştır (Erdoğan, 2014: 8). Artık görsel araştırmalarda görsel çerçeveleme çözümü, araştırmının metodolojisi olarak kullanılmaktadır. Bugün yapılan görsel çalışmaların çoğunda hem bir kuram ortaya koymak hem de sonraki çalışmalara mihmandar olmak amacıyla görsel çerçeveleme kuramına başvurulmaktadır¹⁸ (Coleman, 2010: 233).

İçerik çözümü ve niteliksel, niceliksel metin çözümü yöntemi, haber fotoğraflarının çözümlendiği bilimsel çalışmalarda hâlâ görsel çerçeveleri incelemek için kullanılan ve bu konuda alanı domine eden en etkili yöntemlerdir (Coleman, 2010: 246). Özellikle, gözleme dayalı bir yöntem olan görsel içerik çözümü yöntemi, medyanın konu aldığı her şeyi temsil etme konusunda hipotezlerin test edildiği bir analiz yöntemidir (Bell, 2001: 14).

Bu çalışmada, mülteci çocukların temsiline dair bir çözümlenmenin nasıl yapılacağı ele alınmış, bu çözümü için görsel çözümlenmeyi konu alan diğer çalışmalarda da kullanılan metodoloji kullanılmış ve bu metodoloji çerçevesinde dört uluslararası haber ajansında kullanılan haber fotoğrafları görsel çerçeveleme tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Söz konusu bu teknik, çocuk hakları bağlamında mülteci çocukların nasıl temsil edildiği ve nasıl temsil edilmesi gerektiği problemine dayanarak kullanılmıştır. Çalışmada, mülteci çocukların fotoğraflarının çözümlenmesine ilişkin konuya özgü görsel çerçeveler, Tablo 1’de yer almaktadır. Çalışma boyunca, AFP, Reuters, Sputnik ve AA uluslararası haber ajanslarının internet sitelerinde yer alan 560 haber fotoğrafı ve foto galerilerde yer alan fotoğraflar, çalışma kapsamında belirlenen konuya özgü görsel çerçeveler dikkate alınarak çözümlenmiştir.

¹⁸ Eleştirel-kültürel çalışmaların metodolojisini oluşturan görsel çerçeveleme kuramı, aynı zamanda, niceliksel çalışmalar için de metodolojik bir yaklaşım olarak kullanılmaktadır.

Tablo 1. Uluslararası Haber Ajanslarının Fotoğraflarında Mülteci Çocukların Görsel Çerçeveleme Kodları

Konuya özgü görsel çerçeveler	Çerçeve tanımları
Mağdur Çocuklar	<p>Mağdur çocuklar çerçevesi, mülteci çocukların tehlike altında olduğu ve/veya en temel haklarından yoksun olduğu görsellerde kodlanmaktadır.</p> <ol style="list-style-type: none">1. <i>Sömürü.</i> Her türlü suiistimal ve istismara maruz kalan çocukların fotoğrafları.2. <i>Kıyafet.</i> Çıplak, yarı çıplak, yırtık elbiseli ve yalın ayak hâldeki çocukların fotoğrafları.3. <i>Yüz ifadeleri.</i> Üşümüş, üzgün, yorgun ve mutsuz olduğu anlaşılan ve/veya ağlayan çocukların fotoğrafları.
Sorun Çıkaranlar	<p>Sorun çıkaranlar çerçevesi, ayrıştırıcı/dışlayıcı görsellerde kodlanmaktadır.</p> <ol style="list-style-type: none">1. <i>Ayırım yapılanlar.</i> Güvenlik güçleriyle karşı karşıya kalarak ötekileştirilen, sınırın ötesinde kalarak toplumdan uzaklaştırılan ve dışlanan çocukların fotoğrafları.2. <i>Suçla ilişkilendirme.</i> Herhangi bir kesici/delici alet aracılığıyla suçla ilişkilendirilen çocukların fotoğrafları.3. <i>Zorbalık.</i> Can güvenliği tehlikesine rağmen sınır dışı edilmek istenen çocukların fotoğrafları.
Günah Keçisi	<p>Günah keçisi çerçevesi, herhangi bir olumsuz durumda, suçsuz olduğu hâlde suçlanan mülteci çocukların görsellerinde kodlanmaktadır.</p> <ol style="list-style-type: none">1. <i>Suçluluk.</i> Suçsuz olduğu bir konuda yaşanan sorunlar nedeniyle kendini suçlu hissederek özür dileyen çocukların fotoğrafları.2. <i>Fiziksel kusur.</i> Hastalanmış, yaralanmış ve uzvunu kaybetmiş çocukların fotoğrafları.3. <i>Dezavantaj.</i> Yaşanan olağanüstü durumlarda, tüm toplumsal kesim içinde en zor durumda olan çocukların fotoğrafları.

3.5. BULGULAR

Uluslararası haber ajansları AFP, Reuters, Sputnik ve AA'da tarafından servis edilen mülteci çocuklara ilişkin haber fotoğraflarına bakıldığında, uluslararası haber ajanslarının haber fotoğraflarını servis etme sıklığının farklı olduğu görülmektedir. Mülteci çocukların fotoğraflarına en fazla yer veren uluslararası haber ajansının AFP, en az yer veren haber ajansının da Sputnik olduğu görülmektedir. Çözümlemeye 560 haber fotoğrafının 207'si AFP, 135'i AA, 120'si Reuters ve 98'i Sputnik haber ajanslarının servis ettiği fotoğraflardır.¹⁹ Çözümlemeye fotoğrafların tamamının çalışmaya dâhil edilmesi mümkün olmadığı için söz konusu uluslararası haber ajansları tarafından servis edilen ve konuya özgü görsel çerçeveleri temsil eden ikişer fotoğraf çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışmaya boyunca, ağırlıklı olarak Suriyeli mülteci çocukların fotoğrafları çözümlenmiş olsa da bu durum, diğer mülteci çocukların fotoğraflarının çözümlenmediği anlamına gelmemektedir. Ayrıca, çözümlenen 62 haberin de 18'i Sputnik, 15'i AA ve 13'ü Reuters'ın ve 16'sı da BBC'nin servis ettiği haberlerdir.

Yapılan çözümlemelerde, mülteci çocukların en çok mağdur çocuklar, en az ise sorun çıkaranlar tanımlamalarıyla çerçevelendiği görülmektedir. Ayrıca, mağdur çocuklardan sonra en çok günah keçisi tanımlamasıyla çerçevelendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun mülteci çocukların içinde bulunduğu olağanüstü durumdan kaynaklı olduğu düşünülse de mülteci çocukların sürekli mağdur çocuklar ve günah keçisi tanımlamalarıyla temsil edilmesi çocuk haklarına aykırı bir durum oluşturmaktadır.

Çözümleme sonucunda, AFP'nin, mülteci çocukları haber fotoğraflarında 126 defa mağdur çocuklar, 57 defa günah keçisi ve 24 defa da sorun çıkaranlar tanımlamalarıyla çerçevelediği görülmüştür. AA, 84 defa mağdur çocuklar ve 51 defa da günah keçisi tanımlamalarıyla çerçevelemiştir. AA'nın servis ettiği fotoğraflara yapılan çözümlemeler sonucu sorun çıkaranlar tanımlamasına

¹⁹ Ayrıca, uluslararası haber ajanslarının mülteci çocuklar bağlamında servis ettiği fotoğrafları, başka haber ajanslarının da kaynak göstererek servis ettiği bilinmekte ve fotoğrafları kaynak gösterilerek en çok servis edilen uluslararası haber ajansının AFP olduğu görülmektedir. Bu nedenle, Reuters, Sputnik ve AA tarafından servis edilen fotoğrafların, telifinin AFP'ye ait olan fotoğraflar da AFP özelinde çalışmaya dâhil edilmiş ve çözümlenmiştir.

uygun bir çerçeveleme görülememiştir. Reuters'ın 64 defa mağdur çocuklar, 42 defa günah keçisi ve 14 defa sorun çıkarıcılar tanımlamalarıyla çerçevelediği görülmüştür. Sputnik ise 54 defa mağdur çocuklar, 37 defa günah keçisi ve 7 defa sorun çıkarıcılar tanımlamalarıyla çerçevelemiştir.

Çözümlemede, mülteci çocukların temsil edildiği haber fotoğraflarının yarısından fazlasının (352 fotoğraf) ölüm, açlık, şiddet, yaralanma ve refakatsizlik gibi olumsuz temalarla ilişkilendirilen fotoğraflar olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, mülteci çocukların oyun, eğitim, kültürel faaliyetler ve sağlık hizmetlerinden faydalanma gibi olumlu konularla yeterince ilişkilendirilmediği (67 fotoğraf) görülmüştür.

Çözümlenen fotoğrafların çoğunda, (438 fotoğraf) mülteci çocukların çocuk hakları bağlamında temsil edilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, haber medyasının haber üretim pratiğinde, çocuk hakları konusunda büyük bir boşluk ve eksiklik olduğunu göstermekte ve çocukların haber fotoğraflarındaki temsili söz konusu olduğunda çocuk haklarının önemini ortaya koymaktadır. Aksi hâlde, çocuk hakları bağlamından kopararak servis edilen mülteci çocuklara ilişkin fotoğraflar, toplumda derinleşen ve keskinleşen bir ön yargı oluşturmakta, mülteci çocuklara karşı ortaya çıkacak şiddet, ayrımcılık, istismar, suiistimal ve sömürü gibi insani değerlerden uzak olay ve olguların önünü açmakta ve bu nedenle, mülteci çocukların gündelik hayatlarını zora sokmaktadır.

Yaralanma, ölüm, istismar ve sömürü gibi travmalara maruz kalmış çocukların çözümlenen haber fotoğraflarının büyük çoğunluğunda (253 fotoğraf) çocukların görüntülerinin servis edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesinde yer alan çocuklara ilişkin her türlü olay ve olgularda temel alınması gereken çocuğun yüksek yararı ilkesinin önemi bu noktada daha net anlaşılmış ve haber ajanslarının çocukların ve özellikle mülteci çocukların fotoğraflarını servis ederken bu konuda daha hassas davranması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan çözümleme sonucu, mülteci çocuklara ilişkin servis edilen haber fotoğraflarında genel olarak, “can güvenliği bulunmayan”, “açlıkla mücadele eden”, “refakatsiz” ve “savaşta kaçan” gibi temalar yer almakta ve bu nedenle,

mülteci çocuklar, olumsuz temsil biçimleriyle çerçevelenmektedir. Ancak, mülteci çocukları damgalayıcı/dışlayıcı temsil biçimlerinin çok sık yer almaması (52 fotoğraf) ve mülteci çocukların bu konuda çocuk hakları bağlamında temsil edilmesi olumlu bir temsil biçimi olarak görülmektedir.

Çözömlenen haber fotoğraflarında, mülteci çocukların eğitim, sağlık, korunma ve ayırım yapmama gibi sosyal haklarına vurgu yapan yeteri kadar (83 fotoğraf) fotoğrafa rastlanmamıştır. Bu durum, mülteci çocukların çocuk hakları bağlamında temsilinde büyük bir eksiklik olarak görölmekte ve haber medyasında çalışan foto muhabirlerinin ve editörlerin çocukların temsil edildiğı fotoğraflar söz konusu olduğunda çocuk haklarının bilincinde olmaları gerektiğini göstermektedir.

3.5.1.Çocuk Hakları Bağlamında Mülteci Çocukların Uluslararası

Haber Medyasındaki Temsili

Son yıllarda dünyanın birçok bölgesinde yaşanan zorunlu göç olayları, mültecilerin haber medyasında nasıl temsil edilmeleri gerektiğı sorusunu tartışılır hâle getirmiştir. Bu bağlamda, özellikle mülteci çocukların haber medyasındaki temsili, çocukların daha savunmasız bireyler olması nedeniyle daha hassas bir konu olmasına neden olmuştur. Bu nedenle, mülteci çocuklarla ilgili haberler, çocuk hakları çerçevesinde yapılmalı, gazetecilik etik ve ahlak ilkeleri temel prensip olmalıdır.

Birçok alanda olduğu gibi medya sektöründe de çocuk haklarının bilinmeyişi ve/veya önemsenmeyişi, çocukların medyadaki temsil konusunun sorunlu bir hâl almasına neden olmuştur. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin imzalandığı 20 Kasım 1989 tarihinden bu yana, çocukların haber medyasındaki temsili gerek medya organları gerekse medya çalışanları tarafından hâlâ net bir şekilde bilinmemektedir. Medyanın tekelleşme, ticarileşme ve magazinleşme gibi bağlamından uzaklaştığı bir süreç içerisinde girmesi, çocukların konu olduğu haberlerde çocuk haklarının temel alınmamasına ve bu nedenle çocuklara dair olumsuz haberlerin üretilmesine neden olmuştur (Ardıç Çobaner, 2015: 28-29). Ana akım medya, hem çocukları

haberlerde yok sayarak çocuk haklarını ihlal etmekte hem de çocukları, yer aldığı haberlerde genellikle negatif söylem diliyle temsil etmektedir (Alankuş, 2007, s. 37).

Ayrıca, mülteci çocukların konu olduğu haberlerde toplumsal kalıp yargıların dışına çıkmadan ve çocuk haklarından habersiz bir şekilde yapılan haberler, toplumda mültecilere yönelik oluşan nefret ve ön yargı gibi olumsuz temsillerin daha da yaygınlaşmasına ve bu olumsuzluğun derinleşmesine neden olmaktadır. Çünkü çoğu insanın dünyaya ilişkin inançları, sosyal hayat ve politikaya ilişkin bilgileri, her gün gördüğü ve okuduğu sayısız haberle şekillenmektedir. Batı medyasında göçmenler ve mültecilere ilişkin haberlerde genellikle “yasal olmayan” şeklinde imalar yer almakta ve bu kişiler suçla ilişkilendirilmektedir (van Dijk, 2007: 166-167). Modern toplumlarda ana akım medya, azınlıkta kalan bireylerin “yabancı” etiketiyle toplumdan dışlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Medyada üretilen ve servis edilen haberlerin ideolojik yanlılığının bulunması, bazı olay ve olguların servis edilen haberler aracılığıyla üretilen söylem biçimiyle ilişkilendirilmesini zorunlu kılar (Göker ve Keskin, 2015: 237). Bu nedenle mülteci çocuklar, haber medyasının oluşturduğu bu olumsuz atmosfer sonucunda toplumun kalıplaşmış ön yargılarına maruz kalmaktadır. Haber medyasının mülteci çocuklara yönelik oluşturduğu bu yanlış temsilin, devletleri/hükûmetleri de etkileyebilme ve bunun sonucunda mülteci çocuklara yönelik yanlış kararlar alınmasına neden olabilme gücüne sahip olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır (Boztepe, 2017: 94).

Haber üretim pratikleri, söylem ve temsil biçimleri bu bağlamda çok önemlidir. Özellikle mülteciler ve mülteci çocuklar gibi toplumsal hayatta yok sayılan bireyler açısından değerlendirildiğinde, haber medyası tarafından servis edilen haberlerin ayrıştırıcı/dışlayıcı temsil biçiminin toplumun hemen hemen her alanında belirgin bir hâl aldığı görülmektedir. Bu bağlamda, mülteciler, toplumda yabancı olarak konumlandırılır ve bu konumlandırma, “öteki” sınıflandırmasını da beraberinde getirir (Göker ve Keskin, 2015: 236).

Bir toplum tarafından benimsenen belirli ideolojiler, aynı zamanda o toplumun temsillerini oluşturmaktadır (van Dijk 2003: 24). Ayrıca, ideolojiler, bir toplumun yansımasıdır ve her toplum, kendi içerisinde belirli ideolojiler

oluşturarak kendini diğer toplumlardan farklı bir noktaya konumlandırmaktadır. Bu konumlandırma, kendinden olmayan toplumları “öteki” şeklinde tanımlamaya neden olmaktadır. Böylece, “öteki” diye tanımlanan toplumlara karşı keskin söylem biçimleri ve ideolojiler ortaya çıkmaktadır.

Mültecilere ve özellikle mülteci çocuklara karşı oluşan “biz” ve “öteki” ayrımı, ideolojilerin oluşturduğu bu toplumsal temsil biçimlerinden kaynaklanmaktadır. Bu temsil biçimi, haber medyası tarafından mültecilere ilişkin servis edilen haberlerde kendini daha da belirginleştirmektedir. Haber medyası tarafından derinleştirilen bu ayrım, hem toplumda mültecilere karşı “biz” ve “öteki” algısının keskinleşmesine hem de mültecilerin en temel haklarından biri olan yaşama hakkının zaman zaman tehlikeye girmesine neden olabilmektedir.

Çalışmanın bu kısmında, mülteci çocukların çocuk hakları bağlamında uluslararası haber medyasındaki temsili çözümlenmektedir. Bu bölümde, uluslararası haber ajansları Sputnik, Reuters ve Anadolu Ajansı (AA) ile birlikte uluslararası haber medyası BBC tarafından 2011-2021 yıllarında servis edilen 62 haber, çocuk hakları bağlamında çözümlenmiş ve çözümlenen bu haberler arasından çocuk haklarının ihlal edildiği en belirgin 4 haber çalışmaya eklenmiştir. Çözümlenen haberlerin 18’i Sputnik, 15’i AA ve 13’ü Reuters ve haber ajanslarının ve 16’sı da BBC’nin servis ettiği haberlerdir.

Yapılan çözümlenmede, mülteci çocukların haberlerde yeterince temsil edilmediği, temsil edildiği haberlerde ise en çok (51 haber) “mağdur çocuklar” tanımlamasıyla haberlerde yer aldığı görülmüştür. Mağdur çocuklar tanımına, en fazla Reuters’ta ve en az BBC’de rastlanmıştır. Bunun en büyük nedeni, BBC’nin çocuk hakları konusunda en bilinçli ve çocuklara ilişkin servis edilen haberlerde çocuk haklarına en bağlı haber medyası olmasıdır.

Yapılan çözümlenmede, servis edilen haberlerin büyük çoğunluğunda (52 haber) mülteci çocuklarla çocuk hakları arasında bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, haberlerin çoğunda (48 haber) çocukların görüşlerine yer verilmediği ve bu nedenle, çocukların haberlerde etken yerine edilgen bir şekilde temsil edildiği görülmüştür. Haberlerde çocuk haklarına en çok vurgu yapan, çocuğun yüksek yararı ilkesini, mahremiyetini önemseyen ve servis edilen

haberlerde çocuk haklarına en bağlı kalan haber medyasının BBC (9 haber) olduğu görülmüştür.

Çözömlenen 62 haberin 48'inde, mülteci çocukların "yetim kalan" "savaştan kaçan" "sayılmayan bir nesil" göç ettiği öлкеye "sığınan" şeklinde ifadeler görölmüştür. 32 haberde, mağdur durumdaki çocukların isimleri verilerek çocuğun mahremiyeti ve yüksek yararı ilkeleri ihlal edilmiştir. 14 haberde, çocukların yaşam, eğitim ve sağlık gibi temel haklarına vurgu yapılmıştır.

Çözömlenen 5 haberde, çocukların sahip olduğu temel hakların devlet güvencesinde olması ve bu hakların çocuklara verilmesinin devletlerin görevi olmasına rağmen bu durum, iyilik ve yardım gibi gösterilmiştir. Ayrıca, 3 haberde de çocukların "para karşılığında satıldığı" iddia edilerek çocuklar, "meta" temasıyla temsil edilmiştir. Ancak, mülteci çocukları suçlayıcı/dışlayıcı haberlerin oldukça az olması, (3 haber) mülteci çocukların temsiline ilişkin olumlu bir gelişme olarak görölmüştür.

Syrian child refugees 'being exploited in Jordan'

By Andrew Hosken
The World Tonight

© 4 November 2015

Syrian civil war

Syrian refugees as young as three years old are being exploited illegally as child labour by farmers and companies in Jordan, campaigners based in the Jordanian capital Amman have told the BBC.

Tamkeen, a child development charity based in Amman, claims that its investigators discovered children as young as three working alongside their parents and siblings on farms near the Dead Sea.

It claims exploitation of child labour is rife throughout Jordan, and estimates that approximately 45% of Syrian refugee boys and 14% of girls aged 14 or over are working more than 44 hours a week. The legal age in Jordan is 16.

'I work for 12 hours a day'

I spoke to one 14-year-old boy, Yassan, who works as a cleaner in a prominent business in the northern Jordanian city of Irbid for at least 12 hours a day, seven days a week.

He earns just half a Jordanian dinar an hour, the equivalent of about 50p, or less than one US dollar. This is less than half the minimum wage.

Yassan said, "I work for 12 hours a day, every day. And it's very hard work. You don't get a day off unless you ask for one and then they don't pay you."

Görsel 1: BBC, 4 Kasım 2015

Mülteci çocuk işçilere ilişkin yapılan ve 4 Kasım 2015 tarihinde BBC tarafından servis edilen bu haberde, söz konusu işçi çocukların yaşadıkları ülke, şehir ve çocukların isimleri verilerek mahremiyetleri teşhir edilmiş ve çocuk hakları bağlamından uzaklaşmıştır. Aynı zamanda, işçi olarak çalışan çocuklara ilişkin “sömürülen” tanımlamasının yapılması, çocuğun yaşam hakkının ihlal edildiğini göstermektedir. BBC’nin, çocukların haber medyasındaki temsili konusunda en kapsamlı ilkelere sahip olan haber medyasından biri olduğu düşünüldüğünde servis edilen bu haber, mülteci çocukların haber medyasındaki temsiline eksikliğini ve yanlışlığını göstermektedir.

A generation of Syrian children who don't count

By John Llewellyn | Filed May 3, 2015, 11 a.m. GMT

The war in Syria is not just reshaping Middle Eastern borders. It is creating thousands of stateless children.

BAALBEK, Lebanon – Seven-month-old Nour lives in a tarpaulin tent pitched on a muddy patch of earth in Lebanon's Bekaa valley. The tent, one of a dozen in a small refugee camp, contains a metal stove, a prayer mat and worn rugs on the floor. A leather jacket and a plastic mirror hang from nails hammered into its wooden beams.

Swaddled in a faded pink blanket against the cold, Nour is the first of her Syrian parents' three children to be born as a refugee. Her family fled their native Homs at the start of Syria's civil war. Cramped two to a seat in a bus, her parents and two older siblings travelled 70 miles (112 km) into Lebanon, where Nour was born.

Now her mother and father, Asbeqa and Trad, face a new challenge. They need to register Nour with a local government office in Lebanon by her first birthday in early September. A birth certificate is the crucial first step to securing Syrian citizenship. Without it, Nour could join a fast-growing generation of children who are stateless – lacking legal recognition as a citizen of any country.

But as Nour's parents are learning, even something as simple as registering a baby's birth is fraught with hurdles for a refugee in Lebanon.

The country has more refugees per head of the population than any country in the world, but it is not party to the 1951 Refugee Convention and has not allowed the U.N. to set up formal camps for Syrians. Some politicians fret about the impact of mainly Sunni refugees from Syria on the country's sectarian balance. Power in Lebanon is carefully divided between Christians, Shi'ite Muslims, Sunnis and other groups. Registering Syrian births could create a precedent for Syrians to settle in the country, they worry.

Surveys by the United Nations refugee agency and the Norwegian Refugee Council suggest the number of children whose births remain unregistered in Lebanon could be as high as 50,000. Aid agencies see similar difficulties registering children in Jordan, Iraq and Turkey, which host millions of Syrian refugees between them. That means the number of Syrian children facing statelessness is likely to be much higher.

Those thousands of potentially stateless children are one way the wars in Syria and Iraq are reshaping the Middle East and its people for good.

"If you look at the number of births that have happened ... I think we can be talking about hundreds of thousands who are potentially not registered in the region as a whole," said Daryl Grisgraber, senior advocate for the Middle East at Refugees International, a humanitarian group that works for displaced and stateless people.

RELATED CONTENT

Graphic: Where Syria's refugees have ended up

Migration Machine: Millions of people, billions of dollars

Görsel 2: Reuters, 6 Mayıs 2016

Mülteci çocuklarla ilgili haber medyasının en sık kullandığı tanımlamalardan birisi “mağdur çocuklar” tanımlamasıdır. Yapılan çözümlenmelerde, birçok haber medyası, mülteci çocukları mağdur çocuk olarak nitelemektedir. Reuters’ın 6 Mayıs 2016 tarihinde servis ettiği bu haberinde, mülteci çocuklar “sayılmayan bir nesil” “vatansız çocuklar” şeklinde tanımlanmaktadır. Özellikle, “vatansız çocuklar” “vatansız” ve “vatansızlık” gibi tanımlamaların sık sık yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla, haberde söz konusu çocuğun yaşam hakkı ihlal edilmiştir. Ayrıca, bu haberde de söz konusu çocuğun ve kardeşlerinin soy isimleri verilmemiş olsa da isimleri verilerek çocukların mahremiyeti ihlal edilmiştir.

'Suriyeli çocuk ve genç kızlar, Türkiye'de 5-6 bin liraya satılıyor' iddiası

11:28 11.09.2017 (gönderildi: 15:35 11.09.2017)

© Sputnik / Valery Maitlov

Abone ol

Times gazetesi, Suriye'den kaçarak Türkiye'ye sığınan mülteci çocuk ve genç kızların 5-6 bin lira karşılığında ikinci eş olarak satıldığını ileri sürdü.

Louise Callaghan imzalı haberde, yaşlı Türklerin 18 yaşından küçük Suriyeli kızları ailelerinden 'satin alarak' kuma yaptığı ifade edildi.

CNN Türk'ün aktardığı habere göre, kız çocukları çöpçatanlık yapan Suriyelilere 'beyaz tenli, uzun, 17'yi geçmesin, yeşil gözlü olsun' gibi 'siparişler' verilerek satın alıyor. Callaghan, "Suriyeli gençleri ikinci eş olarak satın alan erkeklerin çoğunluğu birkaç ay sonra sıkılıp boşanıyor" ifadelerini kullandı.

Syrian refugee girls are sold to Turkish men as 2nd wives in short-term, often abusive marriages- my story in the ST
<https://t.co/NU99COBZ7k>

— Louise Callaghan (@louiseelisabet) September 10, 2017

Görsel 3: Sputnik, 11 Eylül 2017

Sputnik'in 11 Eylül 2017 tarihli bu haberinde, Suriyeli çocukların ve genç kızların para karşılığında ikinci eş olarak zorla evlendirildiği yazılmıştır. Ancak, haberde söz konusu mülteci çocukların meta olduğuna ilişkin bir dil kullanılmıştır. Haberde, mülteci çocuklar ve genç kızlar hakkında “satın alma”,

“sipariş”, “alıcı” ve “kadın simsarlığı” gibi terimler kullanılarak bu bireylerle ilgili “savaş ganimeti” algısı yaratılmaya çalışılmış, bu bireylerin özne ve insani yönü tamamen yok sayılmış ve mülteci çocuklar, etken değil edilgen bir konumda temsil edilmiştir.

Çocukların istismar, sömürü ve aşağılayıcı ifadelerle ilişkilendirildiği bu haber, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 37. maddesi gereğince çocukların koruma altına alma hakkını ihlal ederek çocuk hakları bağlamından koparılmıştır. Haber, aynı zamanda, sözleşmenin 19. maddesinde yer alan ve çocukların farklı bölgelerde yaşadıkları istismar ve suistimalden korunma hakkını da ihlal etmekte ve yine çocuk hakları ihlali yapılmaktadır.

Suriyeli öğrencilerin karne heyecanı

Gaziantep'in Nizip ilçesindeki okullarda eğitim gören 11 bin 739 Suriyeli öğrenci karne sevinci yaşadı.

18.01.2019

Fotoğraf: AA/İrfan Aydoğdu

GAZİANTEP

Gaziantep'in Nizip ilçesindeki konteyner kent ile ilçe merkezindeki çeşitli okullarda eğitim gören 11 bin 739 Suriyeli öğrenci karnelerini aldı.

Ülkelerindeki iç savaştan kaçarak **Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin** barındığı konteyner kentte düzenlenen programda, Türkçe ve Arapça şarkılar söylendi.

Kamp yetkilileri ile konteyner kentte güvenliği sağlayan jandarma personeli ve öğretmenler, daha sonra 1483 öğrenciye karnelerini dağıttı.

En kısa zamanda ülkelerine dönmeyi ümit ettiklerini belirten Suriyeli çocuklar ise kendilerine eğitim veren öğretmenlere ve tüm idarecilere teşekkür etti.

Türkçe ve Arapça hazırlanan karnelerini alan çocuklar, notlarını kontrol ederek sevinç ve heyecanla ailelerine koştu.

Nizip Millî Eğitim Müdürlüğü yetkilileri, ilçedeki okullarda eğitim gören 11 bin 739 Suriyeli öğrencinin, Türk akranlarıyla birlikte karne aldığı belirtti.

Görsel 4: Anadolu Ajansı, 18 Ocak 2019

Eğitim hakkı, bütün çocukların en temel haklarından biri olmasına rağmen, dünyanın birçok bölgesindeki mülteci çocuklar, eğitime ulaşmakta zorluk yaşamaktadır. Ancak, mülteci çocukların bulunduğu ülkelerde eğitim almaları en doğal haklarından birisi olmasına rağmen, zaman zaman bu hak, haber medyasında iyilik gibi lanse edilmektedir. Suriyeli mülteci çocukların karne aldığına ilişkin bu haber, Anadolu Ajansı tarafından 18 Ocak 2019 tarihinde servis edilmiştir. Hkmetlerin/devletlerin, mülteci çocuklara karşı sorumluluklarından biri de çocukların eğitim hakkını korumaktır. Buna rağmen, bu haberde, çocukların aldıkları eğitim için öğretmenlere ve idarecilere teşekkür ettiği yazılarak mülteci çocuklara verilen eğitim, iyilik ve yardım gibi gösterilmiştir. Bu nedenle, bu haberde, mülteci çocukların eğitim haklarına yönelik bir ihlal bulunmaktadır.

3.5.2. AFP Haber Ajansının Fotoğraflarında Mülteci ocukların

Temsili

Görsel 5: AFP, 14 Mayıs 2018

AFP tarafından 14 Mayıs 2018 tarihinde servis edilen ve 22. İnsan Hakları Basın dlleri'nde fotoğraf alanında ödül kazanan bu fotoğrafta, çocuğunu kaybettiği için ağlayan bir mülteci baba, kucağında ölen çocuğu ve arka planda

ise babayla çocuğunu hüzünlü bir şekilde izleyen diğer mülteci çocuklar görülmektedir. Fotoğraf, görsel çerçeveleme bağlamında, mağdur çocuklar şeklinde çerçevenmektedir.

Fotoğraf, çocuk hakları bağlamında çözümlendiği zaman ise ölen bir çocuğun yüzü görselde sansürlenmediği için çocuğun yüksek yararı ilkesinin ve mahremiyetinin ihlal edildiği görülmektedir. Ölen bir çocuğun yüzünün sansürlenmeden servis edilmesi, çocuğun mahremiyetinin ve yüksek yararının ihlal edildiğini göstermektedir. Aynı zamanda, fotoğrafta çocukların en temel haklarından biri olan yaşama hakkının ve yaşanan insanlık dışı olay nedeniyle güvenlik ve koruma altına alma haklarının da ihlal edildiği anlaşılmaktadır.

Görsel 6: AFP, 30 Eylül 2015

AFP muhabiri tarafından 30 Eylül 2015 tarihinde çekilen bu fotoğrafta, Türkiye'den Ege Denizi'ni geçtikten sonra Yunanistan'ın Midilli Adası'na varan mülteciler ve bu süreçte islandığı ve üşüdüğü için termal bir battaniyeyle sarmalanmış mülteci bir çocuk görülmektedir. Mülteci çocuğun yaşadığı korku

ve tedirginlik gözlerinden anlaşılmaktadır. Fotoğraf, görsel çerçeveleme bağlamında mülteci çocuğun yüz ifadesi ve yaşadığı çaresizlik göz önüne alındığında mağdur çocuk şeklinde çerçevenmektedir.

Çocuk hakları bağlamında ise travma yaşayan bir çocuğun görüntüsü servis edilerek çocuğun yüksek yararı ilkesine aykırı davranılmaktadır. Ayrıca, çocuğun Ege Denizi'nden geçerken yaşadığı hayati tehlikenin yüzüne yansımaları ve bunun haber fotoğrafı aracılığıyla servis edilmesi, çocuğun yaşama, hayatta kalma haklarının ve insanlık dışı bir durumla karşı karşıya kalmasıyla da çocuğun koruma altına alma hakkının da ihlal edildiğini göstermektedir.

Görsel 7: AFP, 7 Nisan 2016

AFP'nin 7 Nisan 2016 tarihinde servis ettiği bu fotoğrafta, Yunanistan'ın küçük bir sınır köyü olan Idomeni'deki kamplarda yaşayan ve sınırların açılması için çağrı yapan mültecilerin arasındaki bir mülteci çocuğun güvenlik güçleriyle

karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Fotoğraf, yaşanan bu zorunlu göç sürecinin en masum bireyleri olan çocuklar olmasına rağmen mülteci bir çocukla bir güvenlik görevlisinin karşı karşıya kalmasını çerçevelediği için görsel çerçeveleme bağlamında sorun çıkaranlar şeklinde çerçevelenmektedir.

Çocuk hakları bağlamında ise mülteci bir çocuğun güvenlik güçleriyle karşı karşıya gelerek suçlu ve kaçak mülteci şeklinde damgalanması ve “biz ve “ötekiler” şeklinde bir ayırım yapılması nedeniyle mülteci çocuklara yönelik ön yargının ve suçlayıcı/dışlayıcı ifadelerin artmasına yol açmakta ve bu nedenle, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 2. maddesinde yer alan ayırım yapmama ilkesinin de ihlaline sebep olmaktadır.

Görsel 8: AFP, 6 Ekim 2016

AFP’nin 6 Ekim 2016 tarihinde servis ettiği bu fotoğrafta, Filipinler’de elindeki oyuncak silahı yukarı doğru tutan mülteci bir çocuğun silüeti görülmektedir. Fotoğrafta, yaşananlardan habersiz bir mülteci çocuğun kesici/delici bir aletle oynarken fotoğrafı çekildiği için çocuk, suç ve şiddet gibi stereotiplerle ilişkilendirilmekte ve suçlayıcı/dışlayıcı bir ifadeyle damgalanarak

olumsuz bir şekilde temsil edilmektedir. Bu nedenle bu fotoğraf, görsel çerçeveleme bağlamında sorun çıkarıcılar tanımlamasıyla çerçevelenmektedir.

Fotoğraf, çocuk hakları bağlamında çözümlendiğinde ise mülteci çocuğun suç ve şiddetle ilişkilendirilmesi, toplumda mültecilere ve özellikle mülteci çocuklara karşı oluşan ön yargının ve olumsuz söylem biçimlerinin artmasına neden olabileceği görülmekte ve ayırım yapmama ilkesine aykırı davranılmaktadır. Bu nedenle, bu fotoğraf, bu konuda çocuk hakları bağlamından koparılmıştır. Ancak, fotoğrafta çocuğun sadece silüetinin görülmesi ve yüzünün fark edilmemesi, suçla ilişkilendirilen bir çocuğun güvenliğinin sağlanması, yaşam ve güvenlik hakkının korunması ve söz konusu çocuğa karşı oluşacak tepkilerin önlenmesi açısından duyarlı davranılmış ve bu konuda çocuk hakları bağlamından uzaklaşmamıştır.

Görsel 9: AFP, 5 Şubat 2016

AFP muhabiri Alberto Pizzolo tarafından çekilen ve AFP tarafından 5 Şubat 2016 tarihinde servis edilen bu fotoğrafta, göz kanseri olduğu için sol gözü sargıda olan Suriyeli mülteci bir çocuk görülmektedir. Suriye’de yaşanan iç savaş sonrası ülkesinden kaçarak başka bir ülkeye sığınmak zorunda kalan göz kanseri hastası bir çocuk, bu fotoğrafta görsel çerçeveleme bağlamında mağdur çocuklar tanımlamasıyla çerçevelenmiştir.

Fotoğraf, çocuk hakları bağlamında çözümlendiğinde ise bir çocuğun travma yaşamasına rağmen görüntüsü servis edildiği için çocuğun yüksek yararı ilkesi ihlal edilmiştir. Aynı zamanda, içinde bulunduğu olağanüstü durum nedeniyle tedavi olamaması çocuğun en temel haklarından biri olan sağlık hakkının ihlal edildiğini göstermektedir. Bu nedenle, bu fotoğraf, çocuk hakları bağlamından uzaklaşılarak çerçevelenmiştir.

Görsel 10: AFP, 22 Mart 2016

AFP muhabiri tarafından 22 Mart 2016 tarihinde çekilen bu fotoğrafta, mülteci bir çocuğun “Brüksel için üzgünüm” yazılı bir kâğıtla poz vererek Brüksel’de yaşanan canlı bomba saldırılarında hayatını kaybedenleri andığı görülmektedir. Mülteci çocuğun yüz ifadesinden suçluluk duyduğu

anlaşılmaktadır. Fotoğraftaki çocuğun suçu olmadığı hâlde Brüksel’de yaşanan canlı bomba saldırıları nedeniyle mülteci olarak kendini sorumlu tutması ve kâğıda özür niteliğinde bir yazı yazarak üzgün olduğunu ifade etmesi, görsel çerçeveleme bağlamında günah keçisi şeklinde çerçevelenmektedir.

Aynı zamanda, bu fotoğraf, çocuk hakları bağlamında çözümlendiğinde ise mülteci çocuğun yaşanan bomba saldırılarından kendini sorumlu tutması sebebiyle suçlayıcı/dışlayıcı bir temsil içermektedir. Bir çocuğun herhangi bir konuda suçlu olmadığı hâlde yaşanan olaylardan ötürü haber fotoğrafları aracılığıyla kendisinin sorumlu gibi temsil edilmesi, çocuğa dair ön yargıların oluşmasına yol açmaktadır. Ayrıca, söz konusu çocuğun mülteci olması, bu tür ön yargıları daha da arttırmaktadır. Bu nedenle, çocuk hakları bağlamında ayırım yapmama ve çocuğun yüksek yararı ilkeleri ihlal edilmiştir.

3.5.3. Reuters Haber Ajansının Fotoğraflarında Mülteci Çocukların

Temsili

Görsel 11: Reuters, 26 Temmuz 2016

Reuters foto muhabiri tarafından çekilen ve 26 Temmuz 2016 tarihinde Reuters tarafından servis edilen bu fotoğrafta, babasının İstanbul’daki tekstil

atölyesinde çalışan 13 yaşındaki mülteci bir çocuk görülmektedir. Fotoğrafın arka planında başka bir çocuğun daha çalıştığı anlaşılmaktadır. Mülteci bir çocuğun okula gitmesi gereken bir yaşta eğitim hakkından mahrum kalarak emek sömürüsüne maruz kalması ve iş hayatında rol alması, fotoğrafın görsel çerçeveleme bağlamında mağdur çocuklar kategorisinde yer almasına neden olmaktadır.

Fotoğraf, çocuk hakları bağlamında ise çocuğun eğitim hakkının ihlal edildiğini göstermekte ve bu durumu normalleştirmektedir. Fotoğrafta, mülteci çocuğun insanlık dışı bir muameleye maruz kalması, fiziksel istismar ve sömürüye uğraması nedeniyle sözleşmenin 37. maddesine; farklı bir toplumda maruz kaldığı bedensel ve ruhsal istismar ve suiistimal nedeniyle de 19. maddesine aykırı davranıldığı anlaşılmaktadır. Fotoğraf, çocuğun yüzü sansürülenmeden servis edildiği için çocuğun mahremiyetinin ihlal edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, söz konusu mülteci çocuğun özgürlüğü kısıtlandığı için çocuğun yüksek yararı ilkesi de ihlal edilmektedir. Bu nedenle, bu fotoğraf, çocuk hakları bağlamından koparılmıştır.

Görsel 12: Reuters, 18 Ağustos 2016

Foto muhabiri Giorgos Moutafis'in çektiği ve Reuters'ın 18 Ağustos 2016 tarihinde servis ettiği bu fotoğrafta, Akdeniz'in Libya kıyısında kurtarıldıktan sonra bir İspanyol kurtarma gemisinde yarı çıplak yatan mülteci bir çocuk görülmektedir. Hüzünlü ve çaresiz bakışı, dizlerini karnına doğru çekmesi ve yalnız başına yatmasıyla sahipsiz, kimsesiz çocuk izleminin verildiği bu fotoğraf, çocuğu mağdur çocuklar tanımlamasıyla çerçevelemektedir.

Mülteci çocuğun yarı çıplak yatışının fotoğraf aracılığıyla servis edilmesi, çocuk hakları bağlamında çocuğun mahremiyetini ve sömürüden korunma hakkını ihlal etmektedir. Aynı zamanda, travma yaşayan mülteci bir çocuğun görüntüsünün servis edilmesiyle, çocuğun yüksek yararı ve denizden kurtarıldıktan sonra çekilen ve kimsesiz, savunmasız izlenimi veren görüntüsünün servis edilmesiyle de yaşama hakkı ihlal edilmektedir. Bu nedenle bu fotoğraf, çocuk hakları bağlamından uzak bir temsil içermektedir.

Görsel 13: Reuters, 20 Mayıs 2021

Reuters'ın foto muhabiri Jon Nazca tarafından çekilen ve 20 Mayıs 2021 tarihinde servis edilen bu fotoğrafta, İspanya'ya bağlı özerk bölge olan Kuzey Afrika'daki Ceuta'ye girmeye çalışan mülteci bir çocuğun güvenlik güçleriyle karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Fotoğrafta, güvenlik görevlisinin elini mülteci çocuğa uzatması ve mülteci çocuğun da ayağa kalmayarak ve ağlayarak ellerini bağlaması, mülteci çocuğun güvenlik güçlerine direndiği izlenimini vermektedir. Bu nedenle, bu fotoğraf, görsel çerçeveleme bağlamında sorun çıkarıcı tanımlamasıyla çerçevenmektedir.

Fotoğraf, çocuk hakları bağlamında çözümlendiğinde ise mülteci çocuğun güvenlik güçlerine direndiği için yaşama, korunma ve güvenlik haklarının ihlal edildiği görülmektedir. Aynı zamanda, mülteci çocuğa ilişkin ayrıştırıcı/dışlayıcı bir temsil oluşturulduğu için ayırım yapmama hakkının da ihlal edildiği görülmektedir. Bu nedenle bu fotoğraf, çocuk hakları bağlamından uzak bir temsil içermektedir.

Görsel 14: Reuters, 12 Kasım 2011

Foto muhabiri Omar İbrahim tarafından çekilen ve Reuters'ın 12 Kasım 2011 tarihinde servis ettiği bu fotoğrafta, Lübnan'ın kuzeyindeki Wady Khaled bölgesindeki terk edilmiş bir okulda slogan atan mülteci çocuklar görülmektedir. Fotoğrafta, mülteci çocukların slogan atarak, içinde buldukları durumdan memnun olmadıkları ve mevcut düzene karşı çıktığı izlenimi verilmektedir. Bu nedenle bu fotoğraf, görsel çerçeveleme bağlamında sorun çıkarıcılar tanımlamasıyla çerçevenmektedir.

Fotoğraf, çocuk hakları bağlamında çözümlendiğinde ise slogan atan mülteci çocukların ayrıştırıcı bir şekilde temsil edildiği ve bu yüzden, ayırım yapmama hakkının ihlal edildiği görülmektedir. Bu nedenle, bu fotoğrafta, çocuk hakları bağlamından uzaklaşmıştır. Ancak, mülteci çocukların slogan atarak fikirlerini belirttiği izlenimi vermesi nedeniyle, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 13. maddesinde yer alan çocuğun görüşlerini serbestçe açıklama ve katılım hakkına bağlı kalmaktadır. Bu bakımdan da fotoğraftaki mülteci çocukların çocuk hakları bağlamında temsil edildiği anlaşılmaktadır.

Görsel 15: Reuters, 31 Ocak 2013

Reuters'ın foto muhabiri Ali Hashisho tarafından çekilen ve 31 Ocak 2013'te Reuters'ın servis ettiği bu fotoğrafta, Lübnan'ın güneyindeki Tire

kentindeki derme çatma bir mülteci kampında ağlayan üç mülteci çocuk görülmektedir. Fotoğrafta görüldüğü kadarıyla çocukların yalnız olması ve üçünün de ağlıyor olması, çocukların acı çektiğini göstermektedir. Bu nedenle, bu fotoğrafta, görsel çerçeveleme bağlamında günah keçisi tanımlamasıyla çerçeveleme yapılmaktadır.

Fotoğrafta ağlayan çocukların görüntüsünün servis edilmesi, çocuk hakları bağlamında çocuğun yüksek yararı ilkesinin ve mahremiyetinin ihlal edildiğini göstermektedir. Ayrıca, mülteci çocukların derme çatma bir çadırdayken görüntüsünün servis edilmesi ise çocukların yaşama, korunma ve güvenlik haklarının ihlal edildiğini göstermektedir. Bu bakımdan, bu fotoğrafta, çocuk hakları ihlali bulunmaktadır.

Görsel 16: Reuters, 14 Haziran 2012

Foto muhabiri Omar İbrahim tarafından çekilen ve Reuters'ın 14 Haziran 2012 tarihinde servis ettiği bu fotoğrafta, hasta hâldeki mülteci bir kız çocuğunun sedyede yatarken kız kardeşine baktığı görülmektedir. Çocuğun, kız kardeşine elini uzatması; onun elini tutmak, onunla iletişime geçmek istediği ve

bölgede söz konusu çocukların haricinde sadece bir kişinin bulunması da yalnız oldukları izlenimini vermektedir. Fotoğraf, yaşanan bu göç sürecinde suçları olmadığı hâlde sürecin asıl mağdurlarının çocuklar olduğunu çerçevelediği için görsel çerçeveleme bağlamında mağdur çocuklar tanımlamasıyla çerçevelenmiştir.

Çocuk hakları bağlamında çözümlenen bu fotoğrafta, mülteci çocuğun farklı bir ülkede fiziksel bir suistimale maruz kaldığı için de sözleşmenin 19. maddesine aykırı davranıldığı, çocuğun yaşama, güvenlik ve korunma haklarının ihlal edildiği görülmektedir. Aynı zamanda, sedyede yaralı hâlde yatan kız çocuğunun fotoğrafının servis edilmesi çocuğun yüksek yararının mahremiyet hakkının da ihlal edildiğini göstermektedir. Bu nedenle, bu fotoğrafta çocuk hakları bağlamından uzak bir temsil biçimi görülmektedir.

3.5.4. Sputnik Haber Ajansının Fotoğraflarında Mülteci Çocukların

Temsili

Görsel 17: Sputnik, 11 Kasım 2021

Sputnik'in 11 Kasım 2021 tarihinde servis ettiği bu fotoğrafta, Belarus'un Grodno bölgesindeki Belarus-Polonya sınırındaki bir alanda mülteci bir çocuk

ve çocuğun arkasında da onlarca mülteci görülmektedir. Mülteci çocuk, kameraya poz vermekte ve arkadaki mültecilerin bir kısmı da poz veren mülteci çocuğa bakmaktadır. Çocuk, her ne kadar mutlu gibi görünse de yaşanan göç nedeniyle evinden ayrılmak zorunda kaldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, mülteci çocuğun onlarca mülteciyle aynı alanda yaşadığı görselleştirildiği için bu fotoğraf, görsel çerçeveleme bağlamında mağdur çocuklar tanımlamasıyla çerçevenmektedir.

Çocuk hakları bağlamında ise söz konusu mülteci çocuğun ve arkasındaki diğer çocukların yaşama, korunma, güvenlik haklarının ihlal edildiği görülmektedir. Aynı zamanda, alandaki tüm mülteci çocukların eğitim görmeleri gerektiği yaşta bir mülteci kampında zor şartlar altında yaşam mücadelesi vererek eğitim hakkından mahrum kalması da eğitim hakkının ihlal edildiğini göstermektedir. Bu nedenle, bu fotoğraf, çocuk hakları bağlamından koparılarak servis edilmiştir.

Görsel 18: Sputnik, 9 Mart 2016

Sputnik'in foto muhabiri Yorgos Mutafis tarafından çekilen ve 9 Mart 2016 tarihinde Reuters'in servis ettiği bu fotoğrafta, Ege Denizi'ni botla geçerek Türkiye'den Yunanistan'a varan bir ailenin mülteci bir çocuğu görülmektedir. Üstündeki kıyafetlerden çocuğun üşüdüğü ve yüz ifadesinden ise çok yorgun ve bitkin olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, bu fotoğraf, görsel çerçeveleme bağlamında mağdur çocuklar tanımlamasıyla yer almaktadır.

Aynı zamanda, mülteci bir çocuğun büyükleriyle de olsa botla başka bir ülkeye geçmesi, çocuğun yaşama hakkının; güvenilir bir alanda olmaması güvenlik hakkının ve eğitimden uzak bir yaşam sürmesi eğitim hakkının ihlal edildiğini göstermektedir. Travma yaşayan bir çocuğun görüntüsünün servis edilmesi de çocuğun yüksek yararı ilkesinden uzaklaşıldığını göstermektedir. Bu nedenle, mülteci çocuk, bu fotoğrafta çocuk hakları bağlamından uzak bir şekilde temsil edilmektedir.

Görsel 19: Sputnik, 8 Kasım 2021

Sputnik'in 8 Kasım 2021 tarihinde servis ettiği bu fotoğrafta, Belarus'un Grodno bölgesindeki Belarus-Polonya sınırına yakın Bruzgi-Kuznica Bialostocka sınır kapısındaki bir mülteci kampının sınır hattında yürüyen

mülteci bir çocuk ve kucağında da küçük kardeşi ve sınırın diğer tarafında da nöbet bekleyen güvenlik görevlileri görülmektedir. Çocuğun ve kucağındaki kardeşinin sınırın diğer tarafında olması ve güvenlik güçlerinin nöbet beklemesi, çocuklara ilişkin ayrıştırıcı/dışlayıcı bir temsil oluşturmakta ve fotoğrafın görsel çerçeveleme bağlamında sorun çıkarıcılar tanımlamasıyla çerçevelenmesine neden olmaktadır.

Fotoğraf, çocuk hakları bağlamında çözümlendiğinde ise çocuğun güvenlik güçleriyle karşı karşıya kaldığı ve sınırın diğer tarafında olduğu için “biz” ve “ötekiler” şeklinde bir ayırım yapıldığı ve bu nedenle ayırım yapmama hakkının ihlal edildiği görülmektedir. Çocuğun mülteci kampında yaşadığı için yaşama hakkının, güvenilir bir alanda olmadığı için güvenlik hakkının ve eğitimden mahrum kaldığı için de eğitim hakkının ihlal edildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu fotoğraf, çocuk hakları bağlamında birçok hak ihlalini barındırmaktadır.

Görsel 20: Sputnik, 18 Kasım 2021

Sputnik'in 18 Kasım 2021 tarihinde servis ettiği bu fotoğrafta, Polonya sınırında mahsur kalan Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dan gelen mültecilerin bekleyişi görölmektedir. Fotoğrafta, çoğu kişi ayakta beklerken, ön taraftaki bir kadının kucağında çocuğuyla oturduğu görölmektedir. Aynı zamanda, diğer çocuğu da ayakta beklemekte ve çevresindekilere bakmaktadır. Çocukların sınırda anneleriyle birlikte mahsur kalmaları nedeniyle çocuklar ötekileştirilmektedir. Bu nedenle, bu fotoğraf, görsel çerçeveleme bağlamında sorun çıkarıcılar tanımlamasıyla çerçevelemektedir.

Fotoğraf, çocuk hakları bağlamında çözümlendiğinde ise ayırım yapmama hakkının ihlal edildiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, çocukların sınırda bir bekleyiş içerisinde oldukları için yaşama, güvenli bir alanda olmadıkları için güvenlik ve eğitimden mahrum kaldıkları için de eğitim haklarının ihlal edildiği görölmektedir. Ancak, çocukların yüzleri görölmediği için çocuğun yüksek yararı ilkesine bağlı kalınmıştır. Bu nedenle bu fotoğraf, çocuğun yüksek yararı ilkesi haricinde çocuk hakları ihlali içermektedir.

Görsel 21: Sputnik, 29 şubat 2020

Sputnik'in 29 Şubat 2020 tarihinde servis ettiği bu fotoğrafta, Türkiye'deki Suriyeli, Afgan ve Iraklı mültecilerin Yunanistan sınırını geçmek için beklediği görülmektedir. Fotoğraftaki baba, kucağındaki çocuğunu göstererek saatlerce soğukta bekledikleri için tepki göstermektedir. Çocuk ise korkak ve tedirgin şekilde bakmaktadır. Çocuğun, yaşananlardan habersiz ve masum bir şekilde korkarak bu süreci yaşaması, fotoğrafı görsel çerçeveleme bağlamında günah keçisi tanımlamasıyla çerçevelemektedir.

Çocuk hakları bağlamında çözümlenen bu fotoğrafta, çocuğun barınabilecek bir alanı olmadığı için yaşama, güvenlik, korunma ve eğitimden mahrum kaldığı için ise eğitim hakkının ihlal edildiği görülmektedir. Aynı zamanda, tedirgin ve korkak bakışlarıyla travma yaşadığı anlaşılan çocuğun görüntüsünün servis edilmesiyle de çocuğun yüksek yararı ilkesi ihlal edilmektedir. Bu nedenle, bu fotoğrafın, çocuk haklarından bağlamından uzaklaştığı görülmektedir.

Görsel 22: Sputnik, 22 Kasım 2016

Sputnik'in foto muhabiri Yannis Behrakis'in çektiği ve Reuters'ın 22 Kasım 2016 tarihinde servis ettiği bu fotoğrafta, Ege Denizi üzerinden

Türkiye'den Yunanistan'ın Midilli Adası'na botla geçerken yolculuğun yarısında korkutan çığlık atarak ağlayan Suriyeli mülteci bir çocuk görülmektedir. Hem söz konusu çocuğun hem de arkasındaki çocuğun saçlarının ıslandığı görülmektedir. Ayrıca, kalın giysileri de göz önüne alındığında mülteci çocukların üşüdükleri anlaşılmaktadır. Suriye'de yıllardır süren iç savaşta en mağdur, suçsuz ve dezavantajlı kesimin mülteci çocuklar olduğu düşünüldüğünde bu fotoğraf, görsel çerçeveleme bağlamında günah keçisi tanımlamasıyla çerçevenmektedir.

Çocuk hakları bağlamında çözümlenen fotoğrafın, botla geçen bir çocuğun hayatı tehlikede olduğu için yaşam, güvenlik ve koruma haklarının ihlal edildiği görülmektedir. Ayrıca, travma yaşayan bir çocuğun görüntüsünün servis edilmesiyle çocuğun mahremiyet ve yüksek yararı ilkeleri de ihlal edilmektedir. Bu nedenle, bu fotoğrafta söz konusu mülteci çocuk, çocuk hakları bağlamından uzak bir şekilde temsil edilmektedir.

3.5.5. Anadolu Ajansı'nın Fotoğraflarında Mülteci Çocukların Temsili

Görsel 23: AA, 8 Kasım 2016

Foto muhabiri Haroon Sabawoon tarafından çekilen ve 8 Kasım 2016 tarihinde AA'nın servis ettiği bu fotoğrafta, Kabil'in kuzeyindeki geçici mülteci

kamplarına sığınan mülteci bir çocuk görülmektedir. Fotoğrafta, üstü başı kirlenmiş ve sol işaret parmağının kanadığı tahmin edilen bir çocuk, üzgün ve gözleri yaşlı bir şekilde gofret yemektedir. Bu nedenle bu fotoğraf, görsel çerçeveleme bağlamında mağdur çocuklar tanımlamasıyla çerçevelemiştir.

Çocuk hakları bağlamında da çözümlenen bu fotoğrafta, ağlayan bir çocuğun görüntüsünün servis edilmesi, çocuğun mahremiyetinin ihlal edildiği görülmektedir. Ayrıca, çocuklara ilişkin her türlü faaliyette çocuğun yüksek yararının temel alınması gerektiği düşünüldüğünde de çocuğun yüksek yararı ihlal edilmektedir. Bu nedenle, bu fotoğraf, çocuk hakları bağlamından uzak bir şekilde çekilmiştir.

Görsel 24: AA, 1 Ekim 2020

AA'nın 1 Ekim 2020 tarihinde servis ettiği bu fotoğrafta, bir aşevinin önünde yemek almak için kuyruk oluşturan onlarca mülteci ve ortada ise elinde ve kolunda tuttuğu yemek kaplarıyla aşevine doğru yürüyen mülteci bir çocuk görülmektedir. Çocuğun, yaşanan göç nedeniyle temel ihtiyaçlarını

karşılayamayarak yemek bulmakta zorlanması ve yemek ihtiyacını aşevi yardımıyla sağlaması, bu fotoğrafı görsel çerçeveleme bağlamında mağdur çocuklar tanımlamasıyla çerçevelemiştir.

Fotoğrafta, mülteci bir çocuğun temel ihtiyaçlarından yoksun kalması, çocuğun hayatta kalma hakkının ihlal edildiğini göstermektedir. Aynı zamanda, küçük yaşta mülteci bir çocuğun, eğitime erişmesi ve her türlü kültürel faaliyetlere katılması yerine aşevin önünde yemek beklemek zorunda kalması, çocuğun travma yaşadığını göstermektedir. Bu nedenle, çocuğun yüksek yararı ilkesi de ihlal edilmiştir. Bu ihlaller göz önüne alındığında ise bu fotoğrafta mülteci çocuk, çocuk hakları bağlamından uzak bir şekilde temsil edilmiştir.

Görsel 25: AA, 25 Eylül 2020

25 Eylül 2020 tarihinde AA'nın servis ettiği bu fotoğrafta, engelli ve Suriye'deki iç savaşta uzuvlarını kaybetmiş mülteci çocuklar görülmektedir. Mülteci çocukların, Suriye'de yaşanan iç savaşla hiçbir ilişkilerinin bulunmadığı, yaşanan bu süreçte en mağdur olan kesimin kendileri olduğu ve ayrıca, iç savaşta uzuvlarını kaybederek engelli bireyler oldukları

düşünüldüğünde bu fotoğraf, görsel çerçeveleme bağlamında günah keçisi tanımlamasıyla çerçevenmiştir.

Fotoğraf, çocuk hakları bağlamında çözümlendiğinde ise birçok çocuk hakları ihlalinin yapıldığı görülmektedir. Öncelikle, engelli ve uzuvlarını kaydetmiş mülteci çocukların fotoğrafları servis edilerek çocuklara yönelik yaşama, hayatta kalma, çocuğun her türlü istismar ve şiddetten korunma ve güvenlik hakları ihlal edilmiştir. Ayrıca, travma yaşayan çocuğun görüntüsünün servis edilmesi ve çocuğun uzuvlarını kaybettiği bölgenin sansürlenmemesiyle de çocuğun yüksek yararı ilkesi ihlal edilmiştir. Dolayısıyla, bu fotoğraf, çocuk haklarıyla hiçbir şekilde ilişkilendirilememekte ve çocuk hakları bağlamından koparılmaktadır.

Görsel 26: AA, 14 Şubat 2013

AA foto muhabiri Ramzi Haidar tarafından çekilen ve AA tarafından 14 Şubat 2013 tarihinde servis edilen bu fotoğrafta, bir mülteci kampında yaşayan ve dikenli tellere kuruması için asılan çamaşırları toplayan çıplak ayaklı mülteci

bir çocuk görülmektedir. Söz konusu çocuk, yaşanan iç savaş nedeniyle yaşadığı bölgeden göç ederek bir mülteci kampında yaşamak zorunda kaldığı ve insanlık dışı bir muameleyle karşı karşıya olduğu için görsel çerçeveleme bağlamında günah keçisi tanımlamasıyla çerçevelenmiştir.

Fotoğrafta, eğitim çağındaki bir çocuğun bir mülteci kampında zor şartlar altında yaşam mücadelesi vererek çıplak ayaklı bir şekilde dikenli tellerden çamaşır toplaması, çocuğun korunma, barınma, güvenlik ve eğitim haklarının ihlal edildiğini göstermektedir. Aynı zamanda, mülteci kampında yaşam mücadelesi veren bir çocuğun görüntüsünün paylaşılması, çocuğun yüksek yarar ilkesini de ihlal etmektedir. Bu nedenle, söz konusu mülteci çocuk, bu fotoğrafta çocuk hakları bağlamından uzak bir şekilde temsil edilmektedir.

SONUÇ

Son yıllarda dünyanın birçok bölgesinde artan savaş, iç savaş ve doğal afet gibi olağanüstü olaylar nedeniyle sayısız insan, yaşadığı bölgelerden göç etmek zorunda kalmış ve başka ülkelerde yaşam savaşını vermiştir. Aynı zamanda, sayısız insan, yaşanan bu göç sürecinde fiziksel/ruhsal istismar, sömürü ve şiddet insanlık dışı olaylarla karşılaşmıştır. Bu durum, mültecilerin dezavantajlı toplumsal gruplar olmalarına neden olmuştur.

Mülteci çocuklar, yaşanan bu göç sürecinde şüphesiz en dezavantajlı toplumsal grup olarak öne çıkmaktadır. Mülteci çocukların yaşça küçük olması; bu nedenle, kendilerini savunamaması, haklarını koruyamaması ve yaşadığı zorluklarla baş etmekten uzak olması, mülteciler arasındaki en dezavantajlı grup olma nedenlerinin başında gelmektedir. Bugün, dünyanın birçok bölgesinde sayısız mülteci çocuk bulunmakta ve çoğu çok zor şartlar altında yaşamaktadır.

Mülteci çocukların, haber medyasındaki temsilleri de sorunlu bir hâl almıştır. Yapılan, çalışmalar mülteci çocukların hem haber medyasında yeteri kadar temsil edilmediğini göstermekte hem de temsil edildikleri haberlerde çocuk hakları bağlamından uzak bir şekilde temsil edildiklerini göstermektedir. Aynı zamanda, akademik alanda da mülteci çocukların hem haberlerdeki hem de haber fotoğraflarındaki temsiline ilişkin yeterli sayıda araştırma yapılmamıştır.

Bu çalışmada, uluslararası haber ajansları AFP, Reuters, Sputnik ve AA'nın 2011-2021 tarihleri arasında internet sitelerinde servis edilen mülteci çocuklara ilişkin haber fotoğrafları ve foto galerilerde yer alan fotoğraflar, çocuk hakları bağlamında ve çalışma kapsamında belirlenen konuya özgü üç görsel çerçeveye dikkate alınarak çözümlenmiştir. Aynı zamanda, uluslararası haber ajansları Sputnik, Reuters ve Anadolu Ajansı (AA) ile birlikte uluslararası haber medyası BBC tarafından 2011-2021 yıllarında servis edilen 62 haber, çocuk

hakları bağlamında çözümlenmiş ve çözümlenen bu haberler arasından çocuk haklarının ihlal edildiği en belirgin 4 haber çalışmaya eklenmiştir.

Çözümleme sonucunda elde edilen bulgular, uluslararası haber ajanslarının haber üretim pratikleri özelinde olduğu kadar, görsel çerçeveleme özelinde de toplumsal bir ideolojik yanlılık benimsediklerini göstermektedir. Aynı zamanda, bu çalışma, görsel çerçeveleme söz konusu olduğunda inisiyatifin gazetecilerin ve editörlerin elinde olduğunu ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle, haber medyasının mülteci çocukları çerçeveleme ve temsil etme biçimlerine bakıldığında haber ajansları arasındaki toplumsal ideolojik yanlılık, çerçevelemenin gazetecilerin ve editörlerin tahakkümü altında olduğunu göstermektedir. Bu durum, çocukların ve özellikle mülteci çocukların temsili söz konusu olduğunda çocuk haklarının önemini ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, medya kurum/kuruluşlarının ve haber medyasında çalışan gazetecilerin ve editörlerin büyük çoğunluğunun çocuk haklarına ilişkin bilgilerinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu durum, mülteci çocukların haber medyasındaki temsilinin sorunlu bir hâl almasına neden olmaktadır. Bu nedenle, mülteci çocuklar, genellikle negatif temsil biçimleriyle temsil edilmektedir.

Çözümleme sonucunda, mülteci çocukların yaşama, eğitim, sağlık, çocuğun yüksek yararı ve ayırım yapmama gibi birçok hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca, mülteci çocukların bu haklarının fotoğraflarda yeteri kadar ön plana çıkarılmadığı görülmüştür. Bu nedenle, çözümlenen haber fotoğraflarının çoğunun, mülteci çocukların karşılaştıkları olumsuzluklara ilgili olduğu görülmektedir. Fotoğrafların büyük çoğunluğunda çocuk haklarına vurgu yapılmamış ve çocuklar, genellikle hak ihlalleri çerçevesinde temsil edilmiştir. Bu durum, çocuk haklarının bilinmeyişinin eksikliğini göstermektedir.

Mülteci çocuklar, fotoğraflarda en sık mağdur çocuklar tanımlamasıyla temsil edilmektedir. Bu durum, mülteci çocukların içinde bulunduğu dezavantajlı durumu yansıttığı için normalmiş gibi karşılanırsa da mülteci çocukların genellikle negatif çerçevelenmelerle temsil edilmesi, mağdur çocuklar tanımlamasının toplumlarda ve hükümetlerdeki/devletlerdeki yerini

güçlendirmektedir. Ancak, mülteci çocuklar, Çocuk Hakları Sözleşmesi'yle yasal haklara kavuşmuş bireylerdir ve mağdur çocuk temasıyla temsil edilmeleri haklarına aykırı bir durumdur.

Çözümlenen fotoğraflarda, mülteci çocukların, mağdur çocuklardan sonra en çok günah keçisi tanımlamasıyla çerçevelendiği görülmektedir. Bu çerçeveye, yaşanan savaş ve iç savaş gibi olağanüstü durumlarda suçsuz oldukları hâlde dışlandığı, yaralandığı, açlık ve susuzlukla savaştığı, hayati tehlikesinin olduğu, can güvenliğinin olmadığı, yaralandığı, uzuvlarını kaybederek bundan sonraki hayatına engelli birey olarak devam etmek zorunda kaldığı ve hatta hayatını kaybettiği görülmektedir.

Mülteci çocukların en az çerçevelendiği tanımlama ise sorun çıkarıcıdır. Bu tanımlamayla çerçevelenen haber fotoğrafları nedeniyle, çocukların “biz” ve “öteki” ayrımına maruz kaldığı, sınır dışı edilmek istendiği, güvenlik güçlerine direndiği için toplumların ve hükûmetlerin/devletlerin gözünde suçlu durumuna düşme ihtimalinin yükseldiği görülmektedir. Ancak, mülteci çocukların en az bu tanımlamayla temsil edilmesi ve çocukların ötekileştirilmesinin önüne geçilmesi mülteci çocuklar ve çocuk hakları konusunda sevindirici bir durum oluşturmaktadır.

Çözümlenen haberlerde ise aynı şekilde çocukların en çok mağdur çocuklar tanımlamasıyla temsil edildiği, genellikle edilgen kitleler şeklinde konumlandırıldığı, bazı haberlerde isimlerinin ve yaşadıkları yerlerin isimleri verilerek mahremiyetine zarar verildiği, çocukların görüşlerine gerektiği kadar yer verilmediği, çocukların yaşama, eğitim, sağlık gibi en önemli haklarına değinilmediği “yaşam savaşı veren”, “ölümle burun buruna gelen”, “para karşılığında satılan”, “açlıkla ve susuzlukla savaşan” şeklinde damgalandığı ve bu nedenle çocuk hakları bağlamından uzak bir şekilde temsil edildiği görülmektedir.

Bu çalışmanın sınırlılıklarına dâhil edilen uluslararası haber ajansları tarafından servis edilen fotoğrafların ve çalışma kapsamında belirlenen uluslararası haber ajansları ile birlikte uluslararası haber medyası BBC tarafından servis edilen haberlerin çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgular, diğer haber ajanslarının servis ettiği fotoğraflara ve haberlere ilişkin

bir değerlendirme yapabilmeye imkân tanımamaktadır. Bu yüzden, bu çalışma sonrasında mülteci çocukların haber fotoğraflarına ilişkin yapılacak görsel çerçeveleme çalışmalarının sonucunda elde edilecek sonuçlar, ortaya çıkan bulguların çeşitlenmesine neden olabilecektir.

Yapılan çözümlenme sonucunda hem uluslararası haber ajanslarının hem de gazetecilerin ve editörlerin, gerek siyasal ve toplumsal ideolojik yanlılık gereği gerekse de çocuk haklarından habersiz olmaları nedeniyle mülteci çocuklara ilişkin haber fotoğraflarını görsel yanlılıkla çerçevelediği görülmüştür. Bu durumda, söz konusu kurum ve kişilerin dikkat etmesi ve hassas davranması gereken konular kısaca şöyle özetlenebilir:

- Haber ajanslarının, yayın ilkelerinde çocuk haklarına daha fazla yer vermeleri gerekmektedir. Aynı zamanda, görsel çerçeveleme işlemini gerçekleştiren ve söz konusu fotoğrafları servis eden gazeteciler de çocuk hakları bağlamında görsel çerçeveleme işlemini gerçekleştirmelidir.
- Gazetecilerin, mülteci çocuklara ilişkin fotoğrafları çerçeveselken mağdur çocuklar, sorun çıkarıcılar, günah keçisi, edilgen kitleler, açıkla ve susuzlukla savaşıyorlar, vatansızlar, kayıp nesil; fiziksel, ruhsal ve cinsel sömürüye ve istismara maruz kalanlar, çocuk işçiler, çocuk gelinler ve parayla satılanlar gibi olumsuz etiketlerle çerçevelememeleri ve bu konuda çocuk haklarına bağlı kalmaları gerekmektedir. Özellikle, bu gibi travmalar yaşayan mülteci çocukların görüntülerinin çocuğun yüksek yararı ilkesi gereğince servis edilmemesine dikkat edilmelidir.
- Uluslararası haber ajansları, çalışanlarına çocuk haklarına ilişkin eğitimler vermeli, işe alımlarda personellerin çocuk haklarının bilincinde olup olmadığı kriter olarak alınmalıdır. Bu sayede, çocuk haklarına ilişkin duyarlı bir haber üretim pratiğinin oluşturulması amaçlanmalıdır.
- Mülteci çocukların çocuk hakları bağlamında haber fotoğraflarında daha fazla temsil edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, toplumda mülteci çocuklara ilişkin oluşan kalıp

yargıların kırılması, oluşan ayrımcılığın önüne geçilmesi ve bu böylece, mülteci çocukların yaşadıkları ülkelerin toplumsal yaşam pratiklerine daha kolay entegre olması amaçlanmalıdır.

- Üniversitelerdeki iletişim fakültelerinde çocuk haklarına ilişkin dersler verilmeli ve bu alanda uzmanlaşmış kişilerin iletişim fakültesinde öğrenim gören öğrencilere seminerler vererek çocuk haklarına saygılı basın emekçilerinin haber medyasında söz sahibi olmaları amaçlanmalıdır.
- Mülteci çocuklara ilişkin yapılan haberlerde muhabirlerin ve editörlerin çocuk haklarına karşı daha saygılı ve duyarlı olmaları ve muhabirlerin çocukları damgalayıcı/suçlayıcı bir haber dilinden uzak durarak çocuk haklarını merkeze alan bir haber diliyle haber üretmelerine dikkat edilmelidir.
- Çocuk hakları alanında uzman kişilere gerek dijital medya gerekse geleneksel medyada daha fazla yer verilmelidir. Bu sayede çocuk haklarını topluma daha iyi anlatarak toplumda bu konuda bir farkındalık oluşturulmalıdır. Ayrıca, mülteci çocuklara da çocuk haklarına ilişkin seminerler verilerek bu çocukların sahip olduğu hakların farkında olmaları amaçlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Alankuş, S. (2007). *Önsöz: Neden Çocuk Odaklı Habercilik Kitabı? S. Alankuş (Haz.), Çocuk Odaklı Habercilik içinde (s. 25-73). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları*
- Arcan, E. (2011). *Medya Bağlamında Çocuk Hakları. M. R. Şirin (Haz.), Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı içinde, (s. 249-262). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.*
- Archard, D. (1997). *Children: Rights and Childhood. London: Routledge Taylor&Francis Group,*
- Avcı, A. (2011). *Çocuk Haklarının Medya Boyutu -Sözleşmeler ve Yasal Düzenlemeler. M. R. Şirin (Haz.), Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı içinde (s. 89-104). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.*
- Bell, P. (2001). *Content Analysis of Visual Images. Theo van Leeuwen ve Carey Jewitt (Eds.), In Handbook of Visual Analysis, (s. 10-34). London: Sage.*
- Cheviron, N. (2011). *Medyanın Şiddete Dayalı İşleyişi ve Çocukların Maruz Kaldığı Olumsuzluklar. M. R. Şirin (Haz.), Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı içinde (s. 185-206). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.*
- Coleman, R. (2010). *Framing the Pictures in Our Heads: Exploring the Framing and Agenda-Setting Effects of Visual Images. In D'Angelo & Kyupers (Eds.), Doing News Framing Analysis: Empirical and Theoretical Perspectives. pp. (233-261). New York: Routledge,*

- Dünder, M. (2018), *Çocukların Ekonomik ve Sosyal Hakları*. Z. Merey, (Haz.), Çocuk Hakları içinde (s. 126-146), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Erdoğan Tosun, G. (2007). *Çocuklar ve Çocuk Haklarının Medyada Temsili*. S. Alankuş (Haz.), Çocuk Odaklı Habercilik içinde (s. 172-195). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Friedman, E. ve Klein, R. (2008). *Reluctant Refugee, the Story of Asylum in Britain*. London: The British Library
- Gander M. J. ve Gardiner, H. W. (2010). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Gencil Bek, M. (2011). *Medyada Çocuk Hakları ve Etik İlkeler*. M. R. Şirin (Haz.), Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı içinde (s. 23-59). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Hodgkin, R. ve Newell, P. (2003). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı*, UNICEF, s. 11-350.
- Karakoç, F. (2018) *Çocuğun Kişisel Temel Hakları*. Z. Merey, (Haz.), Çocuk Hakları içinde (s. 110-123). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kearney, R. (2012). *Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar: Ötekiliği Yorumlamak*. Barış Özkul (Çev.), İstanbul: Metis Yayınevi.
- Koschaker, P. (1997). *Modern Özel Hukuka Giriş Olarak Roma Özel Hukukunun Ana Hatları*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Merey, Z. (2018). *Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi*, Çocuk Hakları içinde (s. 76-88). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Nyers, P. (2006). *Rethinking Refugees: Beyond States of Emergency*, Routledge.

- Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokoluşu*, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Sak, İ. T. (2018), *Çocukluğun Tarihi*, Z. Merey, (Haz.), *Çocuk Hakları içinde* (s. 44-53). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Sak, R. (2018). *Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Haklarının Genel Durumu*, Z. Merey, (Haz.), *Çocuk Hakları içinde* (s. 56-73). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Serdaroğlu, C. (2014). *Suçta Karışmanın Temsilinde Yıpratılan Çocukluk*. Gencil Bek M, (Der.), (s. 65-99). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Şirin, M. R. (2011). *Şiddet, Televizyon ve Çocuk Dostu Medya*. M. R. Şirin (Haz.), *Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı içinde* (s.163-182). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Tosun, G. E. (2007). *Çocuklar ve Çocuk Haklarının Medyada Temsili*. S. Alankuş (Haz.), *Çocuk Odaklı Habercilik içinde* (s. 172-195). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- van Dijk, T. (2000). *New(s) Racism: A Discourse Analytical Approach, Ethnic Minorities and the Media*. Simon Cottle (Ed.), (s. 33-49). Buckingham: Open University Press.
- van Dijk, T, (2003). *Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım*. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan (Haz.), *Söylem ve İdeoloji içinde* (s. 13-112). İstanbul: Su Yayınları.
- van Dijk, T, (2007). *Medya İçerikleri Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlemesi*. Ü. Atabek (Çev.). G. Ş. Atabek ve Ü. Atabek (Der.), *Medya Metinlerini Çözümlemek İçerik Göstergibilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri içinde* (s. 164-177). Ankara: Siyasal Yayınevi.

Makaleler

- Akbaş, E. (2019). “Türk Yazılı Basınında Suriyeli Sığınmacı Çocuklar”. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 4 (8), 159-172.
- Akmeşe, Z. (2020). “Televizyon Ana Haber Bültenlerinde Çerçeveleme: Türk Telekom Reklam Filmi Örneği”. *Orta Karadeniz İletişim Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), 37-49.
- Boztepe, V. (2017). “Televizyon Haberlerinde Suriyeli Mültecilerin Temsili”. *Ankara Üniversitesi İLEF Dergisi*, (4), 91–122.
- Brantner, C., Lobinger, K. ve Wetzstein, I. (2011). “Effects of Visual Framing on Emotional Responses and Evaluations of News Stories about the Gaza Conflict 2009”. *Journalism&Mass Communication Quarterly*, 88 (3), 523-540.
- Corrigall-Brown, C. ve Wilkes, R. (2012). “Picturing Protest: The Visual Framing of Collective Action by First Nations in Canada”. *American Behavioral Scientist*, 56 (2), 223-243.
- Çobaner Ardıç A., (2015), “Çocuk Hakları Bağlamında Suriyeli Mülteci Çocukların Haberlerde Temsili”. *Marmara İletişim Dergisi*, 27-54.
- Dirican, R. (2018) “Tarihi Süreçte Çocukluk ve Çocuk Hakları”, *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2 (2), 51-62.
- Emin, N. M. (2016). “Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi”. Ankara. SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınevi.
- Eraslan, L. (2019). “Çocukluk Sosyolojisine Giriş”. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 4 (7), 81-103.

- Erdoğan, İ. (2014). “Siyasal Liderlerin Haber Fotoğraflarında Görsel Çerçeveleme Yanlılığı: 2014 Türkiye Yerel Seçim Kampanyası Örneğinde Gazete Haberciliğinin Karşılaştırmalı Çözümlemesi”. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (39), 1-25.
- Erimli, B. (2014). “Gazetecilik Meslek İlkelerinin Uygulanmasını Engelleyen Unsurlar ve Çözüm Önerileri”. *İnsan ve İnsan:*
- Fahmy, S. ve Kim, D. (2008). “Picturing the Iraq War: Constructing the Image of War in the British and US Press”. *International Communication Gazette*, 70 (6), 443- 462.
- Fahmy, S., Kelly, J. D. ve Kim, Y. S. (2007). “What Hurricane Katrina Revealed: A Visual Analysis of the Hurricane Coverage by News Wires and U.S. Newspapers”. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 84 (3), 546-561.
- Gökalp, Y., Kaya, S. ve Övün, A., (2018). “Kadın ve Çocuk İstismarı”. *Akademik Matbuat Dergisi*, 2 (2), 61-77.
- Göker ve Keskin, (2015). “Haber Medyası ve Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Türk Yazılı Basınındaki Temsili”. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 41, 229-256.
- Gölcü, A. ve Dağlı, A. N. (2017). “Haber Söyleminde ‘Öteki’yi Aramak: Suriyeli Mülteciler Örneği”. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (28), 11-38.
- Gülaçtı, İ. E. (2021). “Kamuoyunu Yönlendirme Aracı Olarak Fotoğraf”. *The Journal of International Social Research*, (14), 113-126.
- Bilim, Kültür, Sanat ve Düşünce Dergisi*, (1), 23-34.
- Güran, M. S. ve Özarslan, H. (2013). “Çerçeveleme Teorisinin Halkla İlişkilerde Kullanımı”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat*

Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 34, 299-314.

İnan, A. N. (1968). “Çocuk Hakları Beyannamesi İlkelerinin Türk Hukuk Sistemine Etkisi”, *Ankara Üniversitesi Eēitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 201-2019.

Kędra, J. ve Sommier, M. (2018). “Children in the Visual Coverage of the European Refugee Crisis: A Case Study of the World Press Photo 2016”. *Journal of Applied Journalism&Media Studies*, 7 (1), 37-58.

Kurt, S. L. (2016). “Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 36, 104-112.

Kusumawardhani, P. (2021). “Bound Morpheme Used In Al Jazeera News Entitled “Syria’s Refugee Children: Futures Lost To The War” By Barbara Bibbo: A Morphology Perspective”. *Wanastra: Jurnal Bahasa dan Sastra*, 13 (2), 102-108.

Loescher G., Betts, A. ve Milner, K. (2008). “The United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR): The Politics and Practice of Refugee Protection into the 21st Century”. New York: Routledge Press, s. 11.

Mft, G., (1998) “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Emniyet Genel Mdrlē Küçükleri Koruma Hizmetleri Yönetici Semineri”. Ankara: Aydoēdu Ofset, 3 (8) s. 17-24

zdemir, A. M. ve Yücesan zdemir, G. (2005). “Küresel Kapitalizmde Çocuk Emeginin Ekonomi Politēēi Çocuk İşçilerin Oyun Hakkı Var mıdır?”, *Türk Tabipleri Birliēēi Mesleki Saēlık ve Güvenlik Dergisi*, 23 (6), 8-15.

- Parry, K. (2010). "A Visual Framing Analysis of British Press Photography During the 2006 Israel-Lebanon Conflict", *Media, War&Conflict*, 3 (1), 67-85.
- Parry, K. (2011). "Images of Liberation? Visual Framing, Humanitarianism and British Press Photography During the 2003 Iraq Invasion", *Media, War&Society*, 33 (8), 1185-1201.
- Perlmutter, D. D. ve Wagner, G. L. (2004). "The Anatomy of A Photojournalistic Icon: Marginalization of Dissent in the Selection and Framing of A Death in Genoa", *Visual Communication*, 3 (1), 91-108.
- Ramasubramanian, S. ve Miles, C. (2018). "Framing the Syrian Refugee Crisis: A Comparative Analysis of Arabic and English News Sources", *International Journal of Communication*, (12)
- Rodriguez, L. ve Dimitrova, D. V. (2011). "The Levels of Visual Framing". *Journal of Visual Literacy*, 30 (1), 48-65.
- Sağlam M. ve Neriman, A. (2016). "Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları", *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 1 (2), 43-58.
- Sağlam, M. vd., (2015). "Bebeklik Döneminde Çocuk Hakları", Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi, 2 (2) s. 502-510.
- Scheufele, D. A. (1999). "Framing as A Theory of Media Effects, *Journal of Communication*", 49 (1), 103-122.
- Schwalbe, C. B., (2006). "Remembering Our Shared Past: Visually Framing the Iraq War on US News Websites", *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12 (1), 264-289.

- Silcock, B. W. (2008). "The Battle of Ideological Images: CNN vs. FOX in Visual Framing of the Invasion of Iraq", *Electronic News*, 2 (3), 153-177.
- Şener Taplak, A., Polat, S. ve Yüzer, S. (2014). "Çocuk Haklarında Unutulanlar ve Çözüm Önerileri", *ERÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 62-71.
- Tok, A. İ., Güneş, N., Güngör, İ. ve Aytekin, Ç. (2019). "Yazılı Basında Çocuk Haberlerinin Sunumu", *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), 542-554.
- Uğurlu, Z. ve Aksoy G. İ. (2014), "Çocuk Hakları ve Hukuki Bağlamda Çocuğun İhmal ve İstismardan Korunması", 1 (1) 1-24.
- Ziya, O. (2012). "Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 99 (25), 229-240.

Diğer Yayınlar

- Elibol Brönneke, Z. (2017). Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri Koyulan Çekinceler Çerçevesinde Hedef ve Amaçla Bağdaşma Ölçütü ve Türkiye Uygulaması, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı.
- Fazlıoğlu, Z. (2007). Çocuk Hakları Sözleşmesinde Yer Alan "Çocuk Hakları" Konusunda Öğretmenlerin ve Yöneticilerin Bilinç Düzeyleri, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Taşkın, Ö. Ö. (2006). Velayette Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı.

Türkdoğan, M. (2018). Mülteci Hukuku Bağlamında Avrupa Birliği'nde Mülteci ve Sığınmacı Politikaları, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Web Siteleri

Efe H. ve Uluoğlu, A. S. (2015). “Dünyada Çocuk İşçiliğiyle Mücadelede Geline Nokta ve Geleceğe Dair Bazı Öngörüler”, Erişim Adresi: http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2015/07/5736088232f6303_ek.pdf

Efe, İ. (2015). “Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar”. Ankara. SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınevi, Erişim Adresi: Files/Pdf/20151225180911_turk-basininda-suriyeli-siginmacilar-pdf.

Etienne Diallo vd., (2012). “Global Child Labour Trends, International Programme on the Elimination of Child Labour” (IPEC), Erişim Adresi: <http://www.ilo.org/ipeinfo/product/download.do?type=document&id=23015>

Gündem Çocuk Derneği (2015). “Türkiye’de Çocuğun Yaşam Hakkı İhlal Verileri”. Erişim Adresi: <http://www.gundemcocuk.org/wp-content/uploads/2016/04/2015CocugunYasamHakkiIhlalVerileri.pdf>

ICAR (The Information Centre about Asylum and Refugees in the UK). (2004). “Media Image, Community Impact Assessing the Impact of Media and Political Images of Refugees and

Asylum Seekers on Community Relations in London”. Erişim
Adresi: <https://tandis.odihr.pl/handle/20.500.12389/19386>

<http://insanhaklarisavunuculari.org/dokumantasyon/files/original/9dfdd3d4a567c66b2bcc15a3482b9e61.pdf>

http://popstats.unhcr.org/en/overview#_ga=2.180308652.98847293.1500895728-990952322.1464158871

<http://unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Cocuk%20Haklari%20ve%20Gazetecilik.pdf>

http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf

http://www.gla.ac.uk/media/media_404384_en.pdf .

<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf>

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33807>

<http://www.un-documents.net/gdrc1924.html>

http://www.unhcr.org/tr/wpcontent/uploads/sites/14/2017/02/koruma_gundemi.pdf

https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43499/9241594365_tur.pdf?sequence=21&isAllowed=y

https://search.arch.be/fr/producteurs-darchives/resultats?text=eac-BE-A0500_007570&inLanguageCode=FRE&view=eac

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ifrc-dunyada-300-bin-cocuk-refakatsiz-ve-ailelerinden-ayri/1328239>

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cocuk-gelin-orani-ilk-kez-yuzde-4un-altinda/1457415>

[https://www.refworld.org/docid/479477390.html%C2%A0\[accessed%2010%20April%202020\]](https://www.refworld.org/docid/479477390.html%C2%A0[accessed%2010%20April%202020])

<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview.html>

https://www.unhcr.org/cy/wpcontent/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf

<https://www.unhcr.org/tr/22075-dunya-capinda-yerinden-edilmis-kisi-sayisi-70-milyonu-gecerken-bm-multeciler-yuksekkomiseri-duruma-mudahale-icin-daha-guclu-bir-dayanisma-cagrisinda-bulunuyor.html>

<https://www.unhcr.org/tr/22075-dunya-capinda-yerinden-edilmis-kisi-sayisi-70-milyonu-gecerken-bm-multeciler-yuksekkomiseri-duruma-mudahale-icin-daha-guclu-bir-dayanisma-cagrisinda-bulunuyor.html>

<https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>

<https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dairs%C3%B6zle%C5%9Fme>

<https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/bm-raporu-g%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCzde-%C3%B6ncesine-g%C3%B6re-daha-fazla-kad%C4%B1n-ve-%C3%A7ocuk-hayatta-kal%C4%B1yor>

<https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/unicef-%C3%A7at%C4%B1%C5%9Fmalar-nedeniyle-yerlerinden-olan-yakla%C5%9F%C4%B1k-30-milyon-%C3%A7ocu%C4%9Fun-acil>

<https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/unicef-%C3%A7at%C4%B1%C5%9Fmalar-nedeniyle-yerlerinden-olan-yakla%C5%9F%C4%B1k-30-milyon-%C3%A7ocu%C4%9Fun-acil>

<https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/unicef-k%C3%BCresel-d%C3%BCzeyde-kaydedilen-ilerlemeye-ra%C4%9Fmen-d%C3%BCnyan%C4%B1n-en-yoksul>

<https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/yeni-bir-rapora-g%C3%B6re-be%C5%9Fya%C5%9F-alt%C4%B1-%C3%B6l%C3%BCmlerdeki-istikrarl%C4%B1-azalmaya-ra%C4%9Fmen-her-g%C3%BCn>

<https://www.unicefturk.org/yazi/acil-durum-turkiyedeki-suriyeli-cocuklar>

<https://www.unicefturk.org/yazi/okulagitmeyen>

<https://www.unicefturk.org/yazi/unicef-dunyanin-en-dezavantajli-cocuklarini-yoksulluk-egitimsizlik-ve-erken-olumler-bekliyor>

<https://www.unicefturk.org/yazi/yenidogan>

<https://www.unhcr.org/tr/22075-dunya-capinda-yerinden-edilmis-kisi-sayisi-70-milyonu-gecerken-bm-multeciler-yuksekkomiseri-duruma-mudahale-icin-daha-guclu-bir-dayanisma-cagrisinda-bulunuyor.html>

<https://www.unhcr.org/tr/12402-kuresel-egilimler-raporu.html>

https://search.arch.be/fr/rechercher-des-archives/resultats/ead/index/eadid/BE-A0510_000164_002782_DUT/open/c:1.c:4

ÖZGEÇMİŞ

Gaziantep'te doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Gaziantep'te tamamladı. 2018 yılında Gaziantep Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Medya ve İletişim Çalışmaları alanında yüksek lisans öğrenimine başladı.